

JVIZ DESTNIK-TRNOVSKA VAS

in

OŠ dr. FRANJA ŽGEČA DORNAVA

**PROCES AGRARNE REFORME NA OBMOČJU
OBČIN TRNOVSKA VAS IN DORNAVA**

KRONOLOGIJA IN PRIMERJAVA

ZGODOVINA

RAZISKOVALNA NALOGA

AVTORICE

Anja Colnarič, 9. B – JVIZ DESTNIK-TRNOVSKA VAS

Rachela Škrinjar, 8. A – OŠ dr. FRANJA ŽGEČA DORNAVA

Vita Volgemut, 9. A – JVIZ DESTNIK-TRNOVSKA VAS

MENTOR:

Aleš Marđetko, prof. zgodovine in geografije

SOMENTORICA:

Hilda Bedrač, prof. razrednega pouka

Destnik, Dornava, 2014

ZAHVALA

Radi bi se zahvalili našim družinam, staršem, sošolcem in sošolkam, predvsem Janji Orovič za nesebično pomoč, ter vsem bližnjim, ki so nam s spodbudami, z dobrimi nameni, s potrpežljivostjo ter konkretno pomočjo pomagali pri izdelavi te raziskovalne naloge.

Iskrena zahvala gre ravnateljema obeh šol g. Dragu Skurjenu in g. Iztoku Hrastarju za pomoč in podporo ob pisanju naloge.

Zahvalo izrekamo tudi zaposlenim v Zgodovinskem arhivu Ptuj za posredovanje in dostop do arhivskega gradiva.

Nenazadnje hvala tudi vsem občankam in občanom vseh treh občin, ki so si bili pripravljene vzeti čas za naša vprašanja ter nam tako pomagali odkriti, zapisati in s tem iztrgati pozabi marsikateri pomemben, a skoraj pozabljen podatek o dogodkih, povezanih s procesom agrarne reforme na območju občin Trnovska vas, Destrnik in Dornava.

Kazalo vsebine

ZAHVALA	2
POVZETEK	4
ABSTRACT	4
1 UVOD	6
2 TEORETIČNI DEL	9
2.1 AGRARNA REFORMA IN KOLONIZACIJA	9
2.2 KMETIJSKA POLITIKA DRŽAVE IN KMETIJSTVO	15
2.3 AGRARNA REFORMA V OKRAJU PTUJ	18
2.4 ZAKONSKE OSNOVE ZA IZVAJANJE AGRARNE REFORME IN KOLONIZACIJE V OLO PTUJ LETA 1945-1946	18
2.5 IZVAJANJE AGRARNE REFORMA V OLO PTUJ LETA 1945-1946	19
2.6 TEŽAVE KOMISIJE ZA AGRARNO REFORMO	23
3 RAZISKOVALNI DEL	24
3.1 AGRARNA REFORMA V OBČINI TRNOVSKA VAS IN OBČINI DORNAVA	24
3.2 PREMOŽENJE ODVZETO PO ZAKONU O AGRARNI REFORMI IN KOLONIZACIJI	29
3.3 USTANOVITEV DRŽAVNEGA POSESTVA DORNAVA	34
3.4 USTANOVITEV KMETIJSKE ZADRUGE IN IZGRADNJA ZADRUŽNEGA DOMA V OBEH OBČINAH	38
3.5 ZAPLEMBE POSESTI IN PREMOŽENJA	44
3.6 POSESTI, NACIONALIZIRANE Z ZAKONOM O AGRARNIH SKUPNOSTIH	54
3.7 ODVZEM POSESTI NA PODLAGI ZAKONA O KMETIJSKEM SKLADU SPLOŠNEGA LJUDSKEGA PREMOŽENJA	57
3.8 ODVZEM PREMOŽENJA NA PODLAGI ZAKONA O ODPRAVI VINIČARSKIH IN PODOBNIH RAZMERJIH	64
4 REZULTATI IN RAZPRAVA	71
5 ZAKLJUČEK	75
6 VIRI IN LITERATURA	77

POVZETEK

Naša naloga obravnava dogodke, oziroma boljše rečeno proces, ki se je začel kmalu po koncu druge svetovne vojne, pustil pa je pečat pri oblikovanju lastniške strukture kmetijskih površin na območju današnjih občin Trnovska vas in Dornava vse do današnjih dni. Gre za proces agrarne reforme, vse od največjega zagona kmalu po koncu druge svetovne vojne, do odvzemov premoženja v 50-ih letih 20. stoletja, ko je oblast odvezemala premoženje na podlagi Zakona o zemljiškem skladu splošnega ljudskega premoženja in Zakona o odpravi viničarskih in podobnih razmerij.

V nalogi smo na podlagi razpoložljivega arhivskega gradiva, literature in ustnih pričevanj ljudi, ki so se znašli v vrtincu dogodkov, povezanih z agrarno reformo, prikazali glavne faze tega procesa, navedli smo različne usode ljudi, ki so se znašli na poti tega državno vodenega in usmerjanega procesa, navedli smo posameznike, družine ter površino odvzete zemlje, ki je bila na podlagi različnih zakonov odvzeta prebivalcem v občinah Trnovska vas in Dornava.

Poleg osnovnih podatkov o odvzetem premoženju smo poskušali čim boljše prikazati doživljanje posameznikov, ki jih je zajel ta val novega oblikovanja slovenskega podeželja. Prikazali smo tudi proces ustanavljanja kmetijske zadruge in izgradnje združnega doma v obeh občinah, za občino Dornava pa smo prikazali nastanek in prve razvojne faze takrat nastalega Državnega posestva.

Ugotovili smo, da so v procesu agrarne reforme odvzeli premoženje številnim občanom, da so bili nekateri tudi po krivici obsojeni, hkrati pa odvzeta zemlja tistim, ki so bile do nje upravičeni, ni prinesla velike materialne koristi, kajti kmalu po dodelitvi zemlje so jim je velik delež zopet odvzeli ali pa so dodeljeno zemljo vključili v združno posest.

Ugotovili smo, da je različna lastniška struktura zemljišč, ki se je oblikovala med občinama pred izvedbo agrarne reforme, dejansko vplivala na končne rezultate agrarne reforme, predvsem pa se je vpliv takšnih lastniških značilnosti odražal v skupnih površinah zemljišč vključenih v agrarno reformo in v številu posameznikov ali družin, ki so bile vključene v agrarno reformo.

Naloga prva obravnava takšno tematiko na območju obeh občin. Nastala je še pravi čas, kajti ljudje so veliko dejstev že pozabili, veliko pa jih je žal že umrlo. Nekateri pa kljub časovni distanci, ki nas loči od teh dogodkov, preprosto ne želijo govoriti o tistih časih.

KLJUČNE BESEDE: agrarna reforma, zaplembe, zakon o zemljiškem skladu, splošno ljudsko premoženje, agrarna skupnost, viničarski odnosi, kolonizacija, občina Trnovska vas, občina Dornava, zadruga, Državno posestvo

ABSTRACT

Our research paper deals with the events or the process which began soon after the end of World War II, leaving a mark on forming the ownership structure of agricultural land in the area of today's municipalities Trnovska vas and Dornava up to now. It is a process of agricultural reform from its biggest zeal soon after the end of World War II up to the deprivation of property in the fifties of the twentieth century when the authorities have deprived property leaning on the Land Fund Act regarding common people's property and the Winegrowers' Relations Abolishment Act.

Based on available archival material, literature and oral testimony of people who have witnessed the events associated with the agricultural reform we have presented the main stages of this process in the paper. The different fate of people is mentioned who have found themselves on the way of this nationally guided and oriented process. We have also stated the individuals, the families and how much of the land was deprived from these people in accordance with the various acts. Apart from the

basic data regarding the deprived property, we have tried to show the experience of the individuals who have been caught by this wave of forming the Slovene countryside anew. In addition, we have also presented the process of founding the agricultural cooperative and the cooperative home in Trnovska vas and Dornava.

The findings show that a lot of property has been deprived from the people in the process of the agricultural reform and that some of the people have been unjustly convicted. However, at the same time the deprived land has not brought a large material advantage for those who were entitled to it, as soon after being granted the land a large share has been taken away again or the acquired land became part of the agricultural cooperative.

Our research paper is the first to deal with such a topic in our area. It came into existence at the right time, since the people have already forgotten many facts. Unfortunately, a lot of them have passed away. Despite the fact that a lot of time has passed since these events occurred, some people do not want to talk about those days.

KEY WORDS: agricultural reform, deprivation of property, Land Fund Act, common people's property, agricultural community, vinegrowers' relations, colonization, municipality Trnovska vas, municipality Dornava, cooperative, state property.

1 UVOD

Agrarna reforma je ukrep države, s katerim spreminja posestno strukturo in pravice lastnika do zemlje, da bi uresničila določene gospodarske, socialne, politične ter druge cilje. Do takih postopkov prihaja običajno takrat, ko obstoječi agrarno-proizvodni odnosi v kmetijstvu zavirajo razvoj proizvodnih sil.

Agrarne reforme so poznali že v suznjelastniškem obdobju, tudi kmečki upori v srednjem veku so izražali zahteve po zemlji, v sodobnem pomenu pa se agrarne reforme začnejo v 18. stoletju.

Na našem področju se prvi elementi agrarne reforme pojavijo v času Marije Terezije in potem v revolucionarnem obdobju marčne revolucije. Ob nastanku kraljevine SHS so takoj zahtevali dokončno ukinitvev tlake, kjer je še bila, in ukinitvev zemljiških veleposesti. Tlačane so razglasili za lastnike zemlje, ki so jo dotlej obdelovali, vendar so imeli prejšnji lastniki pravico do odškodnine.

Reformo pa so izvajali nedosledno in nenačelno. Kljub osnovni misli »*zemljo tistemu, ki jo obdeluje*«, so zaradi strahu pred revolucionarnim gibanjem in da bi si posamezne stranke pridobile večje število glasov, dajali zemljo tudi nekmetom. Z agrarno reformo so razdelili približno 1.700.000 ha zemlje, ki pa se je zaradi oderuških odnosov vrnila v roke veleposestnikov.¹

Večina agrarnih reform v preteklosti je bila torej uvedena z odločitvijo vseobsegajoče državne oblasti; z njo je ta sledila predvsem svojim ciljem, ne pa ciljem tistih, v imenu katerih in za katere je ukrep uzakonila. To velja tudi za agrarno reformo, izvedeno po drugi svetovni vojni v Jugoslaviji.

Povojna agrarna reforma, izvedena v Jugoslaviji in Sloveniji, je bila politično-ekonomski ukrep s poudarjenim političnim predznakom, kar je sicer bolj ali manj značilnost vseh agrarnih reform. Jugoslovansko agrarno reformo je to še posebej označevalo, saj je bila uzakonjena in izvedena v pogojih izvajanja socialistične revolucije. Imela je poudarjeno razredno politično usmeritev brez večjih ekonomskih motivov. Takšni so bili tudi rezultati, medtem ko so bile posledice izvedene agrarne reforme predvsem ekonomskega značaja.

Kot ukrep, katerega namen je bil predvsem poseči v družbeno-ekonomske odnose oziroma lastninsko posestno sestavo in jo spremeniti, je agrarna reforma imela izrazito političen namen. Oblast, ki jo je uzakonila, je v agrarni reformi videla predvsem sredstvo za svojo politično utrditev in potrditev. Z njo je želela razrešiti eno od ključnih vprašanj za nadaljevanje oziroma dokončanje osvobodilne vojne, začete v času socialistične revolucije. Agrarna reforma je bila zato zamišljena kot sredstvo reševanja kmečkega vprašanja, zblíževanja interesov delavskega razreda oziroma komunistične stranke, ki ga je predstavljala, z interesi in s hotenji kmetov. Rešitev kmečkega vprašanja kot političnega vprašanja je bila mišljena kot prvenstveni namen agrarne reforme, čeprav je bil glavni vzrok v agrarnem vprašanju oziroma v ekonomskih in lastninskih odnosih, ki so ga označevali.

Agrarna reforma je tako za novo oblast v Jugoslaviji predstavljala predvsem politično nujnost, ekonomski oziroma socialni položaj večjega dela kmečkega prebivalstva pa je predstavljala bolj povod kot vzrok. Za hitro uzakonitev je oblast imela ekonomsko, še bolj pa socialno upravičenost, ki je izhajala iz dotedanega zemljiškoposestnega stanja in razmer. Te je bilo potrebno spremeniti v takšni meri, da so na eni strani ustrezali večini kmetov in je bila potešana njihova lakota po zemlji, na drugi strani pa je to ustrezalo tudi državnim oblastem glede njenih načrtov za nadaljnji razvoj družbe v smeri razvoja socialističnih družbeno ekonomskih odnosov.

Namen naše raziskave je preučiti kompleksen, predvsem pa politično voden proces povojne oblasti, kako čim bolj spremeniti družbene in lastniške odnose na podeželju, agrarno reformo na območju današnjih občin Trnovska vas in Dornava. V naši nalogi želimo prikazati, kako so potekali procesi, povezani z agrarno reformo v obeh občinah, vse od prvih povojnih zaplemb premoženja, kar uradno še ni bilo označeno kot agrarna reforma, preko zaplemb na podlagi Zakona o agrarni reformi in kolonizaciji. Prikazati želimo zaplembe, ki so nastale kot posledica različnih obsodb občanov zaradi

¹ Ivan Lovrenčič, Agrarna reforma 1945, Ptujski zbornik V/1, Zgodovinsko društvo Ptuj, Ptuj 1985, 225, (Dalje: Lovrenčič, Agrarna reforma 1945).

kaznivih dejanj proti državi, do zadnjih odvzemov posesti in premoženja na podlagi Zakona o zemljiškem skladu splošnega ljudskega premoženja ter Zakona o odpravi viničarskih in podobnih razmerij. Prikazati želimo tudi proces oblikovanja kmetijske zadruge in izgradnjo simbola »novega podeželja« – združnega doma.

Naš namen je, da se v obeh občinah prikažejo družine ali posamezniki, ki sta jim bila odvzeta premoženje ali posest, kolikšna je bila vrednost odvzetega, veličina in na kateri zakonski podlagi so odvzem ali zaplembo izvedli.

Poleg zgoraj navedenih dejstev je naš namen prikazati doživljanje ljudi, ki so bili ujeti v vrtinec tistega časa, njihova razmišljanja o posameznih dejanjih, povezanih z agrarno reformo, njihove takratne in tedanje občutke.

Našo raziskavo želimo skleniti s primerjavo tega procesa v obeh občinah, predvsem želimo poiskati odgovore za razlike, ki so se pojavile med izvajanjem procesa na območju občin, ki sta prostor naše raziskave.

Zakaj sploh izvajamo primerjavo med omenjenima? Proces agrarne reforme v občini Trnovska vas smo obdelali že lansko leto v okviru raziskovalne naloge. Vendar nam pridobljeni podatki kažejo le sliko za prostor občine. Ne povedo, kako pa se je proces odvijal v drugih podobnih okoljih. Kakšne so bile razlike tam, zakaj so nastale ...

Za primerjavo smo izbrali podobni občini. Obe zajemata približno enako površino (Trnovska vas - 22,9 km², Dornava - 28,4 km²)², obe imata približno enako reliefno sestavo (nižinski del in gričevnati del zajemata približno enak delež posamezne občine), nenazadnje pa tudi naš mentor poučuje na obeh šolah. Kljub podobnostim sta imeli občini drugačno lastniško sestavo pred izvedbo agrarne reforme. Zato želimo raziskati, ali je imelo to dejstvo kakšen vpliv na potek in končni rezultat procesa agrarne reforme.

V obeh občinah do danes ni bila opravljena nobena sistematična in znanstveno podprta raziskava na tematiko agrarne reforme. Torej je naša naloga prva, v kateri je obdelan ta proces povojne zgodovine za obe občini.

V veliko pomoč so nam bila dela avtorjev, ki so raziskali agrarno reformo na območju OLO Ptuj. Izpostavili bi predvsem diplomsko nalogo Anite Polanec z naslovom Agrarna reforma v okraju Ptuj leta 1945–1946, članek Ivana Lovrenčiča z naslovom Agrarna reforma leta 1945 in članek Braneta Oblaka z naslovom Povojne zaplembe premoženja v Ptujem okraju.

Podatke o agrarni reformi na ravni takratne LR Slovenije pa smo črpali iz knjige Zdenka Čepiča z naslovom Agrarna reforma in kolonizacija v Sloveniji (1945–1946) ter iz članka istega avtorja z naslovom Agrarna reforma po drugi svetovni vojni – značaj, učinki, posledice, ki je izšel v Prispevkih za novejšo zgodovino. Prav tako smo splošne smernice o izvajanju agrarne reforme pridobili iz knjige Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992.

Na začetku našega dela smo se najprej odpravili v knjižnico in začeli zbirati literaturo, povezano z našo temo, da bi izvedeli čim več podatkov, ki bi jih potrebovali za razumevanje glavnih značilnosti procesa agrarne reforme. Delo smo nadaljevali z izborom ljudi, ki bi bili za našo nalogo primerni kot ustni viri. Napotili smo se k njim, da so nam povedali glavne informacije o dogodkih, povezanih z izvajanjem agrarne reforme, in predvsem svoje doživljanje tistega časa. Da bi našo nalogo podprli s čim več dejstvi in podatki, smo se odpravili še v Zgodovinski arhiv Ptuj. Tam smo pregledali fonde OLO Ptuj, Okrajnega sodišča Ptuj, geodetske uprave, SLP in KLO Trnovska vas ter fonde KLO Dornava, Mezgovci in Brezovci. Iz podatkov arhivskega gradiva smo dobili imena, ki so bila vključena v izvajanje agrarne reforme, posameznike in družine, ki jim je bilo premoženje odvzeto ter tudi površine in denarno vrednost odvzetega premoženja.

² http://sl.wikipedia.org/wiki/Ob%C4%8Dina_Trnovska_vas in http://sl.wikipedia.org/wiki/Ob%C4%8Dina_Dornava .Dostop: (5. 3. 2014).

Poleg literature, ustnih virov in arhivskega gradiva smo pregledali še izvode ptujskega časopisa Naše delo, ki je večkrat opisoval dogajanje, povezano z agrarno reformo na območju obeh občin.

Velika težava je bila tudi pridobivanje ustnih virov. Ljudje so se včasih izognili pripovedovanju o doživljanju tistega časa, še posebej osebe, ki jim je bila zemlja odvzeta ali pa so bili obsojenci na procesih. Kljub večkratnim poskusom nismo mogli pridobiti nobenega od agrarnih interesentov, ki so zemljo dobili, da bi nam povedali svojo plat zgodbe. Ljudje so preprosto pozabili vse, ko je vprašanje nanese na to tematiko. Zanimivo pa je vendarle dejstvo, da nobeden od izprašanih ni nikogar poimensko obsodil, krivil ali blatil. Tako je pač bilo, je bil najpogostejši odgovor.

V prvem delu naloge podajamo splošna dejstva in zakonske podlage, ki so bile temelj izvajanja agrarne reforme. Podajamo tudi podatke in informacije o poteku procesa na ravni takratne LR Slovenije in Primorske. V tem delu so podane tudi splošne usmeritve in cilji takratne oblasti do agrarnega vprašanja in podeželja nasploh.

V drugem delu naloge je prikaz splošnih značilnosti in procesov izvajanja agrarne reforme v takratnem okraju Ptuj.

Tretji del naloge je posvečen prikazu procesa agrarne reforme na območju današnjih občin Trnovska vas in Dornava. Najprej smo za vsako občino časovno navedli potek izvajanja procesa, imena posameznikov, ki so vodili ta proces, kako so ljudje sprejemali agrarno reformo in kako so občani sodelovali v njej. Nato smo pri vsakem zakonu, ki je bil povezan z izvajanjem prve in druge faze agrarne reforme, navedli posameznike in družine, katerih premoženje je bilo odvzeto ali zaplenjeno, kakšne so bile površine oz. kolikšna je bila vrednost posameznega zaplenjenega ali odvzetega premoženja.

V zadnjem delu naloge smo podali zaključne ugotovitve, grafični prikaz rezultatov primerjave med obema občinama ter odgovore, zakaj je prišlo do posameznih razlik oziroma kateri vzroki so botrovali nastanku razlik potega procesa agrarne reforme.

V nalogi smo želeli ugotoviti potek agrarne reforme, kateri so bili njeni glavni akterji, na podlagi katerih zakonskih aktov je bilo odvzeto premoženje, kakšna je bil nadaljnja »usoda« odvzetega premoženja, komu je bilo odvzeto, kakšne velikosti je bilo to premoženje in na kateri podlagi so bili izvedeni odvzemi ali zaplembe pri posameznikih oziroma družinah. Ugotoviti smo želeli tudi vzroke za razlike med občinama, kar se tiče agrarne reforme.

Kljub temu da v priporočilih za izdelavo raziskovalne naloge ni naveden način citiranja s sprotnimi opombami, smo ga uporabili, saj se nam zdi za delo, kot je naša raziskovalna naloga najbolj primerno. S tem načinom se namreč najbolj izrazi preglednost uporabljenih zgodovinskih virov, še posebej arhivskih.

Res je, da tudi število strani odstopa od priporočenega, vendar moramo to opravičiti z natančnim in s poglobljenim delom, ki nam je prineslo veliko količino potrebnih in uporabnih podatkov za doseg zastavljenih ciljev, ki smo jih želeli prikazati v nalogi. Med delom na tej nalogi pa sem nam je porodila tudi utopična ideja, da bi morda kdaj lahko naredili raziskavo za vsako občino današnjega ptujskega območja.

Naša naloga, ki je nastajala več let, ni poskus revanšizma, ni kritika tedanje politike, niti ni poskus opravičevanja posameznih dogodkov, je le zgodovinsko obravnavano pričevanje nekega časa in dogajanja v naših dveh občinah.

Pred začetkom raziskovanja smo izpostavili tudi izhodišča, ki so bile naše predpostavke oziroma delovne hipoteze:

- proces agrarne reforme v obeh občinah je časovno potekal enako;
- zaradi različne lastniške strukture so nastale razlike pri številu zaplemb oziroma odvzemov posesti, površini zaplenjenih oziroma odvzetih površin ter uporabi in namembnosti odvzetih oziroma zaplenjenih površin;
- posledice procesa agrarne reforme imajo enak učinek v obeh občinah.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 AGRARNA REFORMA IN KOLONIZACIJA

Začetki povojne agrarne reforme v Jugoslaviji segajo v čas vojne, ko so na različnih ozemljih pod nadzorom osvobodilnega gibanja že izvajali ukrepe, ki so imeli značilnosti agrarne reforme. Po vojni je bila agrarna reforma uzakonjena kot prvi v nizu politično-ekonomskih ukrepov, ki so bili sprejeti z namenom utrditi pridobitve revolucije na političnem in gospodarskem področju. Uzakonjena je bila v času, ko proces politične revolucije še ni bil zaključen, oblast pa je potrebovala politično podporo večinskega dela prebivalstva – kmetov.

Sprejem zakona o agrarni reformi so začeli pripravljati za zasedanje Avnoja oziroma Začasne ljudske skupščine, ki naj bi se po prvih predvidevanjih sestala že konec julija 1945. Zakonodajni odbor Začasne ljudske skupščine je prvič obravnaval predlog Zakona o agrarni reformi in kolonizaciji na seji 2. avgusta 1945, ko je bila sploh prva seja, na kateri se je ta odbor ukvarjal z vsebino, kajti dan pred tem so ga formalno konstituirali. Predlog Zakona o agrarni reformi in kolonizaciji je bil prvi zakonski predlog, ki so ga obravnavali na skupščinskem zakonodajnem odboru. To kaže na pomen, ki so ga pripisovali temu zakonu, oziroma na težo problematike, ki naj bi jo z njim razreševali. Zakon o agrarni reformi in kolonizaciji je bil v skupščini tudi sprejet med prvimi, saj so bili pred njim sprejeti le takšni zakoni, katerih vsebina je bila v zvezi z dograditvijo državnega sistema, kot sta bila Zakon o ustavodajni skupščini in zakon o volitvah poslancev vanjo. To vse kaže na pomen, ki sta ga imeli za oblast agrarna reforma in kolonizacija.

V pripravah na zakonski predlog so v ministrstvu za kmetijstvo izračunavali posestno stanje, koliko je potrebno razlastiti, da bi ustvarili dovolj velik sklad za razdeljevanje. Ugotovili so, da zemlje, kljub razlaščenju različnih kategorij zemljiških posestnikov, ne bo dovolj za vse predvidene agrarne interese. Teh naj bi bilo po izračunih ministrstva okoli 700.000. Predvideli so, da del kmetov ne bo dobil dovolj zemlje, zlasti ne za »zdravo in ekonomsko sposobno malo kmetijsko posestvo«, ki naj bi po njihovem mnenju obsegalo od 4 do 5,7 ha in da bo zato moral oditi na delo v neagrarne panoge, predvsem v industrijo«. Ekonomska učinkovitost agrarne reforme je bila tako vprašljiva že v pripravah nanjo, česar so se snovalci zavedali.

Končno je agrarno reformo uzakonila Začasna ljudska skupščina DFJ 23. avgusta 1945, preden so bile volitve v Konstituantno oziroma je bila razglašena FLRJ.³

Zanjo je po poimenskem klicanju poslancev glasovalo vseh 385 prisotnih. Veljati je začela z objavo v uradnem listu pet dni kasneje.

V praksi je agrarna reforma zaživela kmalu po sprejemu zakona v Začasni ljudski skupščini DFJ. Konec avgusta je bil imenovan Agrarni svet DFJ, organ, ki je imel nalogo oživiti zakonska določila o agrarni reformi in kolonizaciji. Imel je celoten nadzor nad izvajanjem agrarne reforme in kolonizacije. Usklajeval je delovanje oddelkov za agrarno reformo in kolonizacijo, ki so bili ustanovljeni pri federalnih republiških ministrstvih za kmetijstvo. Ti so bili po federalnih enotah zadolženi za izvajanje agrarne reforme. Agrarni svet je bil koordinator dela pri pripravljanju in izdajanju federalnih zakonov in uredb za izvajanje agrarne reforme.

Predsednik agrarnega sveta Moša Pijade je zaradi političnega namena zakona priporočil organom po republikah, da zakone za svojo federalno enoto sprejmejo čim prej, po možnosti pred volitvami v ustavodajno skupščino. Do konca leta 1945 so bili v vseh republikah, razen v Bosni in Hercegovini, sprejeti republiški zakoni o agrarni reformi in kolonizaciji, vendar v nobeni pred volitvami v ustavodajno skupščino.

³ Zdenko Čepič, Agrarna reforma po drugi svetovni vojni – značaj, učinki, posledice, Prispevki za novejšo zgodovino, letnik XXXII, številka 1–2, Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana 1992, str. 173–174.

Zakon o agrarni reformi in kolonizaciji je izhajal iz načela, da je treba zemljo dati v popolno zasebno last tistim, ki je nimajo ali je imajo premalo. To je bilo prvo merilo, drugo pa je bilo delovno načelo, po katerem je lahko zemljo dobil oziroma jo je imel le tisti, ki jo je sam obdeloval. Na teh osnovah je bilo izvedeno dodeljevanje zemlje. Da je bilo mogoče ti osnovni načeli agrarne reforme uresničiti, je bilo potrebno najprej ustvariti zemljiški sklad agrarne reforme in kolonizacije. Zakon je zato opredelil, komu je treba zemljo vzeti in koliko. V zakonu je bil določen zemljiški maksimum, ki pa je bil pri različnih kategorijah lastnikov zemlje različen. Potrebno je bilo razlastiti vse, ki niso izpolnjevali delovnega načela, to je tiste, ki svoje zemlje niso obdelovali sami oziroma njihovi družinski člani, ampak jo je obdelovala najeta delovna sila ali pa so jo dajali v najem. Poleg zemlje, razlaščene na teh osnovah, je bila vir zemljiškega sklada še zemlja, zaplenjena na podlagi avnojskega odloka o prehodu nemške imovine v roke države in drugih zakonskih aktov o zaplembi.⁴

Najobsežnejše zaplembe premoženja v Sloveniji v letih 1945–1946 so bile tiste, ki so jih izrekle zaplembene komisije. Te so bile po 30. členu Zakona o zaplembi imovine in o opravljanju zaplembe (z dne 9. 6. 1945) pristojne za zaplembo nemškega premoženja.

Pravno osnovo za zaplembo nemškega premoženja v Jugoslaviji je predstavljal Odlok predsedstva AVNOJ-a o prehodu sovražnikovega imetja v državno lastnino, o državnem upravljanju imetja odsotnih oseb in o zasegu imetja, ki so ga okupatorske oblasti prisilno odtujile (z dne 21. 11. 1944). Navedeni odlok (dalje: odlok AVNOJ, z dne 21. 11. 1944) je določal, da z dnem, ko stopi v veljavo, preide v državno last:

- »1. vse imetje nemškega rajha in njegovih državljanov, ki se nahaja na ozemlju Jugoslavije;
2. vse imetje oseb nemške narodnosti z izjemo onih Nemcev, ki so se borili v vrstah Narodno osvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije ali ki so državljani nevtralnih držav in se med okupacijo niso vedli sovražno;
3. vse imetje vojnih zločincev in njih pomagačev ne glede na njihovo državljanstvo in ne glede na državljanstvo vsake osebe, ki je bila s sodbo državljskih ali vojaških sodišč obsojena na izgubo imetja v korist države.«

Odlok AVNOJ-a (z dne 21. 11. 1944) je začel veljati 6. 2. 1945, ko je bil objavljen v Uradnem listu Demokratične federativne Jugoslavije (DFJ). Ljudska skupščina FLRJ je odlok AVNOJ-a (z dne 21. 11. 1944) potrdila in delno spremenila 31. 7. 1946, njegov spremenjen naslov se je glasil Zakon o prenosu sovražnikovega premoženja v državno last in o sekvestraciji premoženja odsotnih oseb. Postopek izvedbe zaplembe premoženja nemškega rajha in njegovih državljanov ter premoženja oseb nemške narodnosti je določal 30. člen Zakona o zaplembi imovine in o opravljanju zaplembe (z dne 9. 6. 1945).⁵

Za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev je Slovenski narodnoosvobodilni svet pri svojem predsedstvu 19. 2. 1944 ustanovil posebno komisijo, ki je imela v odborih OF podrejene komisiji oz. referente. Njihovo delo so po vojni, do ukinitve ob koncu leta 1946, nadaljevale podružnice, ustanovljene za širše območje Slovenije, tako imenovane Komisije za upravo narodne imovine (KUNI). Dolžnosti komisije so bile predvsem enotno upravljanje razlaščene imovine in skrb za njeno vzdrževanje ter upravo korist, ki izvirajo iz zaplenjene imovine. KUNI je bila marca 1946 likvidirana. Prevzem imetja KUNI po obsegih so opravili gospodarski odseki pri okrajnem ljudskem odboru. Prevzem imovine so otežili različni prvotno nedorečeni predpisi.

Kazen popolne ali delne zaplembe premoženja v korist države je bila določena tudi za zločine in prestopke zoper slovensko narodno čast. Kot taka so veljala vsa namerno izvršena dejanja, ki jih sicer ni bilo mogoče označiti za veleizdajo ali za pomoč okupatorju pri izvrševanju vojnih zločinov, ki pa so škodovala ali bi utegnili škodovati ugledu in časti slovenskega naroda ter njegovi odpornosti.

⁴ Zdenko Čepič, *Agrarna reforma in kolonizacija v Sloveniji: 1945–1948*, Obzorja, Maribor 1995, (dalje: Čepič, *Agrarna reforma*), str. 78–88.

⁵ Milan Mikula, *Zaplembe premoženja v Sloveniji v letih 1945–1946*, Prispeljki za novejšo zgodovino, letnik XXXII, številka 1–2, Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana 1992, str. 155–156.

Nadaljnjo podlago za zaplembo premoženja je predstavljal Zakon o odvzemu vojnega dobička, pridobljenega med sovražnikovo okupacijo. Za vojni dobiček je štel ves presežek premoženja, ki ga je imel lastnik na dan 9. 5. 1945 več kot na dan 6. 4. 1941, kolikor je bil rezultat gospodarskega ali drugega poslovanja med vojno ali je bil pridobljen na podlagi špekulacij in je presegel 25.000 din. Vojni dobičkar je moral sicer državi dobiček oddati v gotovini. Če zneska ni plačal, so ga prisilno izterjali tako, da je bil z odločbo sodišča ustrezni del njegovega premoženja prenesen v last države.

Zaplemba premoženja je bila predvidena kot kazen tudi za kazniva dejanja proti novemu družbenemu redu v Zakonu o pobijanju nedopustne špekulacije in gospodarske sabotaže, v Zakonu o zaščiti narodne imovine in njenem upravljanju ter v Zakonu o kaznivih dejanjih zoper narod in državo.⁶

Kot večina agrarnih reform v zgodovini je bila tudi reforma v Jugoslaviji po drugi svetovni vojni izvedena na podlagi odločitve državne oblasti, da z njo doseže svoje politične cilje. V agrarni reformi je nova, revolucionarna oblast videla predvsem politično sredstvo za »prevzemanje oblasti«, tistim, ki jim je bila namenjena in ki so od tega ukrepa pričakovali zemljo, pa je obetala predvsem izboljšanje njihovega ekonomskega položaja. Namen oblasti je bil s spremembo lastninskih odnosov in posestne sestave pridobiti kmete za nadaljnje politične in gospodarske spremembe pri urejanju države ter družbe. Agrarna reforma, izvedena po drugi svetovni vojni, je bila pravzaprav nadaljevanje in končanje reforme, ki jo je jugoslovanska država izvajala v obdobju med vojnama. Enako kot tista po prvi vojni je bila tudi ta usmerjena izrazito protiveleposestniško.

Zakon o agrarni reformi in kolonizaciji je bil temeljni zakon, ki je opredeljeval načela in poglobitve načine izvajanja agrarne reforme. Federalne enote – republike so glede na svoje posebnosti, ki so izvirale iz različnega zgodovinskega in geografskega položaja, sprejele svoje zakone. V Sloveniji je Zakon o agrarni reformi in kolonizaciji sprejelo predsedstvo SNOS 17. decembra 1945. Vseboval je vsa načela zveznega, vendar je bil v posameznih delih bolj določen. Svojevrstna delovno-lastniška razmerja v Sloveniji – viničarstvo v vinorodnih delih Štajerske in kolonat na Koprskem ter v Goriških Brdih – so zahtevala še sprejetje posebnega zakona, po katerem so bila razlaščena posestva nekmetov, ki so jih obdelovali viničarji in koloni. Namen zakona o razlastitvi posestev, ki jih obdelujejo koloni in viničarji, naj bi bil, da se »dokončno ukinejo še obstoječi fevdalni odnosi«. Vendar je ta zakon lastnike zemlje, ki so jo obdelovali viničarji in koloni, le razlastili, viničarske in druge deputatne polfevdalne odnose (ofarski, hubarski) pa je odpravil šele zakon, sprejet sredi leta 1953. Zakon o agrarni reformi in kolonizaciji je izhajal iz načela, da je treba zemljo dati v popolno zasebno last tistim, ki je nimajo ali je nimajo dovolj. Drugo načelo je bilo »zemljo tistemu, ki jo obdeluje«, po katerem jo je lahko imel le tisti, ki jo je sam obdeloval. Na teh načelih sta temeljila oba pola agrarne reforme: razlastitev tistih, ki zemlje niso obdelovali sami, in dodelitev zemlje tistim, ki je niso imeli dovolj.

Uveljavitev načela »zemljo tistemu, ki jo obdeluje« je zahtevna razlastitev vseh zemljiških lastnikov, ki svoje zemlje niso obdelovali sami ali je niso obdelovali njihovi družinski člani, ampak jo je obdelovala najeta delovna sila ali so jo dali v najem. To so bila predvsem zasebna posestva s skupno površino več kot 45 ha ali s 25–35 ha obdelovalne zemlje, zemljiška posestva bank, podjetij, delniških družb in drugih zasebnih pravnih ustanov, zemljiška posestva cerkva, samostanov ter vseh vrst cerkvenih ustanov.

Za zemljiško posest v cerkveni lasti je bil določen zemljiški maksimum 10 ha, razen za verske ustanove zgodovinskega ali posebnega pomena. Te so lahko imele do 30 ha obdelovalnih površin in 30 ha gozda.

Omenjene tri vrste posesti so bile razlaščene brez odškodnine. Z odškodnino, predvidoma v višini enoletnega donosa na hektar zemlje (ta sicer ni bila nikoli izplačana), je bila razlaščena zemljiška posest lastnikov, ki niso imeli toliko zemlje kot veleposestniki, a je tudi niso obdelovali sami in po svojem osnovnem poklicu niso bili kmetje. Lastniki takšnih posesti so lahko ohranili 3 ha zemlje, če pa ta ni bila obdelovalna, so je lahko obdržali 5 ha. V zemljiški sklad je prešla tudi zemlja, ki je med vojno iz kakršnega koli razloga ostala brez lastnika in brez pravnega naslednika. Prav tako je bila

⁶ Brane Oblak, Povojne zaplembe premoženja v Ptujem okraju, Ptujski zbornik VI/1, Zgodovinsko društvo Ptuj, Ptuj 1996, str. 681–682.

odškodnina predvidena za presežek zemlje tistih kmečkih posestev, katerih lastniki so imeli status kmeta in so jo tudi obdelovali sami oziroma njihova družina. Za ta posestva je bil določen zemljiški maksimum; če so bili lastniki več kot 20–35 ha obdelovalne zemlje in več kot 10–25 ha gozda oziroma skupaj več kot 45 ha, je bil presežek posesti nacionaliziran. To je bilo odvisno od števila družinskih članov, kakovosti zemljišča in od vrste kulture, ki jo je gojil lastnik. Določeno je bilo tudi, da mora biti v odvzetem presežku, torej v tistem delu zemlje, ki je presegal zemljiški maksimum, sorazmeren del njiv, lastnik pa je lahko do določenega maksimuma obdržal površine vinogradov in sadovnjakov.

Razlastitve in zaplembe so imele dvojen namen. Prvi je bil odpraviti ostanke lastninskih odnosov, ki naj bi imeli korenine v fevdalizmu in drugih izkoriščevalnih odnosih, drugi pa je bil okrepiti položaj države na agrarnem področju. Ustvarjenje zemljiškega sklada z razlastitvami in zaplembami je bilo predvsem posledica predvojnega posestno-lastniškega stanja. Površina razlaščenih veleposestev, ki so bila posredno ali neposredno fevdalnega izvora, torej last veleposlanikov in cerkve, ter zemljiška posest podjetij in bank, je obsegala 40 % slovenskega zemljiškega sklada agrarne reforme.

V Sloveniji so začeli agrarno reformo izvajati januarja 1946, v drugih delih Jugoslavije pa že prej. Domala v celoti je bila agrarna reforma v Sloveniji izvedena v prvih štirih mesecih leta 1946, izjema so bila samo območja, ki tedaj še niso bila vključena v jugoslovansko državo. Od januarja do konca aprila 1946 je bilo spremenjeno lastništvo petine vse zemlje v Sloveniji. Izvajanje agrarne reforme z razlastitvami na eni in dodeljevanjem te zemlje na drugi strani je bila predvsem političnopropropagandna akcija oblasti. Zemljo so kljub zimi in snegu slovesno razdeljevali na terenu, z množičnimi zborovanji t. i. agrarnih interesov, ki so jih spremljali govori in petje ter ponekod tudi godba na pihala. Navdušenje za agrarno reformo pa ni bilo vsesplošno. Nasprotovali so ji zlasti »vaški mogotci« in duhovščina. Ta je ljudi odvracala od agrarne reforme s trditvijo, da je vzeti cerkveno zemljo enako »božjemu ropu«. Takšna propaganda je gotovo vplivala na nekatere, saj je znanih nekaj primerov, da so agrarni interesenti zavrnilo dodelitev zemlje, ki je bila pred tem v lasti župnišča. Ponekod so po vaseh organizirali tudi zbiranje podpisov za to, da cerkvene zemlje ne bi delili.

Površina zemlje, ki je do konca aprila 1946 prešla v zemljiški sklad, je obsegla približno 266.500 hektarjev. Večino površin zemljiškega sklada so obsegali gozdovi, na drugem mestu je bila obdelovalna zemlja, ki je bila določena za razdelitev, preostalo pa so bili pašniki, planine in druga zemlja.⁷

Med razlaščenimi zemljiškimi lastniki v Sloveniji je bila tako po površini kot številu posestev na prvem mestu zemljiška posest Rimskokatoliške cerkve. Največji delež v razlaščeni cerkveni posesti so imeli gozdovi (61 %), za razdeljevanje pomembne obdelovalne zemlje je bilo le 10 %, preostalo pa so bili pašniki in planine. Največji posestniki cerkvene zemlje so bili ljubljanska in mariborska – lavantinska škofija ter različni meniški in redovniški redovi oziroma njihovi samostani in ustanove; zemljiško posest pa je imela tudi vsaka župnija oziroma župna cerkev. Večino gozdov v cerkveni lasti je imela ljubljanska škofija; po podatkih agrarnih komisij iz okrajev, v katerih so bila njena zemljiška posestva, so gozdovi ljubljanske škofije obsegali 38.018 ha, lavantinske pa 297 ha. Večja posestva so imeli tudi pomembnejši samostani v Sloveniji: kartuzijanci iz Pleterij 1360 ha, trapisti iz Rajhenburga (Brestanice) 384 ha, nemški viteški red iz Velike Nedelje 1218 ha, minoritski samostan s Ptuja 401 ha, nadškofijsko semenišče iz Zagreba 960 ha na Mokricah itd.

Agrarna reforma je bila v Sloveniji tudi narodnoosvobodilni dejavnik, saj je bila večina veleposestnikov neslovenskega rodu in so jih označevali kot fevdalne ostanke. Po večini so bili namreč pripadniki nekdanjih plemiških družin oziroma potomci najbolj znanih fevdalnih rodbin, ki so živele na Slovenskem. Tako je bil npr. knez Karl Auersperg iz Kočevja lastnik posestva, ki je obsegalo 32.503 ha, od tega je bilo 22.856 ha gozdov, Herward Auersperg s Turjaka je bil lastnik 2855 ha, od tega 2542 ha gozdov, Josip Herberstein s Ptuja je bil lastnik 1961 ha, Vincenc Thurn z Raven na Koroškem 6704 ha, Hugo Windischgratz iz Oplotnice 9443 ha, Marija Zichy iz Beltincev 5076 ha itd.

⁷ Neven Borak ... [etal.], Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992, Mladinska knjiga: Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana 2006, (dalje: Borak ... [etal.], Slovenska novejša zgodovina ...), str. 883–886.

Njihova zemlja je v Sloveniji obsegala nekaj manj kot šestino zemljiškega sklada. Glede na obseg razlastitev v korist zemljiškega sklada – tako po številu kot po površini, odvzeti z agrarno reformo – so bili v Sloveniji med največjimi objekti agrarne reforme. Veleposestva so imela tudi različna podjetja, npr. Kranjsko industrijsko družbo, Trboveljsko premogokopno družbo, banke in kreditne zadruge.

Največje število razlaščenih posestnikov pa je bilo takšnih, ki jim kmetovanje ni bilo poglaviti in edini vir preživetja. To so bili tisti zemljiški lastniki, ki so sicer živeli na vasi, npr. gostilničarji, trgovci, mesarji, mlinarji ipd., pa tudi tisti ki so stalno živeli v mestu in opravljali povsem t. i. svobodne poklice, npr. odvetniki, zdravniki. Delež zemlje, ki je bila odvzeta tem ljudem, je bil majhen, saj je obsegal le 5 % zemljiškega sklada; od tega je bilo 5400 ha obdelovalne zemlje in to so po večini razdelili med agrarne interesente. Poseben primer, pri katerem lastnik zemlje ni obdeloval sam, ampak je za ta namen najel delovno silo oziroma jo je dajal v zakup, so bili viničarski odnosi – kot posebno zakupno in deputatno razmerje. Veliko lastnikov vinogradov na Štajerskem je opravljalo nekmečke poklice in zemlje niso obdelovali sami; bili so meščani, lastnica vinogradov z viničarskim obdelovanjem je bila tudi Rimskokatoliška cerkev. Podobno razmerje pa je bilo tudi na Primorskem, vendar je bil tam uveljavljen t. i. kolonat.⁸

Presežek zemlje, ki so jo kmetje obdelovali sami s svojo družino, je v zemljiškem skladu agrarne reforme v Sloveniji obsegal najmanjši delež tako po površini kot po številu razlaščenih posestev. Poseben primer so bile t. i. gorske, višje ležeče, hribovske kmetije, katerih posest je obsegala večjo površino od dovoljene, hkrati pa niso dosegale maksimuma obdelovalne zemlje. Razlastitev hribovskih kmetij je bilo pri izvajanju agrarne reforme posebno vprašanje, razlog za to pa sta bila njihova velikost in njihov gospodarski značaj. Bile so gozdarsko usmerjene. Hribovskih kmetij z več kot 45 ha celotne površine je bilo 970, v posesti so imele 13.180 ha obdelovalne zemlje in 42.790 ha gozda, za razlastitev pa je bilo predvidenih približno 10.500 ha. Hribovske kmetije so bile razlaščene aprila 1949.⁹

Dopolnilni način ustvarjanja zemljiškega sklada – ta ja bil sicer po obsegu največji – so bile zaplembe na podlagi avnojskega odloka o zaplembi in prehodu nemškega premoženja nasprotnikov narodnoosvobodilnega gibanja v državno lastnino ter na podlagi sodnih zaplemb.

Razlastitve in zaplembe v korist zemljiškega sklada agrarne reforme so bile v Sloveniji ozemeljsko različne, predvsem zaradi različnega zgodovinskega razvoja posestnih odnosov na različnih območjih. Največji zemljiški sklad za izvajanje agrarne reforme in kolonizacije je bil v Sloveniji ustvarjen na ozemlju Dolenjske in Bele krajine. Tam je bila domala tretjina zemljiškega sklada, razlog za to pa je bila zemlja, ki je pred vojno pripadala kočevskim Nemcem. Ti sicer niso bili neposredno razlaščeni, saj je bila zaplenjena posest italijanske družbe Emona, ki je zemljo novembra 1941 kupila od njih.

Drugi pol agrarne reforme je bilo razdeljevanje z razlastitvami in zaplembami ustvarjalnega zemljiškega sklada. Ta je bil razdeljen na tri dele. Zemljo so razdeljevali »poljedelcem, ki nimajo zemlje ali je imajo premalo«. To so bili agrarni interesenti, kolonisti in zadruge za skupno obdelavo zemlje. Vsi ti so dobili zemljo v popolno in trajno last. Del razlaščene in zaplenjene zemlje je država obdržala za svoje potrebe. To so bila zemljiška posestva za državna kmetijska posestva ali za socialne, znanstvene, izobraževalne, kulturne, sindikalne in druge ustanove ter zemljišča za vojaške potrebe. Državni so postali tudi vsi razlaščeni in zaplenjeni gozdovi. Dela zemljiškega sklada pa niso razdeljevali, temveč je ostal nerazdeljen, tako da je bila ta zemlja pravzaprav podržavljena.

Razdeljevanje je dajalo agrarni reformi socialni in politični pečat, to pa je bilo pomembnejše od ekonomskega namena. Pri razdeljevanje zemlje je bilo poleg socialnega in poklicnega pomembno tudi politično merilo, saj so imeli partizani prednostno pravico dobiti zemljo. Agrarni interesenti so dobili povprečno po 0,9 ha zemlje na posamezno gospodarstvo, večina razdeljene zemlje pa so bili travniki. Kmetovalci, ki niso imeli dovolj zemlje za preživetje, pa tudi taki, ki je sploh niso imeli, so zemljo lahko dobili v domačem kraju ali v neposredni bližini, lahko pa tudi drugod, bodisi v Sloveniji ali v Vojvodini. To so bili kolonisti.

⁸ Prav tam, 886–887.

⁹ Čepič, Agrarna reforma, str. 159.

Za naseljevanje novih prebivalcev je bila predvidena Vojvodina, od koder je moralo oditi približno pol milijona Nemcev. Za vsako republiko je bilo določeno število naseljencev in območje v Vojvodini, kjer so dobili posestva. Kolonistom iz Slovenije so bila namenjena naselja v Banatu: Vršac, Gudurica, Plandišče (Marionala), Velika Greda, Dužine (Sečenovo).

Za preselitev pa v Sloveniji ni bilo pretiranega zanimanja. Leta 1946 se je tja preselilo približno 600 slovenskih družin oziroma približno 2500 oseb.¹⁰ Največ jih je bilo iz vzhodnih delov Slovenije, od Prekmurja do Bele krajine, saj je bila agrarna prenaseljenost na teh območjih največja. Številni so se hitro vrnili v Slovenijo, ker se niso mogli prilagoditi drugačnim podnebnim razmeram, pogrešali so hribe, prav tako pa se niso mogli navaditi na drugačen način obdelovanja zemlje od tistega na svojih majhnih posestvih v Sloveniji.¹¹

T. i. notranja kolonizacija v Sloveniji je bila izvedena po večini na Apaškem polju ob Muri, od koder so se izselili ali so bili po koncu druge svetovne vojne pregnani Nemci. Kolonisti so bili iz vseh delov Slovenije, največ pa jih je bilo z Dolenjske in iz Bele krajine. Notranja kolonizacija je bila izvedena v manjši meri tudi na drugih agrarnih »nemških otokih«, ni pa bila izvedena na Kočevskem.¹² Kljub načrtovani naselitvi kolonistov je Kočevsko po koncu vojne postalo »zaprto« območje, na katero so od 1947 do 1951 po nalogu notranjega ministrstva prisilno naseljevali prebivalce z obmejnih območij.¹³

Na ozemlju Primorske, ki je bilo do sklenitve mirovne pogodbe še vedno del italijanske države, je agrarna reforma potekala drugače kot v LR Sloveniji. Na Koprskem, ki je potem prešlo v okvir STO, je bila izvedena po zakonskem aktu okrajnega NOO Koper o odpravi kolonata, torej še pred podpisom mirovnega sporazuma z Italijo, na ozemlju, ki je z mirovno pogodbo pripadlo Jugoslaviji, pa po priključitvi.

Za agrarno reformo na Primorskem je značilno, da je predvsem odpravila kolonat in kolonatske odnose oziroma da je razlaščala posestva, ki so jih obdelovali koloni. Ti so namreč imeli z lastnikom zemlje sklenjeno pogodbo o zakupu zemlje, hiše, v kateri so živeli, in kmetijskega inventarja, vendar so morali v zameno za to lastniku dajati polovico pridelka. Lastniki te zemlje so bili po večini Italijani, ki so prebivali v Trstu, na svojih posestvih pa so imeli tudi po več kolonov. Posestvo benediktinskega samostana iz Kopra, veliko 167 ha, je obdelovalo 77 kolonskih družin. V slovenskem delu Istre so bili kolonatski odnosi najbolj razširjeni v obalnem pasu.

V koprskem okraju je bila agrarna reforma končana dan pred podpisom mirovnega sporazuma, 9. februarja 1947, z veliko manifestacijo v Kopru, ki se je je udeležilo 15.000 ljudi. Dotedanjim lastnikom je bila zemlja odvzeta brez odškodnine, skupaj s poslopji ter z živim in mrtvim inventarjem. Zaplenjena zemlja je postala last dotedanjim obdelovalcev oziroma kolonov, gozdovi, travniki, pašniki pa so bili dodeljeni za skupno rabo. Na Koprskem je agrarna reforma zajela tudi zemljo, ki je bila v obdobju italijanskega fašističnega režima kot način raznarodovalne politike prodana na dražbah.

Na ozemlju Primorske, ki je bilo septembra 1947 priključeno Sloveniji, so bili kolonatski odnosi uveljavljeni tudi v Goriških Brdih, vendar so se razlikovali od tistih ob obali. Največ je bilo takih najemnikov, ki so sicer imeli svojo zemljo, vendar so morali zaradi majhnosti in slabe donosnosti le-te vstopiti v kolonatsko razmerje. Z agrarno reformo so bila posestva, ki so jih obdelovali koloni, razlaščena, vendar jih niso dodeljevali v last kolonom tako kot v okraju Koper, ampak so na njih ustanovili vinogradniške obdelovalne zadruge.

Izvedba agrarne reforme Na Primorskem se je razlikovala od tiste v Sloveniji tudi pri ustvarjanju zemljiškega sklada in njegovi delitvi. Na ozemlju, priključenem leta 1947, je od ustvarjenega zemljiškega sklada ostalo dve tretjini v rokah države, četrtnina v upravljanju ljudskih odborov, agrarnim interesom pa sta bila razdeljena le dva odstotka zemlje sklada. Razlog za takšno izvedbo agrarne reforme, ki je bila v resnici bolj nacionalizacija zemlje, so bile drugačne politične razmere. Na

¹⁰ Prav tam, str. 213–222.

¹¹ Prav tam, 234–236.

¹² Prav tam, str. 186–188, 193, tab. 22, 198–200

¹³ Borak ... [et.al.], Slovenska novejša zgodovina ..., str. 888.

Primorskem je imela namreč slovenska oblast drugačna izhodišča in drugačno podporo, kot jo je potrebovala in želela doseči z agrarno reformo v Sloveniji leta 1946. Menili so, da iz političnih razlogov kmetom ni treba dodeljevati zemlje v last, zato so se odločili za vzpostavljanje ekonomij, zadrug in državnih posesti. Razlog za takšno odločitev, s katero so pravzaprav zanikali eno izmed temeljnih načel agrarne reforme, tj. razdeljevanje zemlje v trajno zasebno last, pa je bil očitno tudi v spoznanju, da je oblikovanje novih malih posestev neekonomično.¹⁴

Agrarna reforma v Sloveniji je bila z dodelitvijo zemlje tistim, ki jo obdelujejo, le del celotnega procesa spreminjanja posestnih odnosov in razmer. Agrarnim interesom, notranjim kolonistom in kmečkim delovnim zadrugam je bilo razdeljenega le nekaj manj kot sedmina ustvarjenega zemljiškega sklada. Z agrarno reformo je država v Sloveniji dobila v roke kar šest sedmin vse razlaščne in zaplenjene zemlje, jugoslovanskem merilu pa je država obdržala polovico zemljiškega sklada.

Ob izvajanju agrarne reforme so bile ustanovljene tudi prve kmečke delovne zadruge. Za ustanavljanje zadrug, v katerih so zadružniki zemljo obdelovali skupaj, so se odločili predvsem na območjih, na katerih je bila agrarna reforma izvedena na podlagi zakona o razlastitvi posestev, ki jih obdelujejo koloni in viničarji. Ti so bili predvsem na vinorodnih območjih Štajerske. Ustanovljenih je bilo tudi nekaj poljedelskih kmečkih delovnih zadrug, največ v okraju Gornja Radgona, kjer je bilo močno kolonizacijsko središče notranje kolonizacije v Sloveniji. Tudi na drugih območjih je oblast propagirala ustanavljanje kmečkih delovnih zadrug, vendar s pičlim uspehom. Agrarni interesenti niso pretirano silili v to.

Agrarna reforma ni razrešila niti poglobitnih vprašanj ekonomskega in socialnega položaja kmetijstva kot panoge niti posameznikov oziroma kmetov. Z drobljenjem posesti se je še povečalo število kmečkih gospodarstev, ki niso mogla računati na dolgoročnejši obstoj, saj se njihova posestva niso povečala toliko, da bi bila sposobna ustvarjati presežke za prodajo in bi lastnikom omogočala preživljanje brez iskanja dodatnih virov zaslužka. Še naprej so morali iskati zaslužek zunaj svojega posestva. Ker najemno delo v kmetijstvu zakonsko ni bilo več mogoče, so ga lahko iskali le zunaj agrarnih gospodarskih panog. Ker so mali kmetje oz. bajtarji z agrarno reformo dobili premalo zemlje za uspešno kmetijsko proizvodnjo, je bil posledica tega tudi »beg z zemlje« oziroma deagrarizacija. Na ta način so reševali agrarno prenaseljenost, enega izmed problemov, ki so bili za Slovenijo značilni v obdobju med svetovnjima vojnama.¹⁵

2.2 KMETIJSKA POLITIKA DRŽAVE IN KMETIJSTVO

S procesom industrializacije, kot temeljnim vodilom jugoslovanske gospodarske politike v prvi petletki, je bila tesno povezana kmetijska politika. Njen poglobitni namen je bil pospeševati in povečati kmetijsko pridelavo. Temeljno vprašanje kmetijske politike je bilo, kako zagotoviti zadosten pridelek in tržne presežke za zaposlene v neagrarnih panogah, ki so živeli v mestih. Zemljo so kmetje namreč še vedno obdelovali na »tradicionalen« način, tako kot pred vojno, skoraj brez mehanizacije, tehnološko zaostalo, s premalo kmetijskega orodja, predvsem pa je bila neugodna zemljiška sestava. Poleg tega je bila kmetijstvu povzročena sorazmerno velika vojna škoda. To je bil razlog, da je bila kmetijska produkcija razmeroma majhna, saj je bilo šele leta 1948 posejanih toliko površin (pravzaprav nekoliko več) kot v desetletnem povprečju pred vojno. Šele v tem letu sta bila dosežena tudi predvojni hektarski donos in predvojno število glav živine.

Takšne kot pred vojno so ostale tudi posestne razmere. Kmetij, ki so dosegale do 5 ha površin in za katere so pred vojno sodili, da so sposobne preživeti družino, ne pa proizvajati za trg, je bilo domala dve tretjini. Tega stanja ni občutno spremenila niti agrarna reforma, saj je njena izvedba le še povečala število malih kmetij.¹⁶ V začetku leta 1949 je bilo v Sloveniji od 234.927 kmečkih gospodarstev 98 %

¹⁴ Čepič, Agrarna reforma, 167–184.

¹⁵ Borak ... [etal.], Slovenska novejša zgodovina ..., str. 888–889.

¹⁶ Čepič, Agrarna reforma, 250.

v zasebni lasti, od tega je bilo posestev, ki so obsegala do 5 ha, 29 %, od 5–10 ha veliko posest je imelo 15 % kmečkih gospodarstev, 10–15 ha 8 % in več kot 15 ha pa 10 %. Najštevilčnejša pa je bila skupina »nekmetovalcev«, ki je imela v lasti tretjino vseh posestev. To so bili polkmetje, saj je bil najmanj en družinski član zaposlen zunaj kmetijske dejavnosti. Njihove kmetije so bile manjše od hektarja, večina jih je imela le pol hektarja obdelovalne zemlje, tako da se z njenim obdelovanjem niso mogli preživljati.

Vodilni položaj v kmetijstvu so imeli zasebni lastniki. Imeli so 82 % zemlje, obdelovalne pa 93 %. Skupaj je bilo 221 državnih posestev s 50.000 ha zemlje, od tega 18.000 ha obdelovalne, večino zemlje v lasti države pa so imele v posesti različne državne socialne, prosvetne, kulturne, znanstvene in sindikalne ustanove.

Ker je večina posestev obsegala do 5 ha skupne površine, je bilo kmetijstvo kot gospodarska panoga za oblast ekonomski problem, v kmetih pa so pogosto videli politični problem. Ideološki pogled na kmetijstvo, predvsem pa na kmete kot »razredne sovražnike« delavskega razreda, je opredeljeval odnos oblasti do kmetijstva in kmetov. Izhajal je namreč iz marksistične predpostavke, da mali zasebni kmet kot lastnik na eni strani »ustvarja« in ohranja kapitalistični ekonomski sistem in je zato socializmu nasproten, na drugi strani pa zaradi načina ter majhnosti proizvodnje nima možnosti za svoj dolgotrajen obstoj. Priložnost kmetijstva in kmetov je oblast načrtovala zlasti v zadružno organizirani kmetijski proizvodnji. Cilj kmetijske politike in njenih ekonomskih sredstev je bil povečati kmetijsko pridelavo in hkrati odpraviti »razredne« lastninske odnose na vasi.

Poglavitno vprašanje jugoslovanske kmetijske politike v prvem obdobju po drugi svetovni vojni je bilo povezano z zemljiško lastnino, pa tudi s tem, kakšen naj bo odnos oblasti do malega zemljiškega lastnika ter kakšno vlogo naj ima ta v kmetijski proizvodnji. Tako sta kmetijsko politiko prvih let po vojni označevala dva procesa: spreminjanje posestnih odnosov in posestne sestave ter iskanje najustrežnejšega načina organiziranja kmetijske proizvodnje, da bi se ta povečala in tako zadostila potrebe hitre industrializacije.

Za povojno dogajanje v kmetijstvu in na vasi so značilni administrativni ukrepi oblasti, najprej spreminjanje lastninskih odnosov ter posestne sestave in poseganje vanje, potem pa ukrepi za usklajevanje ekonomskih odnosov s političnimi. Pri snovanju kmetijske politike so vodilni državno - partijski organi – vodilni idejni snovalci jugoslovanske kmetijske politike v prvem obdobju po koncu druge svetovne vojne je bil Edvard Kardelj¹⁷ – izhajali iz dejanskega stanja kmetijstva in potreb, ki jih je moralo to zadovoljevati v obdobju industrializacije.

Na kmetijstvo pa so imeli poleg praktičnega, torej kako zagotavljati preskrbo, tudi ideološki pogled, vendar je bil ta podrejen praktičnemu. Drugi, dolgoročnejši namen je bil iz kmetijstva zagotoviti sredstva za čim večje naložbe v industrijo. Kmetijstvo je moralo za industrializacijo zagotavljati akumulacijo kapitala, potrebnega za graditev industrijskih objektov, in sicer prek politike cen, ki so bile administrativno določene.

Tako so bile cene za kmetijske pridelke nizke, za industrijske izdelke pa visoke.

Hkrati je bilo kmečko prebivalstvo vir delovne sile, potrebne za graditev in delovanje industrije ter drugih neagrarnih gospodarskih panog.

Kljub temu da je bila večina kmetijstva zasebnega, je država zaradi preskrbe in ideološkega pogleda na zasebnega kmeta posegala v kmetijstvo, v pridelavo od setve do žetve, prek obvezne oddaje oziroma odkupov pa tudi v prevzemanje pridelkov. Ker je morala zagotavljati preskrbo, je državna oblast z zakonskimi predpisi določila obvezno oddajo točno določenih količin kmetijskih pridelkov in živine državi, in to po administrativno določenih cenah. Odkup je bil uveden zato, ker je bilo treba prebivalstvo v mestih in tiste, ki sami niso pridelovali hrane, preskrbeti z živili, pa tudi zaradi preskrbe proizvodnje s surovinami. Bil je del sistema racionirane in nato zagotovljene preskrbe in tudi del kmetijske politike. Država, ki je želela tako nadzirati življenje na vasi, kot je to počela v neagrarni proizvodnji, je zlasti po sporu z Informbirojem začela na kmete izvajati silovit politični pritisk, čeprav je bil odkup predvsem oblika ekonomskega pritiska na kmeta.

¹⁷ Borak ... [etal.], Slovenska novejša zgodovina ..., str. 89–891.

Poleg ekonomskega izkoriščanja kmetov z odkupi in tudi z davki je bilo za jugoslovansko kmetijsko politiko v obdobju revolucionarnega etatizma značilno tudi iskanje načina za uspešno organiziranost kmetijske proizvodnje. Oblast je iskala najboljšo obliko, da bi lahko usmerjala in nadzorovala kmetijsko proizvodnjo in hkrati izvajala tudi proces »graditve« socialističnih odnosov na vasi. Po njenem mnenju so bile najustreznejša oblika zadruga, predvsem zato, ker so jih kmetje najbolj poznali, zato so bile to zanje najbolj razumljive oblike njihovega združevanja. Po mnenju socialistične oblasti je združništvo združevalo dve funkciji: ekonomsko, ker je z boljšo organizacijo povečalo proizvodnjo, in politično, ker je z omejevanjem bogatejših kmetov spreminjalo družbene odnose na vasi. Zadragam je bila namenjena vloga vmesnega člana med državo in zasebnim gospodarskim sektorjem oziroma vloga biti »opora državi pri izvajanju državnega gospodarskega načrta in pri krepitvi zveze delovnih množic dežele in mesta«. Bile so »sredstvo za splošno ljudsko pobudo« in so nadzirale tisti del gospodarstva, ki je bil večinoma v zasebni lasti. Za oblast so bile zadruga način, kako v splošni državni gospodarski načrt koristno vključiti »gospodarsko moč vaškega in obrtnega gospodarstva«, prek njih zagotavljati »varstvo in podporo siromašnemu in srednjemu kmetu« ter organizirati preskrbo.¹⁸

Zadrag je bilo več vrst in niso bile samo kmetijske, ampak tudi nabavne in prodajne, t. i. naproze, potrošniške, proizvodne ter predelovalne, kreditne (te so bile leta 1947 odpravljene), stanovanjske in obnovitvene. Te so skrbele za obnovo v vojni porušeni krajavi, predvsem vasi. Obstajale so tudi že kmečke delovne zadruga, ki so nastale predvsem med izvajanjem agrarne reforme. Vanje so se združevali agrarni interesenti, ki so zemljo dobili kolektivno. V Sloveniji so bile to predvsem vinogradniške zadruga, v katere so se združili nekdanji viničarji. Do sredine leta 1947 jih je bilo 36,¹⁹ leto pozneje pa 47. Vanje je bilo vključenih 1471 kmečkih gospodarstev z 8772 ha zemlje.

Leta 1946 je bilo v Sloveniji 881 zadrag. Največ, 281, je bilo kmetijsko-proizvajalnih zadrag. Naproz, preko katerih je oblast izvajala preskrbo prebivalstva, je bilo 115, njihova naloga pa je bila tudi odkupovati kmetijske pridelke in jih posredovati uporabnikom v mestih. Večina članov teh zadrag je bilo kmetov.²⁰

V začetku leta 1948 so se začele kmečke naproze in proizvodnje zadruga združevati v enoten tip kmetijske zadruga, ki je združevala vse gospodarske dejavnosti na vasi.

Na podlagi Kardeljevega mnenja, izraženega septembra 1947 v članku Kmetijsko združništvo v planskem gospodarstvu, so nastale splošne kmetijske zadruga. Te so bile značilna oblika kmečkega združništva pred kolektivizacijo in množičnim uvajanjem »kolhozni« zadrag, njihova naloga pa je bila voditi in nadzirati socialistično graditev na vasi in v kmetijski proizvodnji.

Splošne kmetijske zadruga so združevale vso gospodarsko in tudi drugo dejavnost na vasi. Poleg ekonomske naj bi imele tudi vzgojno nalogo, saj naj bi kmetje prek njih spoznavali boljše možnosti velike kmetijske proizvodnje. Nastale so domala v vsaki vasi. V Sloveniji jih je bilo največ leta 1949, in to kar 1158. Imele so 1081 trgovin, saj je bila njihova dejavnost predvsem skrb za preskrbo in trgovino na eni ter skrb za odkupe kmetijskih pridelkov od kmetov na drugi strani. Pri tem so bile zadruga uspešnejše od državnih odkupnih podjetij.

Za »socialistično preobrazbo vasi« je bila značilna tudi graditev zadružnih domov, ki naj bi bili »materialni dokaz novih odnosov na vasi«. Akcija graditve objektov po vseh vaseh, ti naj bi postali gospodarski in kulturni centri, »ki naj nadomestijo cerkev«, se je po vsej Jugoslaviji začela v začetku leta 1948. V Sloveniji je vodenje akcije prevzela Osvobodilna fronta; ustanovljena je bila Uprava za gradnjo zadružnih domov, ki je načrtovala zgraditev 523 takšnih domov. Na podlagi pokrajinskih arhitekturnih značilnosti so bili izdelani tudi tipski načrti. Po teh je bil za vsak zadružni dom predviden gospodarski del, predvsem trgovina s skladiščem, in kulturni del. Osrednji del je bila dvorana za gledališke in filmske predstave. V teh dvoranah so bili »tipsko« projektirani tudi odri, predvsem zato,

¹⁸ Prav tam, 891.

¹⁹ Čepič, Agrarna reforma, str. 154.

²⁰ Borak ... [etal.], Slovenska novejša zgodovina ..., str. 891–892.

da bi lahko kulise izdelovali eni delavnici, zadružni domovi pa bi si jih med seboj lahko posojali. Glede na potrebe je bil del, namenjen za kulturne dejavnosti, brez dvoma prevelik. Za zadružni dom so izbrali osrednji prostor v vasi. Že spomladi, zlasti pa poleti 1948, so po številnih vaseh gradili zadružne domove. Graditelji so bili vezani na svoje lastne vire in na svojo iznajdljivost. Organizirali so zbiranje prostovoljnih prispevkov in gradbenega materiala, gradili pa so s prostovoljnim delom; leta 1948 je pri graditvi zadružnih domov v Sloveniji sodelovalo 200.000 prostovoljcev. Po vaseh so nastale številne opekarne, v katerih so izdelovali opeko za zadružni dom, ponekod so zgradili tudi peči za žganje apna.

Graditev zadružnih domov je potekala kot politična akcija pod številnimi gesli, npr. »Mi gradimo zadružni dom – zadružni dom gradi nas«, ki naj bi krepila nove razmere v kmetijstvu in na vasi. Prva zadružna domova, na Cvenu pri Ljutomeru in Predmeji na Primorskem, sta bila končana že sredi aprila 1948. Navdušenje za graditev zadružnih domov pa je že leta 1948 delno splahnelo; do sredine leta 1950, ko je akcija povsem zamrla, je bil v Sloveniji zgrajen in usposobljen za uporabo 101 zadružni dom, 150 ni bilo končanih, številnih načrtovanih pa niti niso začeli graditi.²¹

2.3 AGRARNA REFORMA V OKRAJU PTUJ

Med svetovnima vojnama je kmetijstvo v okraju Ptuj predstavljalo najpomembnejšo gospodarsko panogo. Kar 71,9 % celotne površine okraja je bilo kmetijskih površin (59.485 ha) brez gozda. Gozdnih površin je bilo le 26,5 %. V Dravski banovini, v katero je sodil okraj Ptuj, je bilo kmetijskih površin 51,1 %. V okraju Ptuj je več kot 83 % prebivalstva živel od kmetijske proizvodnje, kar je precej presegalo slovensko povprečje (60,3 %) leta 1938. Najmanj zemlje so imeli bajtarji, a jih je bilo v okraju Ptuj največ. Največ zemlje (1/4 vse zemlje) so imeli srednji kmetje (10–20 ha). V okraju Ptuj je prevladovala majhna bajtarska posest (do 5 ha) in velika razparceliranost zemlje na majhne kmetije.

Za okraj Ptuj med obema vojnama je značilen pojav absentizma, kar pomeni popolno odsotnost lastnikov in njihovega sodelovanja pri obdelovanju lastnega posestva, predvsem vinogradov. Ta posestva so obdelovali najemni delavci, tako imenovani štajerski viničarji. Viničarji so značilni predvsem za Haloze in Slovenske gorice, kjer je bila glavna kmetijska panoga vinogradništvo.

Domači vinogradniki niso zmogli obnove in vzdrževanja vinogradov. Teh so se polastili bogatejši nemški veleposestniki, pri katerih se je slovenski kmet zadolževal. Velik družbeni problem je bil v Halozah številčnost viničarjev. Najdonosnejši vinogradi (Gorca, Dežno, Zavrč, Borl) so bili v večinski lasti tujih vinskih trgovcev, samostanov, podjetij in zlasti avstrijskih posestnikov. Ob gospodarski krizi je viničarstvo postalo najbolj pereče socialno in kulturno vprašanje na Slovenskem. Razvilo se je v tipično mezdnno razmerje med gospodom in brezpravno viničarsko delovno silo. Agrarna reforma med obema vojnama socialno-posestniških odnosov na podeželju ni rešila.²²

2.4 ZAKONSKE OSNOVE ZA IZVAJANJE AGRARNE REFORME IN KOLONIALIZACIJE V OLO PTUJ LETA 1945–1946

Ob koncu druge svetovne vojne je nova oblast v Jugoslaviji morala potrditi svoje vojaške in politične dosežke tudi na gospodarskem področju. Predsedstvo Avnoja je 21. novembra 1944 sprejelo Odlok o prehodu sovražnikovega imetja v državno lastnino, o državnem upravljanju imetja odsotnih oseb in o zasegu imetja, ki so ga okupatorske oblasti prisilno odtujile. Tako je zablembo dobila pravno osnovo.

²¹ Prav tam, 892–893.

²² Anita Polanec, Agrarna reforma v okraju Ptuj leta 1945–1946, Zgodovina v šoli, 14. Letnik, številka 3–4, leto 2005, str. 23. (Dalje: Polanec, Agrarna reforma v okraju Ptuj ...).

Ministrstvo za kmetijstvo je julija 1945 prevzelo v svojo upravo šest veleposestev v okraju Ptuj, na katera so postavili upravitelje. To so bila posestva:

- Orning v Št. Janžu na Dravskem polju,
- Turnišče pri Ptuj,
- graščine Herberstein na Ptuj in na Vurberku,
- Dornava pri Ptuj,
- Ulm pri Zavrču ter
- Štajerske hranilnice v Podlehniku.

Največ zaplemb je izvajala okrajna Komisija za upravo narodne imovine (KUNI), ki je imela zelo velika pooblastila. Zakon o agrarni reformi in kolonizaciji so poslanci v Začasni ljudski skupščini DFJ sprejeli 23. avgusta 1945. Konec avgusta je bil imenovan Agrarni svet DFJ. Ta organ je imel celoten nadzor nad izvajanjem agrarne reforme in kolonizacije.

Septembra 1945 je Odsek za agrarno reformo in kolonizacijo izdelal navodila in obrazce za prijavo zemljiških posestev, ki zapadejo pod agrarno reformo. Razposlal jih je Okrajnim narodnoosvobodilnim odborom (NOO), ki so bili zadolženi za zbiranje teh prijav in za njihovo kontrolo na podlagi katastrskih podatkov, zemljiških knjig in posestnih listov. Zakon o agrarni reformi in kolonizaciji v Sloveniji je sprejelo predsedstvo Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta (SNOS) 17. decembra 1945. Hkrati s tem zakonom je bil izdan še Zakon o razlastitvi posestev, ki jih obdelujejo koloni in viničarji, z namenom ukiniti fevdalne odnose. Za izvajanje agrarne reforme je zakon predvidel tudi organe, ki so jo izvajali. To so bile okrajne komisije za agrarno reformo. Te so na terenu ob sodelovanju in pomoči krajevnih ljudskih odborov (KLO) in odborov agrarnih interesentov dejansko izvedle razlastitev ter razdelitev zemlje.²³

2.5 IZVAJANJE AGRARNE REFORME V OLO PTUJ LETA 1945–1946

30. 8. 1945 je bil ustanovljen Okrajni narodnoosvobodilni odbor Ptuj, naslednje leto se je preimenoval v Okrajni ljudski odbor Ptuj (OLO Ptuj), ki je upravno pokrival področje današnjih upravnih enot Ormož in Ptuj.

V Ptuj je bila komisija za agrarno reformo ustanovljena proti koncu decembra 1945 in je delala v sestavu Poverjeništvu za kmetijstvo, vendar se je v naslednjih dveh letih skorajda popolnoma osamosvojila. Okrajna agrarna komisija je imela prostore v bivši Ornikovi hiši nasproti mestne hiše. Prostori so bili v prvem nadstropju, obsegali pa so 5 sob oziroma prostorov.²⁴

V sestav okrajnih komisij za agrarno reformo so spadali:

- izvršni odbor, ki je imel predsednika, namestnika, sekretarja, pomočnika in po potrebi drugega pomočnika,
- plenum, ki je bil sestavljen iz izvršnega odbora in 8 do 14 predstavnikov agrarnih interesentov,
- pisarna, h kateri je spadalo potrebno pomožno osebje,
- odbor gospodarskih strokovnjakov, ki so ga sestavljali kmetijski, gozdarski in geodetski strokovnjak, predstavnik socialnega skrbstva ter pravnik.

Izvršni odbor je od krajevnih LO sprejemal podatke o prijavi posestev, ki so spadala pod agrarno reformo, vloge agrarnih interesentov in vse ostale prošnje ter pritožbe v zvezi z agrarno reformo. Sestavljal je zapiske o izjavah razlaščenih posestnikov, izdajal odločbe o razlastitvi oz. dodelitvi

²³ Prav tam, 24.

²⁴ SI_ZAP, OLO Ptuj, Okrajna agrarna komisija, škatla 35, ovoj št. 13/6–2.

zemlje. Izvršni odbor je sprejemal sklepe o razlastitvi in dodelitvi zemlje na sejah, na katerih so morali biti prisotni vsi člani. Sklepi so morali biti sprejeti soglasno, če tega na dveh sejah ni bilo, je bila zadeva posredovana ministrstvu za kmetijstvo. To je bilo obveščeno tudi o vseh sklepih, ki so imeli gospodarski ali politični pomen.

Plenum je bil posvetovalni organ komisije pri izvajanju agrarne reforme, njegove seje je vodil predsednik izvršnega odbora. Zaključke plenuma so sprejeli v obliki predlogov, težnja pa je bila, da bi bili predlogi sprejeti soglasno ali vsaj z večino glasov prisotnih.

Odbor gospodarskih strokovnjakov je bil pomožni organ okrajne komisije in ji je dajal ustrezne strokovne napotke v zvezi z razlastitvijo zemljiških posestev in načinom razdelitve zemlje med agrarne interesente. Komisiji je posredoval tudi vse potrebne zemljiškoknjižne in katastrske podatke.²⁵

Okrajna agrarna komisija na Ptujju je začela z delom 1. januarja 1946. Okrajno komisijo za agrarno reformo v okraju Ptuj so ob imenovanju sestavljali:

- Kazimir Gomilšek (predsednik),
- Franc Simončič (namestnik),
- Jože Čeh (sekretar),
- Viktor Knez²⁶ (pomočnik) in
- Franc Fijačko (pomočnik).

Vsi so bili iz okraja Ptuj in niso bili poslani od drugod. V začetku januarja 1946 je bil za geometra na Ptujju postavljen Albert Pinter, ki je 11. septembra 1946 odšel v Ljubljano. Odhod geometra je močno oviral hitrost izvedbe agrarne reforme. Sestava komisije za agrarno reformo se je v Ptujjskem okraju spreminjala.²⁷

Poleg odhoda geometra so komisijo pestile tudi druge menjave kadrov. Iz poročila, izdanega 17. septembra 1946, je razvidna stiska pri kadrih komisije. Po pisanju Glavnika je bilo normalno delo močno načeto, kajti »Volk Edvarda je oblast zaprla, Bac Edvard je moral oditi na delo v načrtno komisijo, Brus Mira je odšla v bolnico v Ljubljani, Fijačko Franc bo odšel 1. oktobra k odkupni komisiji«, sam Glavnik pa naj bi bil premeščen na volilno komisijo.²⁸

Po poročilu sekretarja Glavnika so na dan 1. novembra 1946 okrajno agrarno komisijo sestavljali: Mirko Gomilšek (predsednik), Franc Glavnik (sekretar), Janez Voljč (statističar), Ivan Rau (blagajnik), Marta Novinšek (strojepiska) in Mira Brus (na katastru).²⁹

Po plačilni listi za januar 1947 so komisijo sestavljali 4 člani: Mirko Gomilšek (predsednik), Franc Glavnik (sekretar) in pisarja Janez Voljč ter Marta Novinšek.³⁰

Člani komisije so imeli srednje- in osnovnošolsko izobrazbo. Razmeroma malo kmetov je bilo članov okrožnih in tudi okrajnih komisij. Glede na poklicno sestavo jih je bilo največ z oznako delavec. Člani komisije za agrarno reformo so bili vključeni v sindikalne organizacije in upravičeni do dodatnih živilskih nakaznic.

Okrajne komisije so začele delo v pisarni, kjer so pregledovali prošnje agrarnih interesentov, izločali neupravičene, upravičene pa razvrstili tako, da so bili najzaslužnejši na vrhu. To je bil predlog

²⁵ Lovrenčič, Agrarna reforma 1945, 226–227.

²⁶ Viktor Knez je 10. maja 1946 postal sodnik na okrajnem sodišču Ptuj. Z nastopom nove službe je prenehal delovati v komisij. (SI_ZAP 78/2, Fond OLO Ptuj 1946, šk. 63, ovoj 13/9-3).

²⁷ Polanec, Agrarna reforma v okraju Ptuj, 24.

²⁸ SI_ZAP, OLO Ptuj, Okrajna agrarna komisija, škatla 35, ovoj št. 13/6–2.

²⁹ SI_ZAP, OLO Ptuj, Okrajna agrarna komisija, Poročilo z dne 17. 9. 1946, škatla 35, ovoj št. 13/6–2.

³⁰ Lovrenčič, Agrarna reforma 1945, 227.

komisije, ki ga je nato predstavila agrarnim interesentom na sestanku. Ta je moral biti dan pred delitvijo zemlje na terenu ali pa je bil sklican na dan delitve. Sestankov naj bi se udeležili le upravičeni agrarni interesenti, tisti, ki jih je kot take spoznala agrarna komisija, drugi pa so morali prostor sestanka zapustiti. Na sestankih so nato obravnavali vsakega posameznika – interesenta – posebej, in to po vrstnem redu, ki ga je določila komisija. V primerih, ko se je komisiji zazdelo, da interesent ni politično ali kakor koli drugače upravičen, je bilo treba izzvati navzoče ljudi, da so o njem podali odločilno mnenje.

Tako je komisija za agrarno reformo na Ptuju s poslovanjem na terenskem območju okraja Ptuj na skupinskih sestankih očistila odbore, izvolila odbore agrarnih interesentov, popisala vse prijavljene agrarne interesente in ugotavljala njihovo upravičenost ter s pomočjo ljudstva določala lastnike zemljišč, ki so po zakonu zapadla pod razlastitev.

Pomembno vlogo pri izvajanju agrarne reforme so imeli tudi odbori agrarnih interesentov, ki so dejansko vodili izvajanje agrarne reforme v svojem kraju, saj so ga tudi najbolj poznali. Njihova naloga je bila pregledati prijave lastnikov posesti in podati mnenje, koga naj razlastijo ter koliko. Določali so, komu naj se zemljo podeli in koliko. Oblikovali so tudi karakteristike agrarnih interesentov in jih posredovali agrarnim komisijam.³¹

Popise članov krajevnega odbora agrarnih interesentov in seznam vseh agrarnih interesentov so morali odbori komisiji dostaviti do 7. januarja 1946. Do tega datuma so morali poslati tudi vloge in popise viničarjev. Interesenti so morali na prošnji navesti ime in priimek, rojstno leto, bivališče s hišno številko, glavni ter stranski poklic, koliko zemlje že posedujejo, skupno število družinskih članov, službo v času okupacije.

Prav tako do 7. januarja 1946 so morali lastniki zemljiških posestev, ki so prišli pod agrarno reformo, podati pisno prijavo vsega svojega zemljiškega posestva na območju FLRJ, prijavo so morali podati krajevemu ljudskemu odboru kraja, kjer se je posest nahajala.³²

Prvi sestanki odborov agrarnih interesentov so bili konec decembra 1945 in v začetku januarja 1946. Prvo zborovanje agrarnih interesentov na Ptuju je bilo 6. januarja 1946 ob 9.00 v Titovem domu (prostor kina).³³ Na prvem zboru agrarnih interesentov so ustanovili odbor agrarnih interesentov, pregledali Zakon o agrarni reformi, izvedli popis interesentov ter podali predloge in sklepe interesentov, katere posesti zapadejo pod agrarno reformo. Zapisniki z zborov agrarnih interesentov so bili poslani agrarni komisiji na Ptuj.

Osnovna načina oblikovanja zemljiškega sklada sta bila razlastitev in zaplemba. Poglavitna oblika ustvarjanja zemljiškega sklada je bila razlastitev. Zaplemba je bila dopolnilna oblika, vendar je v količinskem pogledu enakovredna razlastitvi.

Iz statističnega pregleda izdanih razlastitvenih odločb (z dne 22. januarja 1946) je razvidno, da je okrajna agrarna komisija Ptuj do konca januarja 1946 izdala 7 razlastitvenih odločb veleposestnikom, 11 bankam, 2 odločbi bankam sta bili spremenjeni, 18 razlastitvenih odločb Cerkvi, 2 odločbi sta bili spremenjeni, 36 razlastitvenih odločb nekmetom, od tega sta bili 2 spremenjeni, 5 pa v celoti razveljavljenih po pritožbah razlaščenec, 3 razlastitvene odločbe kmetom, 49 vinogradniškimi posestvom, 2 sta bili spremenjeni, 3 v celoti razveljavljene in ena delno razveljavljena.

Veleposestva v zasebni lasti so bila v Sloveniji med največjimi veleposestvi. Bila so fevdalnega porekla in v večini primerov so bili lastniki neslovenskega porekla (potomci nemških, italijanskih ter madžarskih plemiških rodbin).

V okraju Ptuj je bilo največje veleposestvo last grofa Josipa Herbersteina, ki je živel na Češkem. Imel je graščino z veleposestjo na Ptuju, na Vurberku in Ravnem Polju. Herbersteinova posest na Ptuju in Vurberku je skupaj merila 717,78 ha. Od tega je bilo 22,82 ha njiv, 78,02 ha travnikov, 38,64 ha

³¹ Polanec, Agrarna reforma v okraju Ptuj, 24–25.

³² SI_ZAP, OLO Ptuj, Okrajna agrarna komisija, škatla 35, ovoj št. 13/6–2.

³³ Prav tam.

vinogradov, 561,01 ha gozda in 17,19 ha pašnikov. Na posestvu na Ptuju je prevladoval gozd (502,31 ha), na posestvu Vurberk pa so prevladovali travniki (56, 7 ha), vinogradi (35, 7 ha) in gozd (58,7 ha). Fevdalnega porekla je bila tudi ena izmed največjih vinogradniških posesti v Slovenskih goricah, last ormoške graščakinje Marije Wumbrandt Suppach, poročene Georgevits. Precej velika fevdalna posest je bila na Turnišču pri Ptuju v lasti Rudolfa Warrena-Lippitta. Njegova posest je obsegala 446,80 ha, od tega je bilo 86,28 ha njiv, 43,04 ha travnikov, 5,45 ha vinograda, 301 ha gozda in 11,01 ha pašnikov.

Zemljo Herbersteina na Ptuju so po razlastitvi vključili v sklop mestne ekonomije mestnega ljudskega odbora Ptuj. Obdelovalno zemljo v sklopu graščine Vurberk so razdelili med agrarne interesente. Zemlja, ki je bila v sklopu gradu Zavrč v lasti Maksa Ulma, je bila vključena v državni sektor, enako tudi posest gradov Dornava in Turnišče. Obdelovalna zemlja gradov Borl in Ormož je bila razdeljena med agrarne interesente. Zemlja križniškega reda v Dornavi oziroma v Muretincih je bila delno razdeljena med interesente, ostalo je prešlo v državno last. Obdelovalna zemlja gradu Velika Nedelja je bila delno razdeljena, del pa je prišel pod upravo državnega posestva Velika Nedelja.

Skupaj je bilo v okraju 12 veleposestev, ki so bila razlaščena. V okraju Ptuj so skupaj zavzemala 971 ha 20 a 15 m².

Statistični pregled o delu agrarne komisije na Ptuju navaja, da je bilo konec avgusta 1946 prevzetih v agrarni sklad 2030 ha 74 a 91 m² gozda. V korist gozdnih uprav je bilo iz agrarnega sklada izločenih 1806 ha 64 a 63 m². Tako so večino gozdnih površin iz agrarnega sklada v OLO Ptuj dobila državna gozdna gospodarstva.

V okraju Ptuj je bilo v celoti razlaščenih 16 podjetij zasebnopravnega značaja (bank, podjetij, delniških družb itd.) s skupno površino 540 ha 69 a 84 m² zemljišč. Razlaščena so bila tudi posestva javnopravnih oseb (občin) v skupni izmeri 92 ha 25 a 68 m².

V okraju Ptuj je bilo preko določenega maksimuma 10 ha razlaščenih 26 cerkva in ustanov v celoti – v skupni izmeri 384 ha 5 a 12 m².

Razlaščanje nekmetov je komisijam za agrarno reformo povzročalo veliko dela, predvsem zaradi njihove številčnosti in zaradi problematičnosti meril za določanje, kdo je dejansko kmet. V okraju Ptuj je bilo razlaščenih 59 vinogradniških in presežki nekmečkih posesti nad 3 ha v skupni izmeri 526 ha 49 a 84 m².

Stališče oblasti do viničarskega vprašanja je bilo, da izroči in razdeli zaplenjeno zemljo viničarjem v last. V okraju Ptuj je bilo zaplenjenih 105 vinogradniških posesti s skupno površino vinogradov 225 ha. Na teh zaplenjenih vinogradniških posestih je bilo 174 viničarjev. Skupno število viničarjev v okraju Ptuj je bilo 665, od tega jih je bilo 491 na zasebnih posestvih. Kar 15 % vseh vinogradniških posestev v okrožju Maribor je bilo zaplenjenih v okraju Ptuj; na njih je živelo 19,6 % vseh vinogradniških družin v okrožju Maribor.

V okraju Ptuj je bilo do 1. 9. 1946 razlaščenih in zaplenjenih 12 veleposestev v skupni izmeri 971,20 ha oz. 7,27 %; 16 posestev bank in podjetij s skupno površino 540,69 ha oz. 20,6 %; 26 cerkva in samostanov s skupno površino 384 ha oz. 10,6 %; 59 nekmečkih posestev s skupno površino 526,49 ha oz. 16,6 %; 5 kmečkih posestev s skupno površino v Ptuju 45,11 ha oz. 11,7 %; 162 zaplembe na podlagi odloka Avnoja (z dne 21. 11. 1944) s skupno površino 1096,48 ha oz. 3,4 %; 42 posesti, zaplenjenih na podlagi sodb sodišč, v skupni površini 435,57 ha oz. 19,2 %. V okraju Ptuj je bilo v zemljiškem skladu največ gozda (46 %).

V okraju Ptuj je komisija za agrarno reformo do 24. 8. 1946 razdelila 2134 ha 39 a 12 m² zemlje, do 30. 11. 1946 se je številka povzpela na 2135 ha 43 a 91 m², kar predstavlja 4,7 % skupne razdeljene zemlje v Sloveniji. Del zemlje agrarnega sklada so dobile vinogradniške, javne ustanove, t. i. ekonomije, industrijska in druga podjetja, ki so organizirala lastno kmetijsko predelavo, gozdna gospodarstva, ki so dobila večino zaplenjenih gozdnih površin, del zemlje pa 5 na novo nastalih državnih posestev.

Državna kmetijska gospodarstva (KG) so nastala že v letu 1945, sedež so imela v Zavrču, Dornavi, Kidričevem, Podlehniku in na Turnišču.³⁴

2.6 TEŽAVE KOMISIJE ZA AGRARNO REFORMO

Okrožne in okrajne komisije za agrarno reformo so se pri svojem delu srečevale s številnimi težavami in problemi. Najpogostejše težave Okrajne komisije za agrarno reformo na Ptujju so bile.³⁵

- pogosta menjava administrativnih delavcev (geometra),
- pritožbe razlaščenecv in agrarnih interesentov,
- nezaupanje agrarnih interesentov v zadruge,
- težave s prevozom,
- zaostajanja dela na terenu,
- težave s pravilno zamejitvijo,
- navdušenje za agrarno reformo ni bilo vsesplošno,
- ni bilo potrebnih podatkov ali so bili pomanjkljivi,
- nerazumevanje različnih odločb zakona o agrarni reformi,
- agrarnih interesentov je bilo veliko več kot agrarne zemlje,
- pomote,
- izkoriščanje neznanja posameznikov,
- izrabljanje položaja.

Agrarna reforma se je v Ptujjskem okraju končala sredi leta 1946. Poročilo (12. 11. 1946) pozitivno ocenjuje izvedbo agrarne reforme, opozarja pa na določene probleme, predvsem da so agrarni interesenti v glavnem odobrvali Zakon o agrarni reformi, ker so tako dobili zemljo. Hvaležni so bili OF, ki je prav z izvedbo agrarne reforme gospodarsko dvignila malega človeka. Nekaj agrarnih interesentov – viničarjev – pa se ni vpisalo v nobeno množično organizacijo, nekateri med njimi tudi niso volili. Bilo pa je tudi premalo zemlje, da bi jo lahko dodelili vsem agrarnim interesentom.

Agrarni interesenti so, po pisanju poročila, zelo dobro in z velikim veseljem obdelovali dodeljena zemljišča, velika je bila tudi požrtvovalnost obdelovalnih zadrug, ki je poskušala zemljo kar se da izboljšati. Kot veliko težavo pa je navedlo, da nekateri agrarni interesenti še vedno niso imeli pravega zaupanja v zadruge. Le nekateri posamezniki so nameravali še pred zimo pristopiti v poljedelsko-obdelovalne zadruge. Razlaščeni so v začetku kazali veliko nejevoljo do izvajanja agrarne reforme, toda do takrat, ko je bilo poročilo napisano, so se večinoma že umirili. Nekateri razlaščenci pa še vedno niso hoteli razumeti pravega pomena agrarne reforme in so širili sovraštvo do poljedelsko-obdelovalnih zadrug.³⁶

³⁴ Polanec, Agrarna reforma v okraju Ptuj, 25–26.

³⁵ Prav tam.

³⁶ Lovrenčič, Agrarna reforma leta 1945, 228.

3 RAZISKOVALNI DEL

3.1 AGRARNA REFORMA V OBČINI TRNOVSKA VAS IN OBČINI DORNAVA

Dinamika poteka izvajanja agrarne reforme v današnji občini Trnovska vas ni popolnoma znana. Na podlagi odločb o odvzemu premoženja zaradi agrarne reforme lahko rečemo, da je proces sledil navodilom države in okrajne komisije, kajti prvi popisi in odločbe so bile izdani že na začetku januarja 1946.

Lahko rečemo, da so bili prvi sestanki agrarnih interesentov in agrarnega odbora konec decembra 1945 in v začetku januarja 1946.

Glavno besedo pri izvajanju agrarne reforme sta imela krajevni agrarni odbor in krajevni odbor agrarnih interesentov. Ta sta odločala o karakteristikah agrarnih interesentov, pregledovala prošnje, določala površino prejete zemlje, upravičenost do nje ... V Trnovski vasi je bil agrarni odbor sestavljen iz vodilnih članov KNOO in KOOF Trnovska vas. Ti posamezniki so bili:³⁷

Janez Horvat (predsednik agrarnega odbora in sekretar OF)

Lovrenc Toplak (podpredsednik agrarnega odbora)

Franc Belec

Franc Toš

Vinko Kocmut

Franc Kocmut (predsednik KNOO)

Franc Kos

Janez Nedelko

Janez Čuček

Anton Simonič

Konrad Belec

Od leta 1947 dalje pa je bil za vse agrarne zadeve zadolžen kmetijski odbor pri KLO Trnovska vas, ki so ga sestavljali:³⁸

Franc Tašner

Jožef Čeh

Janez Rašl

Janez Letnik

Matija Habjanič

Kdaj natančno so potekali sestanki odbora in agrarnih referentov iz virov ni mogoče razbrati. Smo pa naleteli na posreden zapis dogajanja na enem od sestankov. Takrat se je največ prahu dvignilo okoli posesti družine Kranvogel iz Črmlje, ki je bila takrat največji posestnik v občini. Na sestanku agrarnih interesentov 25. januarja 1946 v Trnovski vasi so namreč sprejeli resolucijo, da je posest te družine

³⁷ SI_ZAP78/2, OLO Ptuj, škatla 63, spis 1, mapa OD ZAP 1–4.

³⁸SI_ZAP 331, KLO Trnovska vas 1945–1952, škatla 2.

nepošteno pridobljena, da so med vojno z okupatorjem gospodarsko sodelovali in da družine ne gre smatrati za kmete.

Toda čez nekaj dni se je začela stvar zapletati. Velika večina prebivalcev Trnovske vasi in Ločiča je namreč na okrajno agrarno komisijo napisala pritožbo, da so stvari, sprejete v resoluciji, laž ter da s svojimi podpisi potrjujejo, da so Kranvogli pošteno pridobili posest in da je njihov poklic izključno kmetovanje, torej da so kmetje.

Odvetnik Jože Vidic je na okrajno agrarno komisijo poslal obsežno pismo, v katerem je argumentiral, da so vse obsodbe, navedene v resoluciji, neupravičene in da so plod osebnega sovraštva ter maščevanja Ludvika Zelenika in še ene osebe, za katero gre, pa takrat niso ugotovili.

Po prejemu tega pisma je ta primer začela preiskovati tudi okrajna agrarna komisija.³⁹

Kakšen je bil rezultat preiskave, ni mogoče izvedeti, kajti v razpoložljivem arhivskem gradivu ni nobene odločbe ali sklepa glede tega primera. Vsekakor pa je jasno, da so družini Kranvogel v različnih etapah agrarne reforme vzeli veliko premoženja in ga razdelili med agrarne interesente oziroma so ga spremenili v državno last.

V dogajanje, povezano z agrarno reformo, se je aktivno vključila tudi osnovna šola v Trnovski vasi. Frančiška Šalamun, v tistem času učenka šole v Trnovski vasi, se spominja, da so učenci skupaj z učiteljicami v šoli izdelovali parole z napisi: DOL S KULAKI ali ZEMLJO TISTEMU, KI JO OBDELUJE in da so se učili različne pesmi iz časa NOB. Skupaj z učiteljicami so hodili na prizorišča zaplemb, kjer so nosili parole, peli pesmi, naučene v šoli, nekateri pa so pomagali tudi pri izdelavi lesenih mejnikov, ki so jih uporabljali pri razdeljevanju zemlje.⁴⁰

Dinamika poteka izvajanja agrarne reforme v današnji občini Dornava je malo bolj znana kot v občini Trnovska vas, vsaj kar se tiče arhivskega gradiva. Za občino Dornava tudi lahko, na podlagi odločb o odvzemu premoženja zaradi agrarne reforme, rečemo, da je proces sledil navodilom države in okrajne komisije, kajti prvi popisi in odločbe so bile izdani že na začetku januarja 1946. Vendar pa se pojavljajo določene razlike med primerjanima občinama, kajti v Dornavi je potek procesa do neke mere usmerjala in določala zaplenjena posest nekdanjega lastnika dvorca, Gvidona Pongratza in odločitev republiške oblasti, da ne bo celotno zaplenjeno posest razdelila med agrarne interesente.

Pa si najprej oglejmo kaj se je dogajalo s posestvom »graščaka« Pongratza.

Mestna zaplembena komisija na Ptujju je na osnovi odločbe okrajne zaplembene komisije iz Ptujja z dne 27. avgusta 1945 nastale na osnovi odloka AVNOJ-a z dne 21. novembra 1944 o prehodu sovražnikovega imetja v državno last izdala odločbo o zaplembi celotnega premoženja Pongratza in prehodu le te v državno last. Skupno so mu zaplenili 265 ha 78a 87m² kmetijskih površin od tega je v KO Dornava bilo 88ha 75 a in 68m² različnih kategorij kmetijskih površin. Zaplenjena zemljišča so se nahajala tudi v KO Pacinje, Podvinci, Grad, Prvenci, Spuhlja, Litmerk, Tibolci, Podgorci, Sodinci, Šalovci, Bresnica.⁴¹

Agrarni interesenti so bili prepričani, da bo agrarna komisija večino nekdanje Pongratzove zemlje razdelila med njih. Toda nova oblast je imela z njo drugačne načrte. Okrožna komisija za izvedbo agrarne reforme iz Maribora, je namreč na podlagi sklepa Ministrstva za kmetijstvo LRS, sprejetega 5. januarja 1946, obvestila Okrajno komisijo za agrarno reformo na Ptujju, da bo večina nekdanjega Pongratzovega posestva v Dornavi ostalo v državni upravi. Ministrstvo se je odločilo, da bo v državni lasti ostalo 70 ha kmetijskih površin, od tega 26 ha njiv, 34 ha travnikov, 4 ha vrtov, 4 ha vinogradov,

³⁹ SI_ZAP 78/2, Fond OLO Ptuj 1946, škatla 63, spis 1, mapa OD ZAP 1–4.

⁴⁰ Pogovor z Lovrencem in Frančiško Šalamun, Biš, 22. 11. 2012, 14.30.

⁴¹ SI_ZAP 225, Okrajno sodišče Ptuj 1932-1959, škatla 6, spis

6 ha pašnikov. Na teh 70 ha površin pa so nameravali urediti kmetijsko gospodinjstvo šolo, zavod za selekcijo čebule in pridelovanje vrtnih semen ter vzrejo bikov, merjascev in svinj.⁴²

Agrarni interesi se s takšno odločitvijo niso strinjali in so svoja nestrinjanja in predloge večkrat tudi javno izrazili, o čemer pa bomo pisali v nadaljevanju naloge. Sedaj pa si oglejmo kako so interesi zborovali, sestankovali in kaj so zahtevali.

Glavno besedo pri izvajanju agrarne reforme sta imela krajevni agrarni odbor in krajevni odbor agrarnih interesentov na območju KLO Dornava, KLO Mezgovci ter KLO Brezovci oziroma odbor agrarnih interesentov združenih iz KLO Brezovci in KLO Polenšak. Ti odbori so odločali o karakteristikah agrarnih interesentov, pregledovala prošnje, določala površino prejete zemlje, upravičenost do nje ...

Začnimo prikaz delovanja agrarnih interesentov v Dornavi.

Na območju KLO Dornava je bilo registriranih 72 agrarnih interesentov. Predsednik krajevnega agrarnega odbora je bil najprej Jožef Peteršič. Kmalu ga je zamenjal Ivan Kokol, katerega je nasledil Jožef Bombek.

Prvi sestanek agrarnih interesentov je bil 7. januarja 1946. Na njem so podali nestrinjanje s predlogom, ki so ga podali na zborovanju agrarnih interesentov 6. januarja 1946 na Ptuj, da bi 70 ha dornavskega veleposestva namenili za nasad čebule, 30 ha pa bi dali v zemljiški sklad agrarne reforme za razdelitev med interese. Dornavski agrarni interesi so zahtevali, da pod agrarno reformo pride več hektarjev veleposesti, za pridelavo čebule pa se nameni manjši del od predlaganega.

Na naslednjem sestanku, ki je bil 22. januarja 1946, so agrarni interesi iz Dornave poslali Okrajni agrarni komisiji na Ptuj prošnjo, da naj ne deli posest dveh gramoznih jam, stavbišča in vadišča gasilske čete ter pašnik, ki je bil nekoč last sokolske čete v skupni površini 3 ha 2 ar 56 m². Navedeno posest so predvideli za postavitve občinskega oziroma združenega doma.⁴³

V Mezgovcih je bilo zasedanje agrarnih interesentov na začetku januarja 1946. Takrat so izvolili krajevni odbor, ki so ga sestavljali:

Predsednik: Stane Korpar (bil je vojni invalid),

Namestnik: Jakob Šegula,

Tajnik: Anton Čuš,

Člani odbora: Ivan Mislovič, Jakob Hrga, Anton Šegula.

V Mezgovcih je bilo 47 agrarnih interesentov. Večinoma majhnih posestnikov, najemnikov in drobnih obrtnikov.

Agrarni interesi so imeli naslednji sestanek 24. januarja 1946. Na njem so sklenili, da zahtevajo sledečo zemljo:

⁴² SI_ZAP 78/2, Fond OLO PTUJ, 1946, škatla 35, ovoj 13/6-2, (Prezem funkcij članov komisije, Seznam posesti za agrarno reformo in drugo gradivo, Seznam interesentov za kolonizacijo v mariborsko okrožje iz ptujskega okraja).

⁴³ SI_ZAP/0078/002, fond OLO Ptuj 1946, škatla 32, ovoj 13/6-2 (Prijava posesti, ki so po zakonu o agrarni reformi prišle v poštev za izvedbo agrarne reforme po posameznih krajih).

1. Jamo pri vasi,
2. Zemljo veleposestnika Martina Valiča iz Borovcev (tisto zemljo, ki jo je imel v Mezgovcih),
3. Zahtevali so, da naj zemljo posestnika Ignaca Goloba razdelijo med interesente, njemu pa naj pustijo le mali del, ki ga bo zmožen obdelovati, kajti njegovo posestvo je zanj preveliko in ga ne obdeluje zato je čisto zanemarjeno,
4. Zemljo veleposestnika Franca Horvata (del posestva v Mezgovcih)
5. Da vaško gmajno pustijo v stanju kot je bila takrat.
6. Vsi agrarni interesenti so enoglasno sklenili, da se naj posest graščine Dornava razdeli med interesente in en del te posesti naj bi dobili interesenti iz Mezgovcev.

Novi sestanek odbora interesentov iz Mezgovcev je bil 25. maja 1946. Na tem sestanku so sklenili, da bodo poslali na agrarno komisijo na Ptuj prošnjo, da naj 6 ha zemlje na področju KLO Mezgovci ostane v lasti odbora in naj se ne razdeli, sploh pa ne med takšne posameznike, ki si po mnenju odbora ne zaslužijo teh posesti, kajti mnogi bi naj sodelovali z okupatorjem in imeli že precej svojih posesti. V prošnji so komisijo tudi prosili naj brani in zagovarja njihove želje in interese pred višjimi institucijami oblasti.

	Janez Imprimer	Pravoslav	Muzičnik	Stavko	Bake	Pravoslav	Zmija dahl	Miloš	Pravoslav
Janez Imprimer	5	2							
Anton	3	2							
Franz	3	2							
Pravoslav	1	1							
Pravoslav	1	1							
Pravoslav	1	1							
Pravoslav	7	3							
Pravoslav	1	1							
Pravoslav	1	1							
Pravoslav	1	1							
Pravoslav	1	1							
Pravoslav	1	1							

Slika 1: Del seznama agrarnih interesentov iz Mezgovcev

Po razdelitvi zemlje je prišlo tudi do skupnih sestankov interesentov iz obeh KLO-jev. Po več takšnih sestankih v maju

Vir: SI_ZAP/0078/002 Fond OLO Ptuj 1946, škatla 32, ovoj 13/6-2 (Prijava posesti, ki so po zakonu o agrarni reformi prišle v poštev za izvedbo agrarne reforme po posameznih krajih)

in juniju 1946 so agrarni interesenti iz Dornave in Mezgovcev izdali resolucijo o posestvi Gvidona Pongraca. V tej resoluciji, ki so jo poslali na Ministrstvo za kmetijstvo, Okrožnemu kmetijskemu odboru in Okrajnemu kmetijskemu odboru, so zahtevali, da bi nekdanjo graščino razdelili med interesente, še posebej tiste, ki so med vojno sodelovali z OF oziroma so njihovi družinski člani padli kot žrtve vojne. Interesenti so svojo zahtevo podkrepili z ugotovitvami, da posestvo ne napreduje ampak se kopičijo dolgovi. Še bolj sramotno za njih pa je bilo dejstvo, da lastniki posestva živijo na račun delavstva. Kajti delavstvo sramotno plačujejo le po 5 din na uro in delati morajo 10h na dan. Grad, ki se nahaja na posestvu bi naj po njihovem mnenju namenili za gospodinjstvo šolo in invalidski dom kateremu bi se pustilo 10 ha njiv in travnikov ter živ in mrtev inventar.

V resoluciji so podali predlog, da če Ministrstvo to posestvo ni pripravljeno razdeliti ampak da naj postane to posestvo skupno so bili interesenti pripravljene stopiti v zadrugo in skupno obdelovati to posest, kajti prepričani so, da »bo več koristi od zemlje, če se razdeli kakor, če jo pustite v vodstvo tem gospodom kateri znajo samo dobro diktirati in izrabljati državno imetje.«⁴⁴

⁴⁴ Prav tam.

Agrarni interesenti so večkrat napadali obnašanje oskrbnika dornavske posesti gospoda Abzeca. Obtožili so ga, da načrtno sobotira gospodarstvo in »stremi samo za tem, kako bi narod čimbolj oškodoval«. Očitani so mu, da si je »nabavil en par elegantnih luksuznih konjev, dal izdelati nove komate, da se je vsakodnevno vozil v mesto ali v gorice, da je v svojem stanovanju iztrgal pod, da si je dal delati novo pohištvo, da zaklal dve svinji, ki jih je zredil na državnem posestvu, da daje svinjam vsaki dan 4 litre mleka, da za čebulo in krompir plačuje z lesom iz državnih gozdov, da si je prilastil nekaj državne imovine, nekje pri Ormožu pa bi mu naj Narodna milica zaplenila vino, ki bi bilo namenjeno črni borzi«. Obtožbe so letele tudi na delovodja na posesti, gospoda Ignaca Trofenika. Očitani so mu, da »je bil po vojni zaprt, ker je bil nemčur, da si je zredil na državnem 3 debele svinje in jih zaklal«. ⁴⁵

Enake aktivnosti agrarnih interesentov lahko spremljamo tudi na območju KLO Brezovci. Ta KLO je zajemal vasi Strmec, Strejaci, Brezovci, Slomi, Žamenci⁴⁶, ob spremembah v upravni razdelitvi leta 1947 je bilo 29. marca 1947 h KLO Brezovci iz KLO Zamušani priključeno še naselje Pritensko.⁴⁷

Prvi sestanek interesentov je bil 7. januarja 1946, kjer so sestavili seznam interesentov. Teh je bilo po seznamu najprej 36, štirim pa je komisija odklonila pravico do zemlje, tako da je bilo na koncu iz KLO Brezovci 32 agrarnih interesentov. Na sestanku so izvolili tudi Odbor agrarnih referentov, ki so ga sestavljali:

Predsednik: Martin Visenjak Martin,

člani: Anton Golob,

Jožef Golob,

Anton Bezjak.

Ta odbor so potrdili še na skupnem sestanku agrarnih interesentov iz KLO Brezovci in KLO Polenšak, 13. januarja 1946.⁴⁸

Na ponovnem skupnem sestanku KLO Brezovci in KLO Polenšak, 20. januarja 1946, je prišlo do združitve agrarnih interesentov iz KLO Polenšak in KLO Brezovci v en odbor interesentov Brezovci-Polenšak⁴⁹. Agrarni interesenti iz obeh KLO so od takrat dalje nastopali skupaj. Skupni odbor je zajemal, poleg zgoraj naštetih vasi iz KLO Brezovec, še vasi Polenšak, Polenci, Prerad, Lasigovci. V tem skupnem odboru je bilo združenih 53 agrarnih interesentov iz obeh KLO.

Še en sestanek agrarnih interesentov iz obeh KLO je bil 24. januarja 1946. Na njem so potrdili so sklepe Ministrstva za kmetijstvo v Ljubljani, da se med agrarne interesente razdelijo posestva dr. Visenjaka, Petra Zorka in Martina Valiča. Kar pa se tiče razlastitve in razdelitve cerkvenega posestva na Polenšaku pa so interesenti sklenili, da bodo na Ministrstvo za kmetijstvo poslali zahtevo, da se cerkveno posestvo Polenšak razlasti in razdeli med interesente skoraj v celoti, župniku pa se pusti samo do 1 ha zemlje. Svojo zahtevo so podkrepili s podpisi vseh 53 agrarnih interesentov.⁵⁰

Kljub odločnem nastopu pa agrarni interesenti iz Brezovec in Polenšaka niso uspeli prepričati Ministrstva za kmetijstvo in Okrajne komisije za agrarna reformo na Ptujju. Tako so po več izmenjanih dopisih na sestanku KLO Brezovci, dne 18. avgusta 1946, agrarni interesenti enoglasno izjavili, da se

⁴⁵ Prav tam, Poročilo o delu Abzec Matija, oskrbnika na Graščini v Dornavi.

⁴⁶ SI_ZAP/0078/002, Fond OLO PTUJ 1946, škatla 33, mapa Polenšak.

⁴⁷ SI_ZAP 227, Fond KLO Brezovci 1945 – 1952, škatla 1, Spisi. KLO Brezovci je deloval od 1945 do 1952, ko je bil ukinjen, njegov teritorij pa vključen v ObLO Polenšak (Prav tam, Historiat).

⁴⁸ SI_ZAP/0078/002, Fond OLO PTUJ 1946, škatla 33, mapa Polenšak.

⁴⁹ SI_ZAP 227, Fond KLO Brezovci 1945 – 1952, škatla 1, Spisi.

⁵⁰ SI_ZAP/0078/002, Fond OLO PTUJ 1946, škatla 33, mapa Polenšak.

je razdelitev agrarne zemlje razdelila pravilno.⁵¹

Z razdeljevanjem zemlje je agrarna komisija začela v februarju in marcu 1946. Agrarni interesenti iz občine Dornava so dobili zemljo v velikosti od 30 do 50 arov. Kriterij je bila ocena agrarnega odbora iz posameznega KLO-ja, ki je bila podana na podlagi dejavnosti posameznika ali družine med okupacijo oziroma njegovega odnosa med NOB. Prednost so imele družine katerih družinski člani so med vojno umrli (v NOB oziroma zaradi dejavnosti povezanih z NOB, v taboriščih, so bili izgnani ...). Na oceno pa je vplivalo tudi materialno stanje posamezne družine.⁵²

Agrarni interesenti iz občine Dornave so večinoma dobili zemljišča, ki so spadala v KLO iz katerega so izhajali, dodeljene pa so jim bile tudi parcele veleposesti Dornava, ki so ležale izven meja današnje občine Dornava. Tako je bil razdeljen travnik v Mostjeh v izmeri 3 ha 28 a 52m², parcela v Prvencih v izmeri 1 ha 55 a 74 m² ter parcela v Podvincih v izmeri 49 a 34 m².

Zemlja veleposesti Dornava se je razdelila tudi med agrarne interesente izven današnje občine Dornava, predvsem iz Pacinj ter Spodnjega Velovlaka.

Kot zanimivost naj navedemo, da je za zemljo graščine včasih prihajalo tudi do nesoglasij in večjih sporov med posameznimi odbori agrarnih interesentov. Tako so januarja 1946 agrarni interesenti iz Juršinc na okrajno komisijo na Ptuj naslovili pismo komu pripadajo travniki dornavske graščine, ali njim ali interesentom iz Dornave. Vsekakor so se zavzemali, da imajo nad temi travniki pravico izključno »Juršinci in ne Dornavčani«.⁵³

Tako kot v Trnovski vasi sta se v dogajanje, povezano z agrarno reformo vključevali tudi šoli v Dornavi in na Polenšaku. Tudi na teh dveh šolah so učenci skupaj z učiteljicami izdelovali parole z napisi: DOL S KULAKI ali ZEMLJO TISTEMU, KI JO OBDELUJE in da so se učili različne pesmi iz časa NOB. Skupaj z učiteljicami so hodili na prizorišča zaplemb, kjer so nosili parole, peli pesmi, naučene v šoli, nekateri pa so pomagali tudi pri izdelavi lesenih mejnikov, ki so jih uporabljali pri razdeljevanju zemlje.⁵⁴

3.2 PREMOŽENJE, ODVZETO PO ZAKONU O AGRARNI REFORMI IN KOLONIZACIJI

V občini Trnovska vas so bile z agrarno reformo na podlagi Zakona o agrarni reformi in kolonizaciji razlašene in med agrarne interesente razdeljene posesti naslednjih lastnikov:

EMA TOMŠIČ, Trnovska vas

Gospe Tomšič so odvzeli posest v skupni velikosti 4 ha 46 a 26 m². Od tega njive v velikosti 1ha 7 a 47 m², travnike v velikosti 3 ha 35 a 37 m² in pašnike v velikosti 3 a 42 m².⁵⁵

⁵¹ SI_ZAP 227, Fond KLO Brezovci 1945 – 1952, škatla 1, Spisi.

⁵² Pogovor z Jožefom Petek, Mezgovci ob Pesnici, 7. 1. 2014, 16.00.

⁵³ SI_ZAP/0078/002, fond OLO Ptuj 1946, škatla 32, ovoj 13/6-2 (Prijava posesti, ki so po zakonu o agrarni reformi prišle v poštev za izvedbo agrarne reforme po posameznih krajih).

⁵⁴ Pogovor z Jožefom Petek, Mezgovci ob Pesnici, 7. 1. 2014, 16.00 in pogovor z Francem Ciglar, Dornava, 18. 2. 2014, 14.10.

⁵⁵ SI_ZAP 78/2, Fond OLO Ptuj 1946, škatla 31, fascikl 85, ovoj 13/9–1, Popis posestev, ki zapadejo pod agrarno reformo, spis 2.

KMEČKA HRANILNICA r.z.z.n.j SVETI BOLFENK, Trnovska vas

Kmečki hranilnici Sv. Bolfenk so 8. januarja 1946 odvzeli posesti v Bišu in Trnovski vasi v skupni izmeri 2 ha 24 a 44 m². Od tega njive v velikosti 72 a 80 m², travnike in pašnike, sposobne za obdelavo, v velikosti 6 a, 47 m², sadovnjake in vrtove v izmeri 38 a 24 m², pašnike v velikosti 96 a 89 m² ter stavbišča velikosti 10 a 4 m².⁵⁶

V kmečki hranilnici se niso strinjali s prvotno odločbo. Zato so na okrajno agrarno komisijo poslali prošnjo za revizijo postopka. Toda komisija je prošnjo zavrnila in na razpravi 19. februarja 1946 izdala dokončno odločbo, »da se Kmečki hranilnici Sv. Bolfenk odvzame posest, in sicer v k. o. Biš 1,1578 ha, v k. o. Trnovska vas pa 1,0866 ha.«⁵⁷

ALOJZ IN JOŽEFA ZORČIČ, Ptuj

Zakoncema Zorčič, s prebivališčem na Ptuj, je bila odvzeta posest v Ločiču, sestavljena iz travnika in pašnika v skupni izmeri 92 a 07 m².⁵⁸

LOVRO IN DRAGOJILA FARAZIN, Bišečki Vrh

Zakoncema Farazin, ki sta bila učitelja v Trnovski vasi, so 5. januarja 1946 najprej odvzeli posest v skupni velikosti 7 ha 71 a 84 m². Od tega njivo velikosti 1 ha 93 a 5 m², travnike in pašnike, sposobne za obdelavo, velike 2 ha 71 a 18 m², sadovnjak in vrt, velika 34 a 97 m², pašnik, ki je bil nesposoben za obdelavo, velik 1 ha 2 a 64 m², gozd v velikosti 1 ha 66 a 2 m² ter stavbišče, veliko 3 a 98 m².⁵⁹

Po izdaji odločbe o odvzemu premoženja sta se zakonca Farazin preselila na Ptuj. Gospod Farazin je na okrajno agrarno komisijo podal prošnjo, ali lahko obdržita vsaj del svoje posesti. Komisija je prošnji ugodila in 15. marca 1946 izdala odločbo, ki je zakoncema Farazin določila, da lahko za svoje potrebe obdržita 3 ha 49 a 46 m² posesti. V agrarni sklad pa se je preneslo 4 ha 66 a 87 m² posesti v Bišečkem Vrhu.⁶⁰

KAMILO st. IN ADA KRANVOGEL (lastnica dela posestva je bila tudi hčerka ADA VIDOVIČ), Črmlja

Družini Kranvogel (in tudi Vidovič) so z Zakonom o agrarni reformi odvzeli velike dele posesti v Črmlji, Trnovski vasi in Bišečkem Vrhu. V januarju leta 1946 so jim tako skupno odvzeli 54 ha 62 a 73 m² različnih kmetijskih površin. Od tega so jim odvzeli njive v velikosti 15 ha 42 a 72 m², travnike in pašnike, sposobne za obdelavo, v velikosti 12 ha 61 a 79 m², sadovnjake in vrtove v skupni površini 3 ha 21 a 60 m², 2 ha 16 a 4 m² vinogradov, pašnike, nesposobne za obdelavo, v velikosti 5 ha 30 a 11 m², gozdove v skupni površini 15 ha 55 a 51 m² ter 34 a 96 m² veliko stavbno zemljišče.⁶¹

Viničarija v Bišečkem Vrhu 48, katere lastnica je bila najprej Ada Kranvogel nato pa Ilka Brečko

⁵⁶ SI_ZAP 78/2, Fond OLO Ptuj 1946, škatla 31, fascikl 85, ovoj 13/9–1, Popis posestev, ki zapadejo pod agrarno reformo, spis 12.

⁵⁷ SI_ZAP /0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 2, spis Kmečka hranilnica Sv. Bolfenk.

⁵⁸ SI_ZAP78/2, Fond OLO Ptuj 1946, škatla 31, fascikl 85, ovoj 13/9–1, Popis posestev, ki zapadejo pod agrarno reformo, spis 40.

⁵⁹ SI_ZAP78/2, Fond OLO Ptuj 1946, škatla 31, fascikl 85, ovoj 13/9–1, Popis posestev, ki zapadejo pod agrarno reformo, spis 67.

⁶⁰ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 2, spis Farazin Lovro.

⁶¹ SI_ZAP78/2, Fond OLO Ptuj 1946, škatla 31, fascikl 85, ovoj 13/9–1, Popis posestev, ki zapadejo pod agrarno reformo, spis 80.

(hčerka Kranvoglovih), je pripadla Francu in Jožefi Urbanja.⁶²

Po pripovedovanju pokojnega očeta Kamila Kronvogla st. se je na dan razlastitve in razdelitve posameznih delov posesti med agrarne interesente pred domačijo zbrala številna množica ljudi z različnimi parolami, med njimi tudi s takšnimi proti družini. V množici so bili tudi učenci OŠ Trnovska vas, ki so vzklikali parole in prepevali borbene pesmi.⁶³

Med množico je bil tudi Janko Muršec iz Bišečkega Vrha. Spominja se, da so z učitelji organizirano šli peš do domačije Kranvogel in prepevali pesmi ter nosili table z napisi »DOL S KULAKI« in »ZEMLJO TISTEMU, KI JO OBDELUJE«.

Slika 2: Kamilo Kranvogel ml.
Avtorica: Anja Colnarič, 2012

Agrarni interesenti, ki so prejeli dele nekoč Kranvoglove zemlje, so bile številne družine, največ pa so dobile družine Šuta, Sauer in Lupša.⁶⁴

Po osamosvojitvi Slovenije je bilo družini po Zakonu o denacionalizaciji nekaj premoženja vrnjenega v naravi, nekaj pa v obveznicah. Danes je posest zelo razdrobljena, ker je vse, kar je ostalo, gospod Kranvogel razdelil med številne dediče.⁶⁵

Dr. FRANC PIHLER, Trnovska vas

Dr. Pihlerju je bila v agrarni reformi zaplenjena posest, ki se je nahajala na več lokacijah v Trnovski vasi, Bišu, Trnovskem Vrhu in Selcih, v skupni površini 7 ha 28 a 92 m². Zaplenjeno posest na območju občine Trnovska vas so tvorile njive v velikosti 1 ha 21 a 99 m², travniki skupaj veliki 3 ha 48 a 23 m², sadovnjaki in vrtovi veliki 1 ha 22 a 23 m², pašniki, nesposobni za obdelavo, veliki 55 a 64 m², 25 a 10 m² gozda ter stavbišča veliko 24 a 15 m². V Selcih (danes občina Lenart) so mu vzeli še 2 ha 23 a 42 m² velik gozd⁶⁶, ki so ga izročili v upravljanje Gozdnemu gospodarstvu Maribor.⁶⁷ Odločba za odvzem premoženja je bila izdana 23. aprila 1946 na Ptuju.⁶⁸

ELIZA BREČKO, Bišečki Vrh

Na podlagi odločbe z dne 19. decembra 1946 so gospe Brečko razlastili vinogradniško posest v Bišečkem Vrhu v skupni površini 2 ha 54 a 39 m². Od tega so bile njive v velikosti 1,3106 ha, sadovnjak velik 0,2064 ha, vinograd površine 0,6704 ha, pašnik v velikosti 0,3046 ha, gozdna parcela velika 0,3046 ha ter 0,0137 ha veliko stavbišče.⁶⁹

ELIZA BREČKO in ADA KRANVOGEL, Črmlja

Ada Kronvogel in Eliza Brečko sta bili skupni lastnici dela premoženja v Črmlji. Na podlagi Zakona o

⁶² SI_ZAP78/2, Fond OLO Ptuj 1946, škatla 63, spis 1, mapa OD ZAP 1–4.

⁶³ Pogovor s Kamilom Kranvoglom ml., Črmlja, 22. 11. 2012, 15.00.

⁶⁴ Pogovor z Jankom Muršcem, Bišečki Vrh, 8. 11. 2012, 14.00.

⁶⁵ Pogovor s Kamilom Kranvoglom ml., Črmlja, 22. 11. 2012, 15.00.

⁶⁶ SI_ZAP 78/2, Fond OLO Ptuj 1946, škatla 31, fascikl 85, ovoj 13/9–1, Popis posestev, ki zapadejo pod agrarno reformo.

⁶⁷ SI_ZAP 78/17, Okrajni ljudski odbor Ptuj-Maribor, Komisija za agrarno reformo 1945–1964 in SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine.

⁶⁸ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 2, spis Franc Pihler.

⁶⁹ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 2, spis Eliza Brečko.

agrarni reformi in kolonizaciji in uradnih ugotovitev komisijske razprave z dne 19. decembra 1946 so razlastili njune posesti v skupni velikosti 26,3309 ha. Od tega so obsegale njive 6,6899 ha površine, travniki 6,9617 ha, sadovnjak 0,3687 ha, pašnik 3,5251 ha, gozd 8,7528 ha ter stavbišče 0,0327 ha.⁷⁰

MAKS MENHART, Šmarje pri Jelšah

Gospodu Menartu iz Šmarja pri Jelšah so z odločbo, izdano 15. marca 1946, razlastili posesti v Trnovski vasi v skupni velikosti 3,9258 ha. Od tega so njive obsegale 0,7140 ha, pašnik 0,6276 ha in gozd 2,5842 ha površine.⁷¹

EMA TOMŠIČ, Ljubljana

Gospa Tomšič, s stalnim prebivališčem v Ljubljani, je bila lastnica veleposesti, ki je obsegala kmetijske površine na območju Trnovske vasi in Drbetincev (danes občina Sv. Andraž v Slovenskih goricah). Na podlagi odločbe z dne 7. Februarja 1946 so jo razlastili celotne veleposesti. Delež razlašene veleposesti v Trnovski vasi je znašal 4 ha 46 a 26 m². Veleposest je bila razlašena brez pravice do odškodnine.⁷²

ŽUPNIJA SV. ANDRAŽ V SLOVENSKIH GORICAH, Vitomarci

Na podlagi odločbe okrajne agrarne komisije z dne 24. julija 1946 je bila Župnija sv. Andraž iz Vitomarcev razlašena v korist zemljiškega sklada. Razlastili so travnik v Ločiču v izmeri 60 a. V lasti župnije pa sta še vedno ostali parcela v Ločiču v velikosti 86 a 31 m² ter parcela v izmeri 42 a 52 m² v Trnovski vasi.⁷³

V občini Dornava so bile z agrarno reformo na podlagi Zakona o agrarni reformi in kolonizaciji razlašene in med agrarne interesente razdeljene posesti naslednjih lastnikov:

FRANC IN MARJETA HORVAT, Strelci

Zakoncema Horvat so 21. maja 1946 odvzeli zemljišča v skupni velikosti 8 ha 81 a 98 m². Od tega 1 ha 47 a 00 m² travnika v Mezgovcih⁷⁴, 2 ha 95 a 67 m² njiv v Mezgovcih in prav tako 4 ha 39 a 31 m² njiv v Slomih.⁷⁵

Dr. JOŠKO NARDIN, Ljubljana,

Doktorju Nardinu iz Ljubljane je bila odvzeta posest v skupni velikosti 6 ha 49a 96m² v Polencih.⁷⁶

⁷⁰ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 2, spis Eliza Brečko in Ada Kranvogel.

⁷¹SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 2, spis Maks Menhart.

⁷²SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 2, spis Ema Tomšič.

⁷³SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 2, spis Župnija sv. Andraž v Slovenskih goricah.

⁷⁴ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 2, spis 492.

⁷⁵ SI_ZAP 078/002, Fond OLO PTUJ 1946, škatla 31, ovoj 13/9-1, Popis posestev, ki zapadejo pod agrarno reformo, spis Franc in Marija Horvat.

MARTIN VALIČ, Borovci

Gospodu Valiču so odvzeli na območju današnje občine Dornava travnik in gozd v skupni površini 2 ha 32 a 31 m².⁷⁷

ALOJZ IN MARIJA VISENJAK, Ptuj

Zakoncema Visenjaka so v Slomih odvzeli v skupni izmeri 23ha 55 a 43 m² različnih vrst zemljišč.⁷⁸ Agrarna komisija na Ptuj je v predlogu za razlastitev posesti dr. Visenjaka, predlagala, da se njegovi pokojni ženi pusti v lasti 7ha zemlje. Vendar so agrarni referenti ta predlog na zboru zavrnil in zahtevali, da se njegovi ženi pusti le 3ha kajti, po njihovem mnenju, »je ona nekmetica, katera je delo na polju vedno le opazovala od daleč! Zato si ne zasluži 7 ha zemlje!«⁷⁹ Agrarna komisija je predlog in želje agrarnih interesentov zavrnila.

Odvzeto zemljo dr. Visenjaka so po pravnomočnosti odločbe o odvzemu razdelili med 30 agrarnih interesentov iz območja KLO Brezovci in KLO Polenšak.⁸⁰

PETER ZORKO, Pekre pri Mariboru

Gospodu Zorku so z zakonom o agrarni reformi odvzeli 4 ha veliko posest v Brezovcih. Odvzeto zemljo so razdelili med 6 agrarnih interesentov.⁸¹

JELKA ŽOLGER(rojena Šamperl), Bratislavci

Gospe Žolger so odvzeli njivo, 2 travnika, 2 sadovnjaka, vinograd, 2 pašnika, gozd in stavbišče v skupni velikosti 18 ha 69 a 58 m² na območju Bratislavcev in Polencev.⁸²

ŽUPNIJA SV. MARIJA POLENŠAK, Polenšak

Z zakonom o agrarni reformi je bilo Župniji sv. Marije najprej odvzeto skupno 15 ha 40 a 20 m² različnih kmetijskih zemljišč na območju Polenšaka, Polencev, Hlaponcev, Prerada, Bratislavcev ter Rucmancev.⁸³

⁷⁶ SI_ZAP 078/002, Fond OLO PTUJ 1946, škatla 31, ovoj 13/9-1, Popis posestev, ki zapadejo pod agrarno reformo, spis Nardin Joško.

⁷⁷ SI_ZAP 078/002, Fond OLO PTUJ 1946, škatla 33, mapa Polenšak.

⁷⁸ SI_ZAP 078/002, Fond OLO PTUJ 1946, škatla 31, ovoj 13/9-1, Popis posestev, ki zapadejo pod agrarno reformo, spis 40.

⁷⁹ SI_ZAP 078/002, Fond OLO PTUJ 1946, škatla 35.

⁸⁰ SI_ZAP 078/002, Fond OLO PTUJ 1946, škatla 33, mapa Polenšak.

⁸¹ SI_ZAP 078/002, Fond OLO PTUJ 1946, škatla 33, mapa Polenšak.

⁸² SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 2, spis 581.

⁸³ SI_ZAP 078/002, Fond OLO PTUJ 1946, škatla 31, ovoj 13/9-1, Popis posestev, ki zapadejo pod agrarno reformo, spis Župnija sv. Marija Polenšak.

Z odločbo izdano dne 5. avgusta 1946 so razlastili še mašne ustanove župnika Podplatnika in mu odvzeli travnik in gozd v Bratislavcih v skupni velikosti 1 ha 53 a 40 m².

Na podlagi Zakona o razlastitvi posestev, ki jih obdelujejo koloni in viničarji so dne 12. julija 1946 Župni cerkvi sv. Marija-Polenšak odvzeli še njivo, 2 sadovnjaka, 3 vinograde, 2 pašnika ter stavbišče v skupni velikosti 3 ha 53 a 40 m².

Župnik Podplatnik se je v imenu Župne cerkve sv. Marije, najprej 18. avgusta in nato še 3. septembra 1946, nad razlastitveno odločbo Okrajne komisije za agrarno reformo na Ptuj pritožil na Okrožno komisijo za agrarno reformo v Mariboru. Toda okrožna komisija je njegovo pritožbo zavrnila.⁸⁴

V času začetnega zagona izvajanja agrarne reforme se je začela velika propagandna akcija za naseljevanje kolonistov na posamezna območja v Sloveniji in v Vojvodino. Vendar med prebivalstvom občine Trnovska vas ni bilo pretiranega zanimanja. Za preselitev v Vojvodino se ni odločil nihče, za naselitev oziroma kolonizacijo v mariborsko območje pa sta se javila samo dva interesenta s svojima družinama. To sta bila Rudolf Tašner in Janez Krajnc, oba iz Biša.⁸⁵

Kar se tiče kolonizacije tudi med prebivalstvom občine Dornava ni bilo pretiranega zanimanja za preselitev v Vojvodino ali na posamezna druga območja v Sloveniji kamor je oblast hotela naseliti koloniste. Prošnjo za preselitev v Vojvodino so, po ohranjenih podatkih v arhivu, oddali Mesarič Jakob z 9 člansko družino iz Bratislavcev, Ana Petrovič iz Brezovcev, Vid Kelc iz Brezovcev, Alojz Trunk iz Prerada ter Janez Janžekovič, iz Brezovcev.

V Vojvodino pa so, po podatkih arhiva, s posebnimi transporti odšli Kurlatov Peter iz Dornave, Franc Kekec z ženo in 7 otroci iz Dornave, Alojz Trunk iz Prerada ter Karl Ropič iz Brezovcev.⁸⁶

Za naselitev oziroma kolonizacijo v mariborsko območje pa se, po podatkih v arhivu, ni odločil oziroma prijavil nihče.

Z Zakonom o agrarni reformi in kolonizaciji je bilo na območju današnje občine Trnovska vas posameznikom ali družinam odvzetih skupaj 109 ha 78 a 69 m² različnih vrst kmetijskih in gozdnih površin.

Z Zakonom o agrarni reformi in kolonizaciji je bilo na območju današnje občine Dornava posameznikom, družinam ali institucijam odvzetih skupaj 84 ha 36 a 27 m² različnih vrst kmetijskih in gozdnih površin.

3.3 USTANOVITEV DRŽAVNEGA POSESTVA DORNAVA

Državno posestvo Dornava je nastalo iz, na temelju odloka AVNOJ-a iz leta 1944, razlaščenega veleposestva Gvida Pongratza v Dornavi in je bilo ob ustanovitvi v upravi Ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo iz Ljubljane.⁸⁷

⁸⁴ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 2, mapa Cerkev in župnije, spis 595.

⁸⁵ SI_ZAP 78/2, Fond OLO Ptuj 1946, škatla 35, ovoj 13/6–2, (Prezem funkcij članov komisije, Seznam posesti za agrarno reformo in drugo gradivo, Seznam interesentov za kolonizacijo v mariborsko okrožje iz ptujkega okraja).

⁸⁶ SI_ZAP 78/2, Fond OLO Ptuj 1946, škatla 35, ovoj 13/6–2, (Prezem funkcij članov komisije, Seznam posesti za agrarno reformo in drugo gradivo, Seznam interesentov za kolonizacijo v mariborsko okrožje iz ptujkega okraja).

⁸⁷ SI_ZAP 078/003, Fond OLO PTUJ 1947, škatla 32, Državno posestvo Dornava.

Ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo je konec leta 1945 sklenilo in 5. januarja 1946 uradno potrdilo obvestila, da bo posestvo v Dornavi ostalo v državni upravi. Površina posestva namenjenega za državno upravo je na začetku leta 1946 znašala 26 ha njiv, 34 ha travnikov, 4 ha vrtov, 4 ha vinogradov, 6 ha pašnikov; skupno 70 ha površin. Na posestvu so nameravali urediti Kmetijsko-gospodinjstvo šolo in Zavod za selekcijo čebule in pridelovanje vrtnih semen ter vzrejo bikov, merjascev in svinj.⁸⁸

Slika 3: Žig Državnega posestva Dornava

Vir: SI_ZAP 078/003, Fond OLO PTUJ 1947, škatla 32, Državno posestvo Dornava.

Toda po koncu izvedbe prve faze agrarne reforme in po razmejitvi gozdov med kmetijski in gozdarski sektor je leta 1947 površina posestva znašala nekaj manj kot 218 ha. Sestavljale so ga naslednje površine:

- njive - 37,92 ha,
- travniki - 35,7ha,
- sadovnjaki in vrtovi - 6,75 ha,
- vinogradi - 9,75 ha,
- pašniki - 5,57 ha,
- gozdovi - 119,62 ha,
- stavbišča - 1.12 ha,
- neplodna zemlja – 1,15 ha.

SKUPAJ:217.85 ha

V obdelovalni načrt v ožjem pomenu pa je pod posestvo spadalo:

- -njiv - 35 ha,
- -vrta in sadovnjakov - 4 ha,
- -vinogradov(po katastrskem izkazu) – 9,75 ha
- -travnikov – 29,18 ha
- -pašnikov - 0.92 ha
- -gozdov - 117 ha

Vsega skupaj torej 195,85 ha površin.⁸⁹

Tri leta po ustanovitvi državnega posestva je delavcem zaposlenim na posestvu Naše delo posvetilo zelo pohvalen članek, ki ga na tem mestu prinašamo skoraj v celoti. Tako Naše delo 2. junija 1949 piše: » ... tudi delovni kolektiv poljedelskih delavcev državnega posestva v Dornavi pri Ptujju se je vključil v sprejem velikih nalog za izpolnitev proizvodnega plana v I. polletju. Z uresničenjem zadanih nalog in zavestno graditvijo socializma hočemo dokazati, da so vse klevete proti naši državi neutemeljene in neresnične, Bili smo doslej tihi in neumorni graditelji in izvrševalci nalog, ki jih pred nas postavlja naša nova domovina, Partija z našim ljubljenim tov. Titom na čelu ter hočemo tudi v bodoče darovati vse svoje sile za dokončno izpolnitev naše petletke. Stremeli smo za tem, da bi kljub

⁸⁸ SI_ZAP 078/002, Fond OLO PTUJ 1946, škatla 35.

⁸⁹ SI_ZAP 078/003, Fond OLO PTUJ 1947, škatla 32, Državno posestvo Dornava.

vsem težavam zvišali proizvodnjo, kvaliteto in kvantiteto naših proizvodov in da bi plan čim bolj presegli. Sprejeli smo enomesečno tekmovanje, ki nam ga je napovedal delovni kolektiv poljskih delavcev državnega posestva Pekre-Limbuš pri Mariboru in sicer v sledečem: a) 100 odst. Izvršitev roizvodnega plana, b) 100 odst. Izvršitev planskih investicij v lastni režiji, c) 10 odst. znižanje polne lastne cene investicij z normiranim delom in uporabo cenenega materiala, č) zboljšanje kvalitetnega dela za 20 odst., s pravilno postavitvijo norm in dvigom kadra v strokovnem pogledu.

Pri izpolnjevanju planskih nalog se nam je posrečilo usposobiti v raznih tečajih 24 članov sindikata za kvalificirane in polkvalificirane delavce za vse panoge kmetijstva. Članstvo se je usposabljal na tečajih, ki so jih priredile sosedne uprave državnih posestev, dočim je tečaj za polkvalificirane delavce priredila uprava sama S pravilnimi prijemi in smotrno vzgojo članstva ter z uvedbo brigadnega sistema dela se nam je posrečilo dvigniti delovno disciplino za 50%. Z velikim veseljem smo se lotili nad vse važne planske naloge, to je gradnje modernih svinjakov za svinjsko farmo, ki bo štela 600 svinj.

Pod strokovnim vodstvom okrajnega gradbenega podjetja v Ptuju je v enem mesecu zraslo iz tal 5 ličnih objektov, ki so izdelani v surovem stanju. Naše veselje pa se je podvojilo, ko smo zvedeli, da bo tudi naših 50 molznih krav dobilo nov najmoderneje opremljeni hlev, katerega temelji se že dvigajo iz zemlje. Pri gradnji navedenih objektov je celotni kolektiv, ki šteje okrog 150 članov, doslej opravil že 1500 prostovoljnih delovnih ur.

Kljub vsem tem nalogam nismo pozabili na izpolnitev nalog, ki jih postavlja pred nas naš petletni plan za dvig vseh poljedelskih proizvodov. V pomladni setveni kampanji nismo pozabili, da je kvaliteta in kvantiteta pridelka odvisna od pravilne izbire in selekcije semena, pravočasne saditve in dobre obdelave zemlje. Kljub neugodni zimi in dolgotrajni pomladni suši so naši posevki vsestransko zadovoljivi ter pričakujemo od njih najboljši pridelek.

Vinogradniški kolektiv naše podružnice je pomladil naše vinograde v velikosti 2 ha, zasadil 200 novih sadnih dreves, več sadni nasad pa je z zimskim in pomladnim škropljenjem odlično zavarovan pred sadnimi škodljivci. Člani gozdnega kolektiva so tudi v zimskih mesecih pridno brusili sekire in žage ter neumorno skrbeli za izpolnitev vseh planskih nalog. Tudi vrtnarski kolektiv nas je v letošnjem letu presenetil z izdelavo novih toplih gred, v katerih že vzgaja nešteto mladih sadik. Postreči nam hoče z najrazličnejšo okusno zelenjavo, ki jo bo s pridom uporabljala naša vzorno urejena sindikalna kuhinja, ogromne količine pa bo vrtnarstvo lahko nudilo tudi našemu delovnemu ljudstvu za prehrano. Pri vsem našem delu in izvajanju nalog pa se nismo postavili na stališče ozkosrčnosti, ampak smo se odzvali klicu domovine za izpolnitev večjih in obširnejših nalog. Pri gradnji novega Beograda sodeluje 6 članov, v borbo za izpolnitev celotnega letošnjega plana gozdarstva pa se je podalo 7 članov našega kolektiva.

Vse planske naloge izvajajo po večini mladi kader, zajet iz domače in okoliških vasi. ki ga z vzorom neumornega, vestnega in vseskozi marljivega delavca vodi dolgoletni kmetijski strokovnjak upravnik⁹⁰, je sklenil svoje poročanje kolektiv delavcev na posestvu.

Delavci zaposleni na posestvu so se udeleževali tudi različnih tekmovanj v kmetijskih opravilih. Tako so se, med drugim, udeležili tudi tekmovanja koscev v Turnišču pri Ptuju, ki je bilo 19. junija 1949. Na tem tekmovanju je med kosci zmagal Hvalec Jožef, ki je bil zaposlen na posestvu.⁹¹

⁹⁰ Poljski delavci na drž. posestvu v Dornavi so zvesti in neumorni graditelji socializma, *Naše delo*, 2. junij 1949, leto II., številka 11, str. 4. Dostop: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-JMVS95MX/?query=%27source%3d%C4%8Dasopisje%40AND%40srel%3dNa%C5%A1e+delo+%28Ptuj%29%27&browse=%C4%8Dasopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1949&sortDir=ASC&sort=date&page=12> (4. 3. 2014).

⁹¹ Tekmovanje koscev na Turnišču pri Ptuju, *Naše delo*, 1. julij 1949, leto II., številka 13, str. 2. Dostop: [http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC0LCUHSTU/?frelation=Na%C5%A1e+delo+\(Ptuj\)&pageSize=25&query=%27rele%253dNa%25c5%25a1e%2bdelo%2b\(Ptuj\)%27&fyear=1949&sortDir=ASC&sort=date&page=14](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC0LCUHSTU/?frelation=Na%C5%A1e+delo+(Ptuj)&pageSize=25&query=%27rele%253dNa%25c5%25a1e%2bdelo%2b(Ptuj)%27&fyear=1949&sortDir=ASC&sort=date&page=14) (4. 3. 2014).

Državno posestvo je sodelovalo tudi na različnih gospodarskih razstavah. Oktobra 1949 je na veliki gospodarski razstavi na Ptuju predstavilo in razstavilo primere dobrih pridelkov krompirja, dornavske čebule, paprik, buč, korenja in zeljnatih glav. Z diagramom pa je bila prikazana važnost gnojenja, ki je poleg dobre obdelave pripomoglo do izboljšanja hektarskih donosov. Razstavilo pa je tudi 40 kg težko bučo velikanko.⁹²

Slika 4: Del nekdanjega Državnega posestva Dornava danes. Avtorica Rachel Škrinjar, 2014.

Delovni kolektiv posestva v Dornavi se je v času petletnega gospodarskega plana vseskozi trudil, da bi dosegel in tudi presegel začrtani plan. Tako so ob takratnem dnevu republike, 29. novembra 1949 ugotovili da so plan » v

splošnem do 29. Novembra presegli za 10%, v posameznih panogah pa: v svinjereji za 200%, govodoreji za 70%, v vrtnarstvu za 70% itd.« Razglasili so tudi 7 udarnikov, in sicer: Čeh Franca, Šegula Antona, Fraso Heleno, Kristovič Marijo, Mikša Jakoba, Hvalec Jožeta in Vidovič Pavla. Izrekli so priznanja in denarno nagradili 53 delavcev z zneski od 500—2000 din.⁹³

Zaposleni na posestvu pa so ustanovili tudi dramsko skupino, ki je bila zelo aktivna. Za svojo aktivnost je leta 1950 prejela knjižno in denarno nagrado v znesku 5.000 din, ker je v kratkem času priredila 20 kulturnih prireditev.⁹⁴

Površina zemljišč, ki jih je upravljalo oziroma obdelovalo Državno posestvo Dornava je z vsakim posegom države v lastništvo naraščalo Tako je ob koncu druge faze agrarne reforme, leta 1957 posestvo v Dornavi imelo v upravljanju:

- Obdelovalnih površin: 464 ha 59a 55 m²,
- Gozdov: 153 ha 40 a 83 m²,
- Zemlja drugih kategorij, ki jo je imelo v najemu s pogodbami: 93 ha 76 a 55 m².

Skupno je torej imelo, takrat imenovano Kmetijsko gospodarstvo Dornava, v upravljanju in obdelavi 693 ha 76 a 93 m² kmetijskih površin na področju takratnih okrajev Ptuj, Gorišnica in Ormož.⁹⁵

⁹² Ptujška gospodarska razstava je odraz razumevanja delovnega ljudstva iz vsega okraja za graditev socializma v Jugoslaviji, *Naše delo*, 21. oktober 1949, Leto II., številka 29, str. 1. Dostop: [http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCLEJN7BA2/?frelation=Na%C5%A1e+delo+\(Ptuj\)&pageSize=25&query=%27rele%253dNa%25c5%25a1e%2bdelo%2b\(Ptuj\)%27&fyear=1949&sortDir=ASC&sort=date&page=30](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCLEJN7BA2/?frelation=Na%C5%A1e+delo+(Ptuj)&pageSize=25&query=%27rele%253dNa%25c5%25a1e%2bdelo%2b(Ptuj)%27&fyear=1949&sortDir=ASC&sort=date&page=30) (4. 3. 2014).

⁹³ Delovni kolektiv državnega posestva v Dornavi ima 7 udarnikov, *Naše delo*, 9. december 1949, leto II., številka 36, str. 2. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-LA6KSN9Z/b1eb8779-7b18-4b7a-a6d7-e122cba6f6fc> (4. 3. 2014).

⁹⁴ Nagrajeni so bili najboljši kulturnoprosvetni referenti sindikalnih podružnic, *Naše delo*, 5. maj 1950, leto III., številka 18, str. 1. Dostop: [http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCJ4W84Z5P/?query=%27source%3d%C4%8Dasopisje%40AND%40srel%3dNa%C5%A1e+delo+\(Ptuj\)%27&browse=%C4%8Dasopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1950&sortDir=ASC&sort=date&page=20](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCJ4W84Z5P/?query=%27source%3d%C4%8Dasopisje%40AND%40srel%3dNa%C5%A1e+delo+(Ptuj)%27&browse=%C4%8Dasopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1950&sortDir=ASC&sort=date&page=20) (4. 3. 2014).

⁹⁵ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 11, mapa evidence SLP – priglasitve, spis 5826.

3.4 USTANOVITEV KMETIJSKE ZADRUGE IN IZGRADNJA ZADRUŽNEGA DOMA V OBEH OBČINAH

Priprave za ustanovitev zadruga so se v občini Trnovska vas začele konec leta 1947. Na začetku decembra je bil v prostorih šole razširjeni sestanek pripravljalnega odbora in vseh interesentov za ustanovitev nove zadruga. Udeležil se ga je tudi posebni odposlanec okrajne poslovne zveze s Ptuja. Do tega sestanka je večina kmetovalcev iz občine že podpisala pristopne izjave in vplačala delež po 150 din. Devetnajstega decembra je bil še poseben sestanek pripravljalnega odbora zaradi sestave kandidatnih list za nov upravni in nadzorni odbor zadruga. Ustanovni sestanek je bil 21. decembra 1947 v osnovni šoli. Tega dne so ustanovili »Naprozo« pri Sv. Bolfenku. V zadrugo je vstopilo 156 občanov. Za predsednika upravnega odbora je bil izvoljen Franc Krajnc iz Biša, tajnik pa je postal Anton Ferš. Krajnc je po pol leta opravljanja te funkcije odstopil, nadomestil pa ga je Jožef Vidic.⁹⁶

Zadruga se je na začetku leta 1948 preimenovala v Kmetijsko zadrugo Trnovska vas. V letu 1948 je začela zadruga zelo velikopotezno poslovati. V njenih prostorih sta bili trgovina in majhna pisarna s tremi zaposlenimi.⁹⁷

Glede na dostopne podatke pa lahko sklepamo, da je število članov zadruga upadalo. Tako je bilo leta 1950 članov le še 64. V obdelavi je zadruga imela 120 ha zemlje z 22 ha ornih površin, vzdrževala je več kot 50 glav živine in okoli 30 prašičev. Največ donosa je imela od sadjarstva in živinoreje. Od krompirjevega pridelka na 4 ha zemlje je oddala družbeni preskrbi 22.500 kg krompirja. Največ izdatkov pa je zadruga imela z nabavo krme.⁹⁸

Na ustanovnem sestanku zadruga je padla tudi odločitev, da bodo v Trnovski vasi gradili zadružni dom. Na sestanku so se odločili, da ga bodo zgradili na nekdanjem Pölzlovem pašniku v bližini cerkve. Tajnik Ferš se je na začetku leta 1948 udeležil posebnega sestanka na OLO Ptuj, ki je obravnaval gradnjo zadružnih domov v Ptujem okraju. Na tem sestanku je bilo dokončno sklenjeno, da bodo zadružni dom gradili tudi v Trnovski vasi. Tajnik Ferš je tudi izbral načrte in obliko stavbe ter podpisal uradni zapisnik na OLO Ptuj. Sredstva za gradnjo so dobili iz zadruga, iz prispevkov Okrajne poslovne zveze, iz OLO, iz kreditov banke, v veliki meri pa so se naslonili na prostovoljno delo zadružnikov in drugih občanov. Zgodaj spomladi je bil komisijski ogled lokacije v navzočnosti zastopnikov okraja, gradbenega mojstra in članov upravnega odbora domače zadruga. Po razmejitvi lokacije je prvo lopato v zemljo zasadil Franc Krajnc, prvi predsednik KZ. Kopal je na mestu, kjer naj bi bili vzdani temelji nove stavbe.⁹⁹

Po začetnem entuzijazmu pa so se začele pojavljati težave in zastoji pri gradnji. Že na začetku je bilo veliko težav z organiziranjem zadružnikov, ki so hodili v opekarno v Janežovcih izdelovat opeko. Še več težav pa je povzročal prevoz opeke iz opekarne na delovišče. To je povzročilo zastoj v gradnji, kar je opazilo in komentiralo tudi Naše delo. V svoji številki je 12. avgusta 1948 poročevalec prav ironično opisal stanje na gradbišču: *»Ko smo se 6. t. m. znašli na zadružnem gradilišču Bolfenk, smo malone zavidali žabam, katerih ob 10. uri predpoldan noben človeški korak ni motil v njihovem idiličnem sončenju ... Razen nekaj precej na slepo razritega gradilišča ni bilo daleč naokrog nobenega vidnega znaka, da smo v drugem letu naše petletke, ko stopnjujemo napore za izgradnjo socializma v naši deželi. Približno 8 m³ kamenja, nekaj po gradilišču razmetanih desk, kakih 50 m³ gramoza, pridobljenega na licu mesta, in do 8 m³ peska ne more biti dokaz za razgibanost, ko se grade vendarle zadružni domovi širom naše domovine že dobrega pol leta ... Kratko odmerjeni čas nam ni dopuščal,*

⁹⁶ Anton Ferš, Spomini Antona Ferša, samozaložba družine Krajnc, Ptuj, Sovjak 2000, str. 246–247 (dalje: Ferš, Spomini ...).

⁹⁷ Prav tam, 248–251.

⁹⁸ V Trnovski vasi se pripravljajo na občni zbor KDZ, *Ptujski tednik*, 26. januar 1951, Letnik IV, št. 1, str. 1. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-AHBUJ780/c57fb43e-97f9-4520-8cc8-d2e5a0046de1> (11. 3. 2013).

⁹⁹ Ferš, Spomini ..., 252.

iskati predsednika KU, tovariša Vidica, niti statističarja, da bi nam pojasnil, kako je mogoče, da so v dekadi od 20. do 31. julija opravili vsega 322 ur. Druga gradilišča so v istem času s pravim duhom medkongresnega tekmovanja opravila 2000 delovnih ur in več ter napravila tako v enem samem tednu več kot vseh šest mesecev pred tem. Spor o tem, kje bodo gradilišče, ne opravičuje tolikšnega zaostanka. Tehnika, tovariša Bartola, poznamo dobro in vemo za njegovo agilnost. Tudi za Bolfenk zadolženi aktivist, tovariš Štumberger Jože, ni najslabši. Nujno jima svetujemo, da se povežeta tesno s članom okrajne uprave, tovarišem Megličem, in predsednikom KU, tovarišem Vidicem, ter da nadoknadijo vsaj v bližnjem »meseču zadrुžnih domov« od 15. avgusta do 15. septembra vse dosedanje pomanjkljivosti, da nam tako tudi sredi Slovenskih goric v najkrajšem času zrasede vidno znamenje socializacije naše vasi. Vsi naj vedo: zadrुžni dom zgradimo ali v 35–55 dneh ali pa ga sploh ne zgradimo. To dokazuje že veliko število domov po naši ljudski republiki Sloveniji in tega se mora zavedati tudi Bolfenk, pa čeprav so pogoji za gradnjo morda nekoliko manj ugodni kot drugje.«¹⁰⁰

Tako kritično pisanje pa je sprožilo odziv pri graditeljih doma. Že 9. septembra 1948 je bil v Našem delu objavljen odgovor graditeljev s pomenljivim naslovom: Pri nas v Bolfenku, žabam ne damo več miru. V njem so zapisali, da odkar imajo frontovske brigade, je na gradbišču dnevno do 40 ljudi in tako so že zdavnaj premotili žabe, ki se ne morejo več brezskrbno sončiti na gradbišču. Kot najbolj zaslužnega za to navajajo povratek predsednika Vidica, kajti po njegovi vrnitvi je tudi šolski upravitelj Šuen povečal svoj delovni polet. Navedli so še, da so porabili ves cement, ki so ga imeli, in zabetonirali so že 40 m³ temeljev, hkrati pa so pripravljali še les in drug potreben gradbeni material. Naše delo pa se je tokrat postavilo v bran graditeljem. Tako so zapisali: »V zvezi s tem gradiliščem se je treba dotakniti »sodelovanja« avtomobilov pri gradnji zadrुžnih domov. Med okrajno upravo in vsemi podjetji obstoja sporazum, da bodo podjetja šla na roko okrajni upravi, kadar imajo prazne vožnje iz Ptuja na katero koli gradilišče ali v njegovo soseščino. Že po obstoječi odredbi ne smejo avtomobili prazni na pot in rabijo za vsako tako vožnjo posebno dovoljenje. Ker je Bolfenku zmanjkalo cementa, je okrajna uprava prosila gozdno upravo, ki je imela vožnjo v Bolfenk po les, naj vzame cement s seboj. Tega pa gozdna uprava ni storila. Tega bi ne omenjali, če se ne bi že preje nekajkrat primerili podobni slučaji, ki dokazujejo popolno pomanjkanje razumevanja za tako važno stvar, kakor je gradnja domov za izgradnjo socializma na naši vasi. Zamuda par minut, ki bi s tem nastala za gozdno upravo, bi prav gotovo ne preprečila izvedbe njihovega plana, obenem pa bi 15 tonski avtomobil ne vozil prazen do Bolfenka. Še bolj obsojanja vreden je morda primer vožnje sadnega odseka OZKZ Ptuj. Tudi ta odsek je ob priliki vožnje v Bolfenk bil naprošen, naj natovori za gradilišče zadrुžnega doma 4 samokolnice in 4 krampe. To so storili, pač pa so nato poslali KU v Bolfenku za izvršen prevoz račun v znesku 215 din. Če povemo, da je bila ta vožnja za sadni odsek nujna in da bi jo bil opravil do Bolfenka na vsak način, pa makar prazen, tedaj je nemogoče razumeti to dejanje s strani sadnega odseka kot zadrुžne organizacije, ki ga je treba obsoditi kar najostreje.«¹⁰¹

Zadolženi za izgradnjo doma so dobili zelo velik zagon, kar priča tudi dejstvo, da so napovedali tekmovanje vsem gradbiščem v ptujskem okraju in pozvali vse, ki še niso končali izgradnje zadrुžnih domov, na dograditev domov do II. kongresa KPS.¹⁰²

Po prvotni kritiki je delo na gradbišču steklo zelo dobro, kar je opazilo tudi Naše delo. Tako je v številki z dne 7. oktobra 1948 pohvalilo delo in organizacijo odgovornih za izgradnjo doma. Tako je

¹⁰⁰ Po naših gradiliščih zadrुžnih domov, Na zadrुžnem gradilišču Bolfenk se ob jami za apno nemoteno sončijo žabe, *Naše delo*, 12. avgust 1948, Leto I, številka 3, str. 2. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-AT9ULG6L/173fa94b-d3d5-4d08-9719-e99b22aff4eb> (11. 3. 2013).

¹⁰¹ Po naših gradiliščih zadrुžnih domov, Pri nas v Bolfenku, žabam ne damo več miru, *Naše delo*, 9. september 1948, Leto I, številka 6, str. 2. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-QW79MH2Q/b9990e44-1bbe-48fa-9b3a-4c1fb7ada049> (11. 3. 2013).

¹⁰² Po naših gradiliščih zadrुžnih domov, Priprave za gradnjo zadrुžnih domov v letu 1949, *Naše delo*, 23. september 1948, Leto I, štev. 7, str. 2. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-DKS1QZYS/023b27f5-99bd-4cfc-a321-0d90e3773180> (11. 3. 2013).

zapisalo: »... v socialističnem gospodarstvu poznamo samo plansko delo, ker je le na ta način možno doseči predvidene rezultate in uspehe. To so pravilno razumeli predvsem graditelji združnega doma pri Bolfenku v Slov. gor. Prejšnjo nedeljo so predstavniki vseh množičnih organizacij na svojem sestanku izdelali tedenski plan gradbenih del pri gradnji doma. Da bi izvedba tega plana bila čim uspešnejša, so si člani uprave tako razdelili delo, da bo posameznik zadolžen za svoj sektor. Med ostalim so sprejeli zelo važen sklep, da morajo v sredo pričeti z nadtemeljno zidavo. Sklep je bil izvršen, graditelji pa ponosno nadaljujejo in razvijajo svoj prvi uspeh. Da je uprava znala mobilizirati potrebno delovno silo, je dokaz precejšnja dnevna udeležba graditeljev na gradbišču.«¹⁰³

Kljub vsem zapletom in težavam je graditeljem uspelo združni dom pod streho spraviti do pomladi 1949. Svečana otvoritev doma je bila 10. aprila 1949. Naše delo je dogodek opisalo na zelo pompoznen način: »Ogrodje združnega doma tipa 16 je pri Bolfenku najnovejša zgradba, ki je že s svojo zamisljivo posvečena potrebam ljudstva tega dela Slovenskih goric. Ustvarjeno je jedro, okoli katerega se začneja zbirati vzgledni del domačinov, delavcev in kmetov. V tem domu bo pisana zgodovina razvoja pri Bolfenku in okolici. Na tem domu se bo odražalo gospodarsko in kulturno življenje sedanjih in bodočih generacij Bolfenka in okoliških vasi, ki so in bodo hvaležni Komunistični partiji in ljudski oblasti ter svojim domačinom, da so preko najtežjih ovir in težav, preko predsodkov in laži premaknili kupe zemlje, postavili temelje in nanje položili opeko na opeko, dokler ni zrastle celotno zidno ogrodje nove krasne hiše. Mnogo zemlje je bilo potrebno premetati, nabaviti mnogo cementa in opeke ter lesa in pritegniti mnogo delovne sile, da je šlo delo en dan, drugi, tretji itd. To ni bilo najtežje. Potrebno je bilo vstati iz preteklosti zrasti preko korenin in vrhov vsemogočih laži. predsodkov, prerokovanj in groženj, potrebno je bilo postati iz slabiča hladnokrven junak, iz boječega naivneža rzsoden mož, iz skromnega in zapostavljenega delavca močen člen v verigi revolucionarnih delavcev in kmetov Slovenskih goric, ki ne poznajo poti nazaj, poti iz vere v bodočnost v brezizgledno preteklost. To je bilo najtežje. Več domačinov se je opogumilo na to pot. Zgradili so visoko hišo, simbol moči, zdravja in veselja. Postavili so dom, v katerem ni merilo po dedkih in babicah, po botrini in svaštvu, temveč po zaupanju v velike ustvarjalne sile, ki jih predstavljajo delavci vsega sveta v povezavi z revolucionarnimi kmeti. Brez tega zaupanja ni mogoče ustvarjati, graditi in združevati množice v izvajanju skupnih ciljev.«¹⁰⁴

Na otvoritvi se je zbralo več kot 300 ljudi, za program pa je poskrbela 1. mladinska leteča četa iz Ptuja, ki je izvedla 9 točk programa. Svečane nagovore so imeli predsednik uprave za gradnjo doma Jože Vidic, delovodja Lovrenc Toplak in predsednik Kmetijske zadruge Janez Rajšp. Še posebej so bili pohvaljeni Anton Simonič iz Trnovske vasi, ki je opravljal delo voznika, in vodja tesarjev Feliks Pukšič iz Trnovske vasi. Na svečanost je prišel tudi sekretar okrajnega odbora OF Peter Berginc, ki je dopolnil govor predsednika uprave za gradnjo ZD

Slika 5: Prostori kmetijske zadruge in združni dom v Trnovski vasi
Avtorica: Anja Colnarič, 2013

¹⁰³ Po naših gradiliščih združnih domov, Bolfenk v Slov. goricah, *Naše delo*, 7. oktober 1948, Leto I, številka 8, str. 2. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-E3GWNZXO/81054514-9789-4967-84af-fd9344b08278> (11. 3. 2013).

¹⁰⁴ Pri Bolfenku v Slovenskih goricah je bil 10. aprila 1949 svečano otvorjen združni dom, *Naše delo*, 21. april 1949, Leto II, številka 8, str. 2. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-WRGOXZVT/7d8e0152-a1fd-4652-902f-827d585a28ab> (11. 3. 2013).

Vidica in prikazal navzočim nujnost združnega razvoja na vaseh. Podelil je tudi značke ZD in nagrade najprizadevnejšim graditeljem doma. S svečanosti je bila tudi poslana resolucija III. kongresu LFJ.¹⁰⁵

Tako natančnega opisa delovanja zadruga in glavnih značilnosti kmetijske zadruga v Dornavi ne moremo podati kajti za Dornavo ni ohranjenih spominskih in tudi ne ustnih virov, kot je to v primeru Trnovske vasi. Zato bomo za prikaz začetnega razvoja zadruga uporabili samo arhivske vire ohranjene v okviru fonda KLO Dornava.

V občini Dornava so se priprave za ustanovitev zadruga začele septembra leta 1947. Na seji KLO Dornava 3. septembra 1947 so prisotni oblikovali pripravljalni odbor za »Naprozo« Člani odbora so bili:

- Anton Žgeč,
- Janko Čuš,
- Dragica Murkovič,
- Jožef Peteršič,
- Ivan Kokol,
- Martin Žgeč,
- Franc Herga,
- Ignac Fenik,
- Angela Čuš,
- Franc Lovrec,
- Jakob Peteršič.

Njihova naloga je bila, da v čim krajšem času pripravijo vse potrebno za ustanovitev Nabavno-prodajne zadruga, ali na kratko zadruga, v Dornavi.¹⁰⁶

Ustanovni sestanek »Naproze« Dornava je bil 13. decembra 1947. Na tem sestanku so izvolili tudi upravni odbor. Sestavljali so ga:

Predsednik: Žgeč Simon,

Podpredsednik: Verlag Franc, ki je bil tudi poverjenik za obrtniški sektor. Njegova pomočnika sta bila Čuček Aljoz in Šešerko Franc,

Tajnik: Korpar Ivan,

Blagajnik: Žgeč Anton,

Člani odbora: Peteršič Roza, Horvat Terezija, Valenko Aljoz, Toplak Franc, Pivko Jakob in Slana Janko.¹⁰⁷

Koliko ljudi je takrat vstopilo v zadruga iz gradiva, ki je na voljo ni mogoče razbrati.

Kmalu po začetku delovanja zadruga so začele na njo leteti kritike. Na sestanku KLO Dornava, ki je bil 30. julija 1948, so člani zelo kritizirali njeno delovanje. Po njihovem mnenju je bil razlog slabega delovanja v slabi organizaciji dela, za kar pa nosi odgovornost vodstvo zadruga. Sekretar KOOF Dornava, Fridauer Franc, je jezo in nezadovoljstvo članov opravičeval z »še nedovolj veliko in

¹⁰⁵ Prav tam.

¹⁰⁶ SI_ZAP 246, Fond KLO Dornava 1945 - 1952, škatla 1, mapa sejni zapisniki 1945-1952, leto 1947.

¹⁰⁷ SI_ZAP 246, Fond KLO Dornava 1945 - 1952, škatla 1, mapa sejni zapisniki 1945-1952, leto 1948.

uspešno socialistično vzgojo našega človeka«. ¹⁰⁸

O slabi organizaciji dela zadruga v Dornavi lahko zasledimo tudi v časopisu *Naše delo*. Ta je namreč v septembra 1948 zapisala kritično opazko, da KZ Dornava še vedno ni poslala poročila o izpeljavi obvezne oddaje krompirja in da so slabo razumeli odredbo o kontrahiranju krompirja. ¹⁰⁹

Na sestanku KOOF, 15. junija 1949, so kmetje množično zavračali članstvo v zadrugah. Razlog so navajali slabo organizacijo dela, da zaradi dela v raznih akcijah ne morejo obdelovati domačih njiv, zelo slabo je bil organiziran odkup, preskrba ter oddaja pridelkov. Več prisotnih pa je tudi javno napovedalo svoj izstop. ¹¹⁰

Kmalu po ustanovitvi zadruga je stekla iniciativa za izgradnjo združnega doma v Dornavi. Za izgradnjo doma je bil ključnega pomena sestanek KLO Dornava 13. februarja 1948. Na njem so izglasovali, da bo novi dom stal na parceli Matije Goloba, v bližini osnovne šole.

Odborniki so se odločili, da bo nov dom takšen kot ga je predlagal Slovenski poročevalec in sicer »srednji tip zgradbe katere pridejo v poštev na vasi«.

Predsednik KLO-ja je odprl razpravo v pogledu razvijanja in začetka dela s pripravo za gradnjo doma. Prisotni so ugotovili, da ima vas Dornava na razpolago dovolj gramoza razen finega peska katerega bodo morali voziti iz Drave. Toda težava se je pojavila, ko so ugotovili, da nimajo dovolj denarnih sredstev. Zato so sklenili, da bo mladinska organizacija organizirala delovno sile za izdelavo opeke, AFŽ organizacija bo organizirala delo in priprave za kopanje gramoza, gasilska četa bo prevzela delo in obvezo organizacije za stavbeni les, KLO pa bo prevzel prevoze stavbenega lesa in ostalega potrebnega materiala. Za planiranje prostora na parceli doma so zadolžili organizacijo Rdečega križa, Sindikat državnega posestva in pionirje.

Na sestanku so izvolili tudi upravo za gradnjo združnega doma. Sestavljali so jo: ¹¹¹

Predsednik: Lovrec Franc, upravitelj šole,

Namestnik: Korpar Ivam, kmetovalec,

Tajnik: Čuš Janko, ekonomist iz Dornave.

Za razdelitev delovne sile so bili zadolženi:

- Vuzem Jožef,
- Hrga Franc. ¹¹²

¹⁰⁸ SI_ZAP 246, Fond KLO Dornava 1945 - 1952, škatla 1, mapa sejni zapisniki 1945-1952, leto 1948.

¹⁰⁹ Odkup krompirja je bil organizacijsko slabo pripravljen, *Naše delo*, 9. september 1948, leti I., številka 6, str. 2. Dostop: [http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCQW79MH2Q/?query=%27source%3dčasopisje%40AND%40srel%3dNaše+delo+\(Ptuj\)%27&browse=časopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1948&sortDir=ASC&sort=date&page=5](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCQW79MH2Q/?query=%27source%3dčasopisje%40AND%40srel%3dNaše+delo+(Ptuj)%27&browse=časopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1948&sortDir=ASC&sort=date&page=5) (4. 3. 2014).

¹¹⁰ SI_ZAP 246, Fond KLO Dornava 1945 - 1952, škatla 1, mapa sejni zapisniki 1945-1952, leto 1949.

¹¹¹ Prav tam, leto 1948.

¹¹² Hrga Franc je nekaj časa opravljal tudi funkcijo predsednika davčne komisije KLO Dornava. Vendar je za to delo dobil kritiko, da je leta 1948 pri odmeri dohodnine kmečkim gospodarstvom gledal »zelo oportunistično«. V: Delo davčnih komisij pri odmeri dohodnine, *Naše delo*, 7. oktober 1948, leto I., številka 8, str. 2. Dostop: [http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCE3GWNZXO/?query=%27source%3dčasopisje%40AND%40srel%3dNaše+delo+\(Ptuj\)%27&browse=časopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1948&sortDir=ASC&sort=date&page=7](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCE3GWNZXO/?query=%27source%3dčasopisje%40AND%40srel%3dNaše+delo+(Ptuj)%27&browse=časopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1948&sortDir=ASC&sort=date&page=7) (4. 3. 2014). Toda konec leta 1949 je za dobro opravljeno delo tajnika KLO Dornava prejel nagrado 3000 din. V: Dosedanji vzgledni predsedniki, tajniki in odborniki ljudskih odborov so bili nagrajani,

- Odborniki so bili:
- Vršič Franc,
- Verlak Franc,
- Kokol Franc.

Plansko komisijo so sestavljali:

Predsednik: Hrga Franc.

Odborniki:

- Vuzem Jožef,
- Krajnc Franc.

Začetni zagon pa je kmalu izgubil zalet. Na sestanku KLO 24. julija 1948 so ugotovili, da dela na gradnji zadružnega doma napredujejo zelo počasi zato so prisotni sprejeli sklep, da bodo razrešili vodilne pri gradnji.¹¹³

Po menjavi v vodstvu pa je gradnja doma dobila nov zalet, kar je opazilo tudi Naše delo. Tako je avgusta 1948 prineslo članek v katerem je Dornava razglasilo za eno najuspešnejših gradbišč v ptujskem okraju. »Do »Tedna zadružnih domov« (18. julija 1948 - opomba avtorjev) ni šlo delo nikamor. Nešteto sestankov ni rodilo nobenega uspeha. V »Tednu zadružnih domov« pa je prišlo do konkretne spremembe. Led so prebili člani sindikata iz Ptuja in JA, ki so začeli z izkopom. K nadaljnjemu uspehu je pripomogla izpremembra v sestavi KU: Na mesto dotedanjšega predsednika, šolskega uprav tov. Lovreca, je bil izvoljen tov. Peteršič. Slednji je znal zainteresirati vaščane, ki jim je začetni izkop dal potrebni delovni polet. Z organizacijo frontovskih brigad si je KU z novim predsednikom na čelu zasigurala potrebno delovno silo. Posledica je bila, da je postala Dornava v »Podaljšanem tednu zadružnih domov« drugo najboljše gradilišče v okraju. Ni nobenega razloga, da Dornava tega mesta v »Mesecu zadružnih domov« ne obdrži. Samo eno je potrebno: odstraniti pre slabo povezavo med raznimi masovnimi organizacijami in vključiti: še bolj aktivno tudi gasilsko četo Včasih so bili gasilci najmočnejša organizacija na vasi. To je razumljivo z ozirom na izpolnjevanje nalog, ki so jih vršili v korist skupnosti. Prav je, da se tudi oni zavedajo za kako ogromno nalogo v korist skupnosti gre danes pri gradnji zadružnih domov Zadružni dom bo dvigal našo vas kulturno in gospodarsko, bo prebrodil našo vas v vseh ozirih. Prav je, da se tedaj vključijo v to delo in tako še enkrat dokažejo, da so vedno pionirji napredka na naši vasi. Dornava je v »Tednu zadružnih domov« pokazala, kako se da razživeti delo z gradnjo doma, če smo vsi složni. V »Mesecu domov« pa želimo, da nam pokaže, kaj se da doseči tam, kjer so vsi eno, če imajo vsi en cilj: zgraditi dom do 1. oktobra t. l.«, tako Naše delo.¹¹⁴

Naše delo, 9. december 1949, leto II., številka 36, str. 1. Dostop:

[http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCMWC290NP/?frelation=Na%C5%A1e+delo+\(Ptuj\)&pageSize=25&query=%27rele%253dNa%25c5%25a1e%2bdelo%2b\(Ptuj\)%27&fyear=1949&sortDir=ASC&sort=date&page=33](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCMWC290NP/?frelation=Na%C5%A1e+delo+(Ptuj)&pageSize=25&query=%27rele%253dNa%25c5%25a1e%2bdelo%2b(Ptuj)%27&fyear=1949&sortDir=ASC&sort=date&page=33) (4. 3. 2014).

¹¹³ SI_ZAP 246, Fond KLO Dornava 1945 - 1952, škatla 1, mapa sejni zapisniki 1945-1952, leto 1948.

¹¹⁴ Po naših gradiliščih Zadružnih domov; V Dornavi je led prebit, Naše delo, 26. avgust 1948, leto I., številka 4, str. 2. Dostop:

[http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC8V0PJM2/?query=%27source%3dčasopisje%40AND%40srel%3dNaše+delo+\(Ptuj\)%27&browse=časopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1948&sortDir=ASC&sort=date&page=2](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC8V0PJM2/?query=%27source%3dčasopisje%40AND%40srel%3dNaše+delo+(Ptuj)%27&browse=časopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1948&sortDir=ASC&sort=date&page=2) (4. 3. 2014).

Toda kljub velikemu zagonu in pohvalam pa dornavski graditelji niso izpolnili pričakovanj, da bi dom postavili do konca leta 1948. Naše delo je v svoji zadnji juljski številki leta 1949 ugotavljalo, da tudi krajevni upravi in OF v Dornavi »ni uspelo zadostno zainteresirati krajevnega prebivalstva za gradnjo združnega doma«, ter tako »niso uspeli v zadostni meri prikazati ljudstvu pomena gradenj združnih domov ter njih vloge v gospodarskem, političnem, kulturnem in socialnem pogledu v življenju našega podeželja.« Kljub tem kritikam in negativnim ugotovitvah pa so graditelji zatrjevali, da bodo dom v surovem stanju dogradili še pred koncem leta 1949.¹¹⁵

Slika 6: Del nekdanjega združnega doma v Dornavi. Avtorica Rachela Škrinjar, 2014.

Vendar pa so to ostale samo obljube in leta 1949 združni dom še ni bil dokončan.. Na prvem sestanku KOOF v letu 1950, 4. januarja 1950, so tako v planu za leto 1950 postavilo kot prioriteto dokončanje izgradnje združnega doma,¹¹⁶ kar jim je tudi uspelo.

3.5 ZAPLEMBE POSESTI IN PREMOŽENJA

Razlaščena zemlja in zemlja, ki je postala državna na osnovi zaplembe po odloku Predsedstva Avnoja z dne 21. novembra 1944 in drugih zakonskih aktov, v katerih je bila kazen zaplemba premoženja, je ustvarjala zemljiški sklad. Razlaščena zemlja je, enako kot že prej zaplenjena, postala del državne lastnine in je bila v resnici nacionalizirana. Razlaščena in zaplenjena zemlja je predstavljala zemljiški sklad agrarne reforme in kolonizacije. Poglavitna oblika ustvarjanja zemljiškega sklada je bila razlastitev, zaplemba paj e bila dopolnilni način, čeprav je v količinskem pogledu bila domala enakovredna oziroma prevladujoča oblika. Z razlastitvami je prešlo v sklad le za malenkost več zemlje kot z zaplembami. Ko je bila agrarna reforma uradno že končana, so zaplembe postale edini način, s katerim je oblast odvezemala kmetom zemljo.

Prve zaplembe premoženja v občini Trnovska vas so začeli izvajati vzporedno z razlaščanjem posesti v okviru agrarne reforme. Tako so se prve zaplembe zgodile že na začetku leta 1946, dogajale pa so se vse do leta 1950, in sicer na podlagi obsodb, izrečenih po različnih zakonskih aktih.

V občini Trnovska vas so bile posesti in premoženje zaplenjene naslednjim osebam:

¹¹⁵ Nedovršenih združnih domov v okraju ne bomo prepustili odgovornosti nedelovnih uprav, *Naše delo*, 29. julij 1949, leto II., številka 17, str. 1. Dostop: [http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC72UZ0IBN/?frelation=Na%C5%A1e+delo+\(Ptuj\)&pageSize=25&query=%27rele%253dNa%25c5%25a1e%2bdelo%2b\(Ptuj\)%27&fyear=1949&sortDir=ASC&sort=date&page=19](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC72UZ0IBN/?frelation=Na%C5%A1e+delo+(Ptuj)&pageSize=25&query=%27rele%253dNa%25c5%25a1e%2bdelo%2b(Ptuj)%27&fyear=1949&sortDir=ASC&sort=date&page=19) (4. 3. 2014).

¹¹⁶ Na množičnem sestanku OF v Dornavi je bil sprejet plan za 1950. leto, *Naše delo*, 13. januar 1950, leto. III., številka 2, str. 1. Dostop: [http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCJHNEGG7R/?query=%27source%3d%C4%8Dasopisje%40AND%40srel%3dNa%C5%A1e+delo+\(Ptuj\)%27&browse=%C4%8Dasopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1950&sortDir=ASC&sort=date&page=2](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCJHNEGG7R/?query=%27source%3d%C4%8Dasopisje%40AND%40srel%3dNa%C5%A1e+delo+(Ptuj)%27&browse=%C4%8Dasopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1950&sortDir=ASC&sort=date&page=2) (4. 3. 2014).

RUPERT FRAGER (Robert), Biš

Prvo pravnomočno odločbo o zaplembi tega premoženja je 27. avgusta 1945 izdala Okrajna zaplembena komisija na Ptuj. Sklenila je, da bo »vsa premična in nepremična imovina Frager Ruperta (Roberta) iz Biša prešla v državno last in bo vknjižila lastniško pravico za Federativno ljudsko republiko Jugoslavijo.«¹¹⁷

Drugo odločbo je ista komisija izdala 9. januarja 1946, in sicer na podlagi sklepa 2. odloka AVNOJ-a iz 21. novembra 1944. Razlog za zaplembo je bil, da je bil nemški državljan. Vrednost vse posesti in premoženja je bila ocenjena na 50.000,00 din.¹¹⁸

Zaplembo pa je 29. januarja 1946 dokončno potrdila Okrajna zaplembena komisija v Mariboru, in sicer »v smislu čl. 30 Zakona o zaplembi in opravljanju zaplembe«.¹¹⁹

ANA FRAGER, Biš

Gospe Frager je bila 22. julija 1949 na podlagi odloka Avnoj-a iz leta 1944 in podlagi Zakona o prehodu sovražnikovega premoženja v državno last izdana odločba o zaplembi njenega premoženja in prehodu le-tega v državno last. Vzrok za zaplembo je bil, da je bila gospa Frager avstrijska državljanka nemškega rodu. Vse njeno premično in nepremično premoženje je bilo ocenjeno na 37.600 din.¹²⁰

Zaplembam premoženja državljanom nemške narodnosti ali tudi zaradi nemškega državljanstva so sledile zaplembe premoženja zaradi obsodb sodelovanja s križarskimi skupinami ali t. i. bandami, ki so delovale proti takratni oblasti in so bile na obravnavanem območju dokaj pogoste. Prva obsodba in zaplemba je bila izvršena nad družino Zelenik.

ANA IN FRANCO ZELENIK, Trnovski Vrh

Okrajno sodišče v Mariboru je 17. junija 1948 v kazenski razpravi zoper Franca Poliča in sosterilce, po opravljeni glavni javni razpravi, obtoženo Ano Zelenik, hči Franca, rojeno 3. decembra 1914 v Sv. Urbanu pri Ptuj, kmetico, solastnico 18 ha zemlje, stanujočo v Trnovskem Vrhu 23, poročeno, mater treh otrok, obtožilo, da je novembra 1947 dvakrat, marca in 18. aprila 1948 dajala posameznim članom oborožene tolpe, ki so se zatekli k njej, hrano in stanovanje na svojem domu v Trnovskem Vrhu.¹²¹

Zaradi očitanih kaznivih dejanj jo je sodišče na podlagi sodb Okrožnega sodišča MB (z dne 4. junija 1948 in 17. junija 1948) v smislu čl. 3 Zakona o zaplembi premoženja (z dne 27. julija 1946) ter na podlagi Zakona o prehodu sovražnikovega premoženja v državno last (z dne 31. julija 1947) obsodilo na zaplembo vsega njenega premoženja in premoženja soproga Franca v Trnovskem Vrhu, Ločiču ter Bišečkem Vrhu. Vse zaplenjeno premoženje je prešlo v državno last oziroma se je izročilo v začasno upravo OLO Ptuj.

Dokončna odločba o izvršitvi zaplembe je bila izdana 31. avgusta 1948.

Iz zaplembe so bile izvzete ohišnica in njivske ter gozdne površine v Trnovskem Vrhu. Te površine so bile namenjene za preživljanje obsojencev in njunih 3 otrok (Neže, stare 7 let, Marije, stare 5 let, in Lize, stare 4 leta). Od pritiklin in premičnim pa so bili izvzeti: 1 krava, 1 zaboj žita s tremi oddelki, 2

¹¹⁷SI_ZAP 225, Okrajno sodišče Ptuj 1932 – 1959, škatla 7, spis Rupert Frager.

¹¹⁸ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 1, spis Rupert Frager.

¹¹⁹ SI_ZAP 225, Okrajno sodišče Ptuj 1932 – 1959, škatla 7, spis Rupert Frager.

¹²⁰SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 1, spis Ana Frager.

¹²¹ SI_ZAP 225, Okrajno sodišče Ptuj 1932 – 1959, škatla 13, spis Ana Zelenik.

svinji od 50 do 60 kg, 2 stari brani, 1 kompletan plug, 1 srednje težak gospodarski voz, 1 težke sani, 1 težki vejalnik, 1 ničke, 1 merilnik, 2 stari kompletni postelji, 1 stara miza, 1 viseča petrolejka, 2 stara stola, 1 kompletna postelja, 1 ovalna mizica, 1 sobna kredenca, 1 kuhinjska omarica, 1 stara skrinja, 1 sejhalno rešeto, 1 ročni brus, 1 stara dolga miza, 1 škafo, 1 mala mizica, 1 stara miza, 1 stara klop, 2 stari omari, 2 leseni deži za mast, vsa kuhinjska posoda, 1 sodček – 64 litrov, 1 mreža za seno, 1 stolček, 1 klop, 3 svinjski škafi, 1 slamorezni stol, 2 večja železna lonca, 1 ročna žaga, 2 lesene grablje, 2 motiki, 2 sekiri, 2 krampa, 1 sod – 150 litrov, 1 kad (večja), 1 vrv, 5 sodov – skupaj 1900 litrov, 1 stari sod.¹²²

IVAN (JANEZ) KORENT, Črmlja

Proti gospodu Korentu in ostalim soobtoženim se je leta 1948 odvijal sodni proces na Okrožnem sodišču Maribor, ki je v času tega sojenja preneslo svoje delovanje na Ptuj. Sodišče je gospoda Korenta obsodilo zaradi sodelovanja s Ferdinandom Slano, ki se je s svojo skupino zadrževal na območju Trnovske vasi s ciljem zrušiti takratno oblast. Na podlagi pravnomočne sodbe Okrožnega sodišča v Mariboru (z dne 2. julija 1948) je v smislu čl. 3 Zakona o zaplembi premoženja (z dne 27. julija 1947) vse premoženje Ivana Korenta prešlo v last FLRJ. Zaplenjeno je bilo vse premoženje v Bišečkem Vrhu in domačija v Črmlji, razen premoženja, ki je bilo v lasti Marije Simonič in Angele Korent.¹²³

Poleg zaplembe premoženja je bil gospod Korent obsojen še na 20-letno zaporno kazen s prisilnim delom.¹²⁴

Pravnomočna odločba je bila izdana in je stopila v veljavo 29. julija 1948.

Ivanu Korentu so v zaplenjeni domačiji v Črmlji 4 prepustili samo dosmrtno stanovanje v mali sobi levo od veže, souporabo kuhinje, prostor v hlevu za 1 kravo in v svinjaku za 1 svinjo ter prostor za krmo za to živino.

Iz zaplembe so bile izvzete tudi njive, pašniki, vrt, manjši vinograd in gozd v Bišečkem Vrhu v skupni izmeri 1,3793 ha. Te parcele so postale last Marije Simonič, rojene Korent.¹²⁵

V času procesa in obsodbe je bil gospod Korent star 17 let. Povedal je, da so mu med prestajanjem kazni povedali, da so ga obsodili, da bi bilo drugim v poduk, ker mu dejansko niso dokazali nobenega neposrednega sodelovanja s t. i. križarji. V zaporu je bil 5 let, nato pa je bil pomiloščen. Nekaj let po prihodu iz zapora je lahko zaplenjeno hišo, v kateri je imel pravico do ene sobe, odkupil. Po zakonu o denacionalizaciji po letu 1991 mu je bilo nekaj zemlje vrnjene v naravi, nekaj pa v obveznicah.¹²⁶

Poleg Ivana Korenta so bili v tem procesu obsojeni tudi nekateri drugi prebivalci občine Trnovska vas. To so bili še Ivan Kuhar iz Sovjaka, Franc Polanec in njegova mama Katarina Polanec iz Trnovskega Vrha. Proces je imel tudi zelo široko publiciteto in zadnja obravnava, na kateri so izrekli obsodbo, je bila odprta za javnost. V duhu velikih montiranih procesov je senzacionalistično poročalo tudi ptujsko Naše delo v svoji prvi številki. Na tem mestu prinašamo posamezne odlomke iz pisanja v Našem delu:

»Pred senatom Okrožnega sodišča iz Maribora se je 2. julija vršila v Ptujju ob velikem zanimanju prebivalstva vsega okraja celodnevna javna razprava proti članom in organizatorjem zloglasne zločinske tolpe, ki jo je vodil Slana Ferdinand. Ta tolpa, ki se je zadrževala v predelu Slovenskih gor, in sicer okrog Bolfenka in Slavšine, vse od konca oktobra 1947 do aretacije, je v tem obdobju

¹²² SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 1, spis Ana Zelenik.

¹²³ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 1, spis Z 619/53.

¹²⁴ Razprava proti članom in organizatorjem oborožene tolpe iz Slovenskih gor, *Naše delo*, 17. julij 1948, leto I., številka 1, stran 4. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-7HNXTRHB/a4b72d42-4fac-4aac-8f54-b972f4f382e5> (22. 2. 2013).

¹²⁵ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 1, spis Z 619/53.

¹²⁶ Pogovor z Ivanom Korentom, Črmlja, 8. 11. 2012, 15.00.

zagrešila niz zločinov in ropov zoper miroljubno in delovno prebivalstvo. Ubila je sekretarja KO OF iz Zavrha – Ledineka Deklarirala se je tudi kot nekaka križarska – Matjaževa vojska, katere poedini člani naj bi takoj po prihodu Amerikancev in Angležev prevzeli vodilna mesta. Širila je vojno hujskaško propagando. Njena glavna letošnja naloga je bila, organizirati odhod vojnih obveznikov JA v svoje zločinske vrste. Ta zadnja naloga, ki so jo poleg vseh ostalih vršili poedini člani bande po direktivah iz inozemstva, jim ni uspela. K sebi so zvalili le tri že kriminalno obsojene tipe.«

V nadaljevanj je pisanje časnika postalo še bolj ostro in žaljivo:

Slika 7: Ivan Korent
Avtorica: Anja Colnarič, 2012

»Razprava je do potankosti razgalila vse protiljudsko delovanje zločinske družbe, moralno pokvarjenost in delomrznost članov. Za inozemstvo je pa družbica žalosten dokaz možnosti sovražnostnega vplivanja. Spoznati smo mogli, da obstoj takih in sličnih band vobče ne bi bil mogoč, če bi ne bilo kulaških tipov, kot so primer Erhatiča iz Zagorc, Korenta iz Črmlje, Kuharja iz Sovjaka in moralnih pokvarjencev ter delamrznežev, kot Polanca Franca in njegove matere Polančeve Katarine stare 48 let, ki je s 27 letnim vodjem tolpe, Slano, imela intimne odnose. V soočenju z lastnimi otroki je razprava pokazala, kje imajo banditi popolno zaslombo. Mati je svojemu zločinskemu ljubimcu ponudila tudi svojo 16 letno hčer. Razprava je nadalje pokazala, da imajo banditi zaslombo v spovednici, kjer je kaplan Lorber Stanko iz Urbana znal povedati, kje se skriva zločinec s pripombo o vsestranskem gostoljubju Polančeve. Ljudstvo se upravičeno sprašuje, ali je to krščanska morala, da spovednice nudijo polno zaslombo in potuho tipom, kot je Polančeva, ki se je spozabila celo nad lastno mladoletno hčerko.«

Članek je v nadaljevanju pripravljajl bralca na upravičen izrek izredno hudih kazni za obtožene:

»Nabito polna dvorana prebivalstva je z gnusom do vseh obtoženih zasledovala razpravo, na kateri so se nizali najtežji zločini od umora Ledineka do roparskih pohodov pri Mohoriču, Vurcerju, Simoniču, Benku, Belcu, Rajšpu, Krajncu, Brunčiču idr. Ob teh roparskih pohodih so člani te tolpe oboroženi naropali v denarju preko 100.000 din, odvzemali so živila, s katerimi so potem prirejali pojedine pri Polančevi Katarini.

Za najhujše in najbolj zakrknjene zločince so obsodili Polanca Franca, ki je oborožen sodeloval pri vseh akcijah, Kuhar Ivana, ki je potem, ko so se bili poedini člani tolpe v Slavšini pijani do divjosti spopadli, pomiril prepirljivce in vzpostavil javko za ubežnike JA v tolpo. Zaslužno kazen so prejeli tudi Polanec Katarina, Korent Ivan in Erhatič Franc, ki so sodelovali pri zločinskih načrtih – in nudili banditom redno hrano in stanovanje. Nič manj gnusna od teh zločinov je vloga sester Novakovih, ki so organizirale, da je brat odšel v tolpo, namesto v JA. Vsi omenjeni zločinci so zbirali podatke o premikanju vojska in oblastnih organov, vse z namenom, da bi se zločinci varneje kretali.«

Sledil je hvalospjev sodišču za pravično izrečene kazni:

»Sodišče je izreklo pravično sodbo in obsodilo: Polanca Franca in Kuharja Ivana na smrt z ustrelitvijo, Korenta Ivana in Erhatiča Franca na 20 let odvzema prostosti s prisilnim delom in zaplembo vsega premoženja, Polanec Katarino na 20 let odvzema prostosti s prisilnim delom, ostale pa od 5–12 let prisilnega dela z odvzgom prostosti.

Prisotna množica ljudstva je vztrajala pri razpravi pozno v noč in z največjim navdušenjem sprejela pravično kazen ter izrazila s tem, da v naši ljudski skupnosti ni mesta za izkoreninjene zločince in njih inozemske gospodarje.«¹²⁷

¹²⁷ Razprava proti članom in organizatorjem oborožene tolpe iz Slovenskih goric, *Naše delo*, 17. julij 1948, leto I., številka 1, stran 4. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-7HNXTRHB/a4b72d42-4fac-4aac-8f54-b972f4f382e5> (22. 2. 2013).

Poleg Ivana Korenta, ki mu je bila poleg zaporne kazni izrečena tudi kazen zaplembe vsega premoženja, so ostali obsojeni iz občine Trnovska vas prejeli sledeče kazni:

Ivan (Janez) Kuhar; smrt z ustrelitvijo¹²⁸,

Franc Polanec; smrt z ustrelitvijo,

Katarina Polanec; 20 let odvzema prostosti s prisilnim delom.

Z izrekom kazni na tem sojenju pa še ni bilo konec obtožnicam in sojenjem občanom občine Trnovska vas zaradi sodelovanja s Slanovo tolpo. Posledica obsodb so bile tudi zaplembe premoženja obsojenih.

Izreku sodbe zgoraj navedenim občanom Trnovske vasi je kmalu sledila obsodba zaradi iste obtožbe večji skupini prebivalcev iz občine Trnovska vas. Obsojeni so bili:

TOMAŽ MURŠAK, ČRMLJA

MARIJA KUCHAR, SOVJAK

MARIJA SIMONIČ, ČRMLJA

MARIJA HORVAT, TRNOVSKI VRH

MARIJA MURŠAK ML., ČRMLJA

MARIJA MURŠAK ST., ČRMLJA

FRANC HABJANIČ, TRNOVSKI VH

Okrožno sodišče v Mariboru je 24. septembra 1948 zgoraj navedene razglasilo za krive, da so jeseni oziroma od zime 1947 do aprila 1948 vzdrževali stike z oboroženo bando, zločinca in agenta mednarodnega imperializma, znanega Ferdinanda Slana ter sprejemali člane te tolpe na svojih domovih, jim dajali zatočišče in hrano oz. podpirali na drugi način, čeprav so vedeli, da gre za oboroženo tolpo.

Sodišče je na podlagi tega izreklo naslednje kazni:¹²⁹

Tomaž Muršak: 10 let odvzema prostosti s prisilnim delom, na zaplembo premoženja in 3 leta izgube državljskih pravic,

Marija Kuhar: 3 leta in 6 mesecev odvzema prostosti s prisilnim delom, na zaplembo premoženja in 2 leti izgube državljskih pravic,

Marija Simonič: 4 leta odvzema prostosti s prisilnim delom, izgubo državljskih pravic za dobo 2 let,

Marija Horvat: 3 leta odvzema prostosti s prisilnim delom, na izgubo državljskih pravic za dobo 2 let,

Marija Muršak ml.: 4 leta odvzema prostosti s prisilnim delom in 2 leti izgube državljskih pravic,

Marija Muršak st.: 1 leto odvzema prostosti s prisilnim delom, na zaplembo premoženja, na izgubo državljskih pravic za dobo 1 leta,

Franc Habjanič: 2 leti odvzema prostosti s prisilnim delom, 2 leti izgube državljskih pravic.

¹²⁸ Po izreku obsodbe so Ivana (Janeza) Kuharja odpeljali takratni miličniki in družina ga ni nikoli več videla. Po pripovedovanju Ivana Lovrenčiča naj bi bili v arhivu pisni dokazi (razglednica), da je bil gospod Kuhar do leta 1954 v Kočevski Reki, takrat pa naj bi se za njim izgubila vsaka sled. (Pogovor z Ivanom Lovrenčičem, februar 2011).

¹²⁹ SI_ZAP 225, Okrajno sodišče Ptuj 1932–1959, Obsodba proti sodelavcem Friderika Slane.

V nadaljevanju navajamo, katera posestva in v kakšni velikosti so bila zaplenjena posameznim obtožencem:

MARIJA KUCHAR, Sovjak

Na podlagi obsodbe in odločbe, izdane 2. novembra 1948, so Mariji Kuhar¹³⁰ zaplenili vse zemljiške posesti v Bišu in Bišečkem Vrhu, in sicer v skupni površini 5 ha 29 a 92 m² in jih prenesli v splošno ljudsko premoženje. Zaplenjeni sta bili tudi dve gozdni parceli v izmeri 65 a 50 m² in 2 ha 35 a 22 m², ki sta bili preneseni v last Gozdnemu gospodarstvu v Mariboru.

Za nujno preživljanje obsojencev in njune ožje družine je bila iz zaplembe izvzeta posest v izmeri 3 ha 94 a 40 m² v Bišečkem Vrhu.¹³¹

TOMAŽ in MARIJA MURŠAK, Črmlja

Na podlagi pravnomočnih obsodb sodišča v Mariboru je bilo zakoncema Muršak odvzeto premoženje z dokončno odločbo, izdano 15. januarja 1949. V splošno ljudsko premoženje je prešla zemljiška posest v Bišečkem Vrhu v velikosti 9 ha 9 a. Zaplenili so tudi 1 par volov, 1 plemensko svinjo in 5 prašičev.

Iz zaplembe je bil izvzet minimum zemlje in ohišnica, v velikosti 3 ha 20 a, namenjena za preživljanje obsojenih in njihove družine. Zaplenjena posest je bila dodeljena Okrajni zvezi kmetijskih zadrug Ptuj, gozdna zemljišča pa so prešla v last Gozdnega gospodarstva Maribor.¹³²

Kmalu je sledila še ena obsodba in zaplemba premoženja zaradi obsodbe sodelovanja z Matjaževo vojsko oziroma bandami. Tokrat so obsodbo izvršili nad družino Pukšič iz Bišečkega Vrha.

MARIJA IN JOŽEF PUKŠIČ, Bišečki Vrh 4

Okrajno sodišče na Ptujju je v Marijo Pukšič na podlagi pravnomočne sodbe okrožnega sodišča v Mariboru, z dne 25. novembra 1948, potrjene s sodbo Vrhovnega sodišča LRS v Ljubljani, z dne 29. decembra 1948, zaradi sodelovanja s križarji obsodilo na zaplembu premoženja.¹³³

Na podlagi te obsodbe in odločbe, ki je bila izvršena 22. januarja 1949, je prešla posest v izmeri 5 ha 62 a v Bišečkem Vrhu in Trnovskem Vrhu v splošno ljudsko premoženje. Prav tako so zaplenili 1 par volov in gospodarski voz.

Iz zaplembe je bila za nujno vzdrževanje obsojencev in ožjih članov (4 otroke, stare od 9 do 16 let) izvzeta ohišnica in nekaj parcel v izmeri 4 ha 41 a 25 m² v Bišečkem Vrhu.

Dodatno so k temu sklepu izvršili še zaplembu dveh travniških površin v Bišu, v zmeri 1 ha 32 a 44 m². Do nje je prišlo, ker je sodišče naknadno ugotovilo, da sta zakonca Pukšič lastnika tudi teh parcel, in ker je prvotna odločba narekovala popolno zaplembu premoženja in ker ti parceli takrat nista bili upoštevani v postopku. Ta odločba je bila izdana in izvršena 16. 6. 1949.¹³⁴

¹³⁰ Njen soprog Ivan (Janez) Kuhar je bil na procesu obsojen na smrt.

¹³¹ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 1, spis Marija Kuhar.

¹³² SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 1, spis Tomaž in Marija Muršak.

¹³³ SI_ZAP 225, Okrajno sodišče Ptuj 1932–1959, škatla 15, spis Marija Pukšič.

¹³⁴ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 1, spis Marija in Jožef Pukšič.

Po pričevanju Janka Muršca, zeta Jožefa in Marije Pukšič, sta bila razen na zaplembo premoženja obsojena tudi na prisilno delo z odvzemanom državljskih pravic, vendar se ne spominja, za koliko let. Po zakonu o denacionalizaciji so dobili dediči vrnjeno zemljo – nekaj v naravi, večinoma pa kot odškodnino.¹³⁵

Slika 8: Janko Muršec
Avtorica: Anja Colnarič, 2012

Naslednja zaplemba premoženja se je zgodila zaradi neupoštevanja obvezne predpisane oddaje pridelkov državi. Zaradi tega prekrška so odvzeli premoženje posestniku Francu Šketu iz Biša.

FRANC ŠKETA, Biš

Okrajno sodišče na Ptujju je Franca Šketa, posestnika v Bišu, na podlagi pravnomočne sodbe Okrajnega sodišča v Ptujju 18. aprila 1950 spoznalo za krivega, ker:

- brez utemeljenega razloga v letu 1949 ni izpolnil obvezne oddaje krompirja v količini 6795 kg, ampak je oddal samo 3077 kg, tako da je dolgoval še 3718 kg. Te razlike pa tudi ni pokrtil v določenem roku, čeprav bi, po mnenju sodnika, tej obvezi lahko zadostil,
- je opustil oddajo 6 porejenih prašičev, težkih po 140 kg, in odojka, težkega 10 kg,
- brez opravičenega razloga do 31. 12. 1949 ni dopolnil stanja živine, kakor mu je bilo določeno z odločbo KLO Biš na podlagi uredbe o obvezni reji živine in pospeševanju živinoreje na kmetijah in gospodarstvih, da bi moral rediti na svojem gospodarstvu 12 glav goveje živine, 2 konja in 15 prašičev. Obsojeni je redil samo 1 kravo in 1 tele, tako da plana vzreje živine ni izpolnjeval v številu 10 glav goveje živine, 2 konj in 15 prašičev,
- je od leta 1946 do vključno 1949 opuščal redno plačevanje vzorčno odmerjenega davka na dohodek v skupnem znesku 199.905 din.

Zaradi navedenih prekrškov je bil obsojen na 1 leto odvzema prostosti s prisilnim delom in popolno zaplembo premoženja.¹³⁶

Tako je na podlagi sodbe Okrajnega sodišča na Ptujju, v smislu čl. 3 Zakona o zaplembi premoženja (z dne 27. julija 1946) in podlagi čl. 1, toč. 3. Zakona o prenosu sovražnikovega premoženja v državno last (z dne 31. julija 1946) vse premoženje Franca Šketa prešlo v državno last ter postalo splošno ljudsko premoženje.

V državno last so tako prešle zemljiške posesti v Bišu in Bišečkem Vrhu, sestavljene iz gozda, pašnikov, travnikov in njiv v skupni izmeri 8 ha 94 a 17 m². Gozdove in gozdna zemljišča so izročili v upravljanje Gozdnemu gospodarstvu Maribor.

Iz zaplembe so bile izvzete ohišnica in nekaj parcel z njivami, pašnikom, travnikom ter sadovnjakom v skupni izmeri 140.07 m². Obsojencu in njegovi ženi Mariji so prepustili tudi ves pridelek, ki je zrasel na njivah tistega leta, s tem da sta morala izpolniti obvezno oddajo, pašniki in travniki ter gozdovi pa so prešli v državno last takoj z izrekom obsodbe.¹³⁷

Prve zaplembe premoženja v občini Dornava so, tako kot v občini Trnovska vas, začeli izvajati vzporedno z razlašanjem posesti v okviru agrarne reforme. Tako so se prve zaplembe zgodile že na začetku leta 1946, dogajale pa so se vse do leta 1950, in sicer na podlagi obsodb, izrečenih po različnih zakonskih aktih.

V občini Dornava so bile posesti in premoženje zaplenjene naslednjim osebam:

¹³⁵ Pogovor z Jankom Muršcem, Bišečki Vrh, 8. 11. 2012, 13.30.

¹³⁶ SI_ZAP 225, Okrajno sodišče Ptuj 1932–1959, škatla 19, spis Franc Šketa.

¹³⁷ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 1, spis Franc Šketa.

Zaradi medvojnega sodelovanja z okupatorjem so že kmalu po koncu vojne obsodili:

FRANC VIČAR, Slomi

Vojaško sodišče mesta Maribor je na glavni ustni obravnavi dne, 18.julija 1945, razsodilo proti Francu Vičarju, in še ostalim 8 obtoženim, da je Franc Vičar kriv:

- *»Pomagal je okupatorju s tem, da je vršil v sovražnikovi službi funkcio vodja celice (Zellenführer) v organizaciji Štajerske domovinske zveze,*
- *Vršil v sovražnikovi službi posle občinskega tajnika in v tem svojstvu preganjal in zatiral slovenski živelj in govor ter agitiral proti narodno osvobodilnemu gibanju zlasti s tem, da je partizane nazival bandite in trdil, da bo Nmečija zmagala,*
- *Bil je špijon in ovaduh v službi okupatorja s tem, da je dajal ustna poročila vodji krajevne skupine Štajerske domovinske zveze Koku in skupno z njim sestavil seznam 136 nezanesljivih oseb svojega okoliša.«¹³⁸*

Na podlagi teh dejstev je bil gospod Vičar obsojen na: *»kazen smrti s streljanjem, na trajno izgubo političnih in državljanskih pravic in zaplembo do celotne imovine.«¹³⁹*

Gospod Vičar se je na to obsodbo pritožil na višje vojaško sodišče v Ljubljani. Toda drugostopenjsko vojaško sodišče v Ljubljani - Vojnega sodišča IV. Armije, je 1. avgusta 1945 potrdilo obsodbo izrečeno na prvi stopnji z naslednjo obrazložitvijo: *»Obsojeni Vičar je opravljal važno krajevno upravno-politično funkcijo in to s prepričanjem v nemško zmago ter sovražnikov prid. V tem oziru sodišče opozarja na zapoznelo prijavo glede aretacije dne 26. 10. 1941 ustreljenega Karla Arnuša pri kateri je obsojeni navodno sodeloval tako, da je zasnoval nje izvedbo. Njegova dejanja ga označujejo kot narodnega sovražnika ter bo predmet navedene olajšalne okolnosti, ki niso mogle biti predmet sodnega procesa na prvi in višji stopnji. Na podlagi sodnega procesnega gradiva pa sodišče ni našlo povoda, da bi izrečeno kazen izpremenilo.«¹⁴⁰*

Odločba o zaplembi premoženja je bila izvršena 18. junija 1946. Takrat so pokojnemu gospodu Vičarju, poleg kmetijskih parcel v Slomih in Polenšaku, v vrednosti 24,237 takratnih dinarjev, zaplenili tudi kravo v vrednosti 3,500 din. Iz zaplembe je bil izvzet del posesti, ki ga je dobila v uporabo vdova in njegovih 6 otrok (za preskrbo) v vrednosti 75,538 din.¹⁴¹ Kakšna je bila površina zaplenjenih posesti pa žal iz virov ni bilo mogoče ugotoviti.

Na osnovi odloka Predsedstva Avnoja z dne 21. novembra 1944 in drugih zakonskih aktov, v katerih je bila kazen zaplemba premoženja, so bile na območju občine Dornava zaplenjene posesti naslednjim družinam oziroma posameznikom:

FILOMENA NEMEC, Slomi

Na podlagi zakona o prehodu sovražnikovega premoženja v državno last so Filomeni Nmec zaplenili

¹³⁸ SI_ZAP 225, Okrajno sodišče Ptuj 1932 – 1959, škatla 9, spis 740.

¹³⁹ Prav tam.

¹⁴⁰ Prav tam.

¹⁴¹ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 1, spis 436.

zemljišča v skupni izmeri 17 ha 90 a 84 m² v Slomih.¹⁴² Po ocenitvi posesti, ki je bila izvedena 18. julija 1949, je vrednost zaplenjene posesti znašala 353,673, 50 takratnih dinarjev.¹⁴³

JANEZ PETEK, Strejaci

Na podlagi zakona o prehodu sovražnikovega premoženja v državno last in na podlagi pravnomočne obsodbe Okrožnega sodišča na Ptuju je bila 10. avgusta 1949 izdana odločba o zaplembi premoženja gospoda Petka. Zaplenili so mu stavbišče, 7 pašnikov, 2 travnika, 5 njiv ter gozd v skupni površini 109 ha 10 a 88 m² v Slomih. Vrednost zaplenjenega posestva je bila ocenjena na 256,069 takratnih dinarjev.¹⁴⁴

GUIDO, JOSIPINA in RUDOLF PONGRATZ, Dornava

Okrajno sodišče na Ptuju je na temelju pravnomočne zaplembene odločbe Okrajne zaplembene komisije na Ptuju, z dne 27. avgusta 1945, in v zvezi odločbo Okrožne zaplembene komisije v Mariboru, z dne 29. januarja 1946, sklenilo, da se v državno last prenese vsa premična in nepremična lastnina Guida Pongratza in vso lastnino, ki se je po njegove smrti prenesla v last žene Josipine Pongratz in sina Rudolfa Pongratza iz Dornave.

Zgornje odločbe je potrdila še Mestna zaplembena komisija na Ptuju, ki je na osnovi 2. odloka AVNOJ-a z dne 21. Novembra 1944 o prehodu sovražnikovega imetja v državno last izdala proti Pongratz Guidu, jugoslovanskemu državljanu nemške narodnosti, odločbo o zaplembi celotnega premoženja in prehodu v državno last.

Skupno so družini Pongratz zaplenili 265 ha 78a 87m² kmetijskih površin od tega je v KO Dornava bilo 88ha 75 a in 68m² različnih kategorij in vrst kmetijskih površin.

Zaplenjena zemljišča so se nahajala tudi v KO Pacinje, Podvinci, Grad, Prvenci, Spuhlja, Litmerk, Tibolci, Podgorci, Sodinci, Šalovci, Bresnica ter posesti v Preradu, Ivanjkovcih, Kajžaru, Lahoncih, Hermencih in Žerovincih.

Zaplenili so jima še grad s pripadajočimi stavbami, kmetijskim inventarjem in živino, vso pohištvo in umetniške slike (Ženski portret Marije Terezije, moški portret Štefana Lotarinškega, moški in ženski portret, slika Marije Terezije ...). Navedena umetniška dela je prevzel Mestni muzej Ptuj.¹⁴⁵

PETER in MARIJA RANFL, Borovci

Na podlagi zakona o prehodu sovražnikovega premoženja v državno last so zakoncema Ranfl zaplenili travnike in njive v skupni površini 23 ha 14 a 86 m² v Slomih. Zaradi treh mladoletnih otrok so jim v uporabo pustili zemljišče v izmeri 1 ha 50 a 82 m² v Borovcih.¹⁴⁶

¹⁴² SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 1, spis 228.

¹⁴³ SI_ZAP 225, Okrajno sodišče Ptuj 1932 – 1959, škatla 17, spis 385.

¹⁴⁴ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 1, spis 253.

¹⁴⁵ SI_ZAP 225, Okrajno sodišče Ptuj 1932 – 1959, škatla 6, spis Guido Pongratz in SI_ZAP 225, Okrajno sodišče Ptuj 1932 – 1959, škatla 8, spis 472 ter SI_ZAP 225, Okrajno sodišče Ptuj 1932 – 1959, škatla 9, spis 691.

¹⁴⁶ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 1, spis 285.

Zaplembam premoženja državljanom nemške narodnosti ali tudi zaradi nemškega državljanstva oziroma osebam, ki so med vojno delovale v službi okupatorja so sledile zaplembe premoženja zaradi obsodb sodelovanja s križarskimi skupinami ali t. i. bandami, ki so delovale proti takratni oblasti in so bile na obravnavanem območju dokaj pogoste. V občini Dornava so na podlagi teh obtožb sodili dvema osebama.

ŠTEFAN RODOŠEK in KORPAR FRANC, Dornava

Okrožno sodišče v Mariboru je na procesu Štefana Rodoška bremenilo, da je:

1. *»konec maja 1946 je odšel od svojega doma v Dornavi ter se je skupaj z nekim Gajzerjem in nekim Zvonkom, izdajajoč se za križarja, klatil po Slov. Goricah v oboroženi križarski skupini, v kateri je skupaj z omenjenim Gajzerjem in Zvonkom organiziral še tri nove člane nepoznanih imen in katera je delovala na tem, da bi se z nasiljem zrušila obstoječa državna ureditev FLRJ,*
2. *v cilju da se križarska tolpa, kateri je pripadal pridobi orožje za izvrševanje svojih protidržavnih namenov, neugotovljenega dne junija 1946 kot sosterilec sodeloval pri ubijanju člana KLO Krambergerja v Dornavi, tako da je stal pred hišo navedenega Krambergerja na straži, medtem ko sta ostala dva križarja Gajzer in Zvonko ustrelila Krambergerja, rekoč, da je ljudski tožilec in član KLO, mu odvzela puško, brzostrelko in pištolo. Obtoženi je tedaj sodeloval pri ustrelitvi oz. usmrtitvi predstavnika KLO z namenom, da si se s silo zrušili krajevni organi ljudske oblasti*
3. *še neugotovljenega dne meseca junija 1946, kot član oborožene križarske tolpe, ki je delovala na tem, da se z nasiljem zruši obstoječa državna ureditev FLRJ, skupaj s križarjema Gajzerjem in Zvonkom prerezal telefonsko žico, vodečo h KLO Dornava, tako z rušenjem poškodoval javne zveze.«*

Franca Korparja je sodišče bremenilo, da:

1. *»mu je bilo znano, da je Gajzer pripadnik oborožene križarske tolpe, ki deluje na tem, da si s silo zrušile obstoječo državno ureditev FLRJ ter vede, da je neugotovljenega junija 1946 križar Gajzer ustrelil aktivista in predstavnika KLO Dornava, toda o vsem tem ni javil oblastem, tedaj vedel za storitev zločinov ocenjenih v čl. 2 zlkd, pa o tem ni obvestil oblasti,*
2. *je neugotovljenega dne junija 1946 dal klešče pripadniku oborožene križarske tolpe Gajzerju s katerimi je prerezal telefonski drog oz. vod, ki veže KLO Dornava, tedaj je aktivnemu članu oborožene tolpe storil uslugo.«*

Na podlagi teh obtožb je sodišče, dne 6. avgusta 1946, Štefana Rodoška obsodilo na 15 let prisilnega dela z odvzemom prostosti, zaplembo vsega premoženja ter na izgubo političnih in državljanskih pravic za dobo 8 let.

Soobtoženega Franca Korparja pa na 2 leti prisilnega dela z odvzemom prostosti ter na izgubo političnih in državljanskih pravic za dobo 2 let.

Rodošek se je na izrečeno sodbo septembra 1946 pritožil na Vrhovno sodišče LRS v Ljubljani. Vrhovno sodišče je pritožbi ugodilo in obsojenemu znižalo kazen samo v delu sodbe, ki se je nanašala na izgubo političnih in državljanskih pravic. Po pritožbi so kazen znižali na 5 let izgube političnih in državljanskih pravic. Ostali izreki prve sodbe pa so ostali nespremenjeni.

Toda Rodošek ni prestal celotne kazni. Leta 1947 je zapustil Jugoslavijo kot politični begunec - izseljenec. Preselil se je v kraj imenovan Bradford Jongs v Veliki Britaniji.¹⁴⁷ Vendar iz virov ni mogoče razbrati ali je Rodošek iz zapora pobegnil ali pa so mu oblasti dejansko dovolile izselitev v tujino in ga tako izpustile iz zapora.

Na podlagi obsodbe so Štefanu Rodošku zaplenili njivo v Slomih v izmeri 25 a 60 m² in gozd v Polenšaku v izmeri 47 a 84 m². Obe parceli sta bili ocenjeni na vrednost 58.992 din. Po vseh izpeljanih postopkih je bila zaplemba dokončno izvršena 26. marca 1955.¹⁴⁸

Z zaplembami je država od posameznikov ali družin iz občine Trnovska vas pridobila in podržavila skupaj 51 ha 28 a 25 m² različnih vrst kmetijskih in gozdnih površin ter dve posesti v skupni vrednosti 87,600 takratnih dinarjev.

Z zaplembami je država od posameznikov ali družin iz današnje občine Dornava pridobila in podržavila skupaj 239 ha 65 a 70 m² različnih vrst kmetijskih in gozdnih površin ter posest v skupni vrednosti 24,237 takratnih dinarjev.

3.6 POSESTI, NACIONALIZIRANE Z ZAKONOM O AGRARNIH SKUPNOSTIH

Z agrarno reformo so posegali tudi v posamezne posestne oblike oziroma lastniška razmerja, ki so imela svoje korenine že v preteklosti, še iz obdobja fevdalizma. V letu 1948, ko je bila agrarna reforma tudi formalno končana, je bilo težišče poseganja v posestno sestavo preneseno na urejanje posestnih razmer agrarnih skupnosti.

Agrarne skupnosti, kakršne so obstajale še v času po drugi svetovni vojni na Slovenskem, so bile posledica procesa, začetega sto let pred tem – kmečke odveze leta 1848 in nastanka skupne, srenjske zemlje. To je bil proces, povezan z razvojem kapitalističnih odnosov in gospodarske diferenciacije na vasi, ki se je začela že sredi 19. stoletja. Šlo je za razpadanje kolektivne, srenjske lastnine in njenega prisvajanja. Šlo je za najrazličnejše oblike skupne lastnine na neobdelanem svetu, izjemoma tudi na nekaterih delih obdelanega. To so bile najrazličnejše, zgodovinsko razvite oblike soupravičenosti do gmajn, gozdov in podobnih nepremičnin, zlasti različne oblike sosesk, krajevne pašne skupnosti.

Agrarne skupnosti so videli kot ostanek fevdalnih zemljiških odnosov, zato je konec leta 1947 Ljudska skupščina (LR) Slovenije sprejela Zakon o agrarnih skupnostih. Z njim je bila lastnina agrarnih skupnosti razglašena za ljudsko premoženje. To je bil v resnici dopolnilni zakonski akt k Zakonu o agrarni reformi, kajti v tem je bilo zapisano, da zemljiške posesti agrarnih skupnosti, če so bili njihovi člani kmetje, ne razlastijo. Dve leti kasneje je bilo z Zakonom o agrarnih skupnostih to spremenjeno. Vsa lastnina agrarnih skupnosti, nepremično in premično premoženje, je – ne glede na vpis v zemljiško knjigo – postalo s tem zakonom del ljudskega premoženja, s katerim je upravljala država. Lastnina agrarnih skupnosti je bila na ta način v resnici nacionalizirana. To je veljalo tudi za pravice do paše, lesa, gozdnih pridelkov, to je tistega, kar je veljalo za služnostno pravico kmetov; po izvoru je bila podobna agrarnim skupnostim.

Zakon o agrarnih skupnostih je želel doseči učinkovito ločitev paše in gozda, kar so želele doseči že komisije za agrarne operacije. Namen je bil tudi združiti uživalce skupnih zemljišč in drugih pravic v krajevne skupnosti ter na ta način izpopolniti in dvigniti lokalno gospodarstvo ter ga preko krajevnih ljudskih odborov vključiti v plansko gospodarstvo.

¹⁴⁷ SI_ZAP 225, Okrajno sodišče Ptuj – Zaplembe, škatla 20, spis 896.

¹⁴⁸ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 1, spis 296 in SI_ZAP/0225, Okrajno sodišče Ptuj - zaplembe, škatla 10, spis Štefan Rodošek.

Ob gospodarskih učinkih naj bi z Zakonom o agrarnih skupnostih dosegli tudi večjo socialno pravičnost. Uživanje skupne posesti bi bilo dostopno vsem in »da se pri tem zaščitijo mali in srednji kmetje v duhu zakona o agrarni reformi«.

Z razlastitvijo zemljišč agrarnih skupnosti in služnostnih pravic so posegli predvsem na področje živinoreje oziroma pašništva.

Zemljišča razlaščenih agrarnih skupnosti so predstavljali v glavnem pašniki, gozdovi in nerodovitna zemlja. Lastnina agrarnih skupnosti je postala splošno ljudsko premoženje in njeno upravljanje so prevzeli državni organi – od krajevnih ljudskih odborov do posebnega odseka, ustanovljenega v okviru oddelka za agrarno reformo pri kmetijskem ministrstvu. Gozdovi so prešli v upravljanje gozdnih gospodarstev, medtem ko je za pašniške površine skrbelo ministrstvo za kmetijstvo.

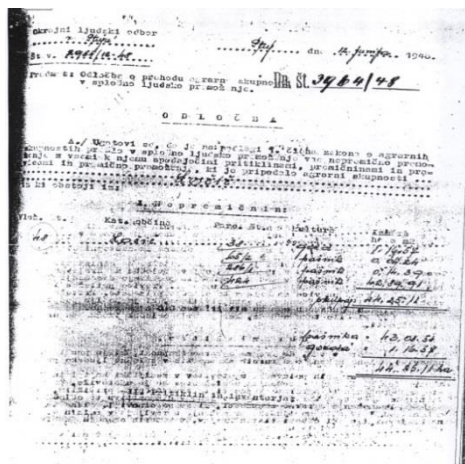
Z nacionalizacijo lastnine agrarnih skupnosti in tudi služnostnih pravic je bil dosežen namen, ki ga je agrarna reforma tudi imela. Na eni strani so bile odpravljene posledice, ki jih je povzročilo prodiranje kapitalističnih odnosov na vas in z njimi povzročena gospodarska ter socialna diferenciacija. Na drugi strani je država dobila v last velike zemljiške površine, predvsem pašnike in gozdove. Brez zakona o agrarnih skupnostih zemlja teh skupnosti ne bi mogla biti nacionalizirana.¹⁴⁹

V občini Trnovska vas je prešla v splošno ljudsko premoženje t. i. Ločka gmajna, oziroma območje Gmajne v vasi Ločič.

Na podlagi 1. člena Zakona o agrarnih skupnostih je z odločbo, ki jo je izdal OLO Ptuj 12. junija 1948, je tako prešlo v splošno ljudsko premoženje vse nepremično premoženje, z vsemi premoženjskimi in s pravicami Agrarne skupnosti Ločič, ki je bilo sestavljeno iz 43 ha 8 a 54 m² pašnikov in 1 ha 16 a 57 m² gozda. To posest je dobil v upravljanje KLO Trnovska vas.¹⁵⁰

Po prehodu Agrarne skupnosti Ločič v državno last je država dovolila vaščanom nadaljnjo uporabo. Vaščani, ki so takrat živeli v vasi, so dobili v uporabo odmerjen del gmajne. Del, ki jim je pripadel, so morali sami ograditi z lesenimi ograjami. Vsak vaščan je lahko na svojem delu neomejeno pasel živino (govedo, konje, svinje), lahko je pridobival steljo in drva ter nabiral živinske odpadke.¹⁵¹

Na agrarni skupnosti je deloval tudi pastir, tako imenovani »borovčin«, ki je vsak dan pasel živino drugega lastnika, plačo je prejemal v »naravi«, vsak dan pa se je prehranjeval pri drugem lastniku.

Slika 9: Odločba o prehodu Agrarne skupnosti Ločič v državno last
VIR: SI_ZAP 78/2, Fond OLO Ptuj 1948, škatla 78, ovoj št. 22/1 (Odločbe o prehodu agrarne skupnosti v splošno ljudsko premoženje).

Takšen režim uporabe gmajne je veljal do leta 1975, ko je vsa posest prešla v lastništvo Kmetijskega kombinata Ptuj in ta jo je uporabljal samo za lastne potrebe.

Po prehodu gmajne v državno last so se nekateri vaščani odločili, da bodo začeli za državo pogodbeno rediti živino. Tako so prej zasebni hlevi postali državna pitališča.¹⁵²

¹⁴⁹ Čepič, Agrarna reforma, 161–165.

¹⁵⁰ SI_ZAP 78/2, Fond OLO Ptuj 1948, škatla 78, ovoj št. 22/1 (Odločbe o prehodu agrarne skupnosti v splošno ljudsko premoženje) in SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 2, spis Agrarna skupnost Ločič.

¹⁵¹ Arhiv Agrarne skupnosti Ločič, zapisnik zбора Agrarne skupnosti Ločič, 3. 7. 1994.

¹⁵² Pogovor z Alojzom Benkom, Ločič, 7. 3. 2013, 15.20.

Kmalu po vzpostavitvi državnih pitališč je prišlo na enem izmed njih do namernega požiga. Takratno ptujsko Naše delo je namreč poročalo, da je bilo 11. decembra 1948 pred mariborskim okrožnim sodiščem sojenje Mariji Dominko st. in Mariji Dominko ml. Obe sta takrat stanovali v Ločiču.

Marija Dominko naj bi po pisanju Našega dela 17. oktobra 1948 ob 18.30 povzročila velik požar na državnem pitališču prašičev, katerega lastnik je bil Franc Čeh. Ogenj je zajel tudi gospodarska poslopja Ivana Potrča in Terezije Benko. Sodišče je ugotovilo, da je Marija Dominko st. požar namerno podtaknila z namenom, »da s svojim dejanjem oškoduje narodno-gospodarske koristi in državno gospodarsko politiko.«¹⁵³ Požar so gasili gasilci in vojska. Toda kljub vsem naporom so objekti omenjenih lastnikov popolnoma pogoreli, zaradi česar je nastala ogromna škoda (v višini več kot 300.000 dinarjev), 105 prašičev iz državnega pitališča pa je bilo rešenih.

Po izjavah prič naj bi Dominkova že v letih 1947 in 1948 večkrat v grozljivem pismu grozila, da bo Francu Čehu, ki ga je sovražila, zažgala posestvo, če bo v svojo viničarijo sprejel Bolfenka Potrča. Ta pisma je, zopet po izjavah prič, pisala drugoobtožena Marija Dominko ml. pod pritiskom svoje tašče, prvoobtoženke. Na koncu pisma naj bi napisala še »Smrt partizanom, nam pa življenje«, kar je Naše delo označilo kot dokaz »moralne propalosti obeh obtoženk in tudi njih škodljiv odnos do ljudske oblasti«.¹⁵⁴ Zaslišane priče so starejšo Dominkovo označile kot hudo maščevalno, neodkrito in zelo zahrbtno, poleg tega pa še kot veliko tatico.

Obe obtoženki sta priznali v obtožnici očitana dejanja. Naše delo je ocenilo, da je šlo v tem primeru za težji primer gospodarske sabotaže, v katerem je vidna posebna brezbriznost obtoženk do koristi ljudske skupnosti in države, »saj pomenijo državna pitališča nov velik napor naše ljudske oblasti pri izgradnji socializma, petletnega plana in za preskrbo delovnega ljudstva«.¹⁵⁵

Sodišče je po razpravi izreklo kazen – Marijo Dominko st. je obsodilo na 19-letno zaporno kazen s prisilnim delom in Marijo Dominko ml. na 14-mesečno zaporno kazen. Marija Dominko st. je bila obsojena še na povračilo škode zasebnim oškodovancem, in sicer OLO Ptuj v znesku 44.297 dinarjev, Francu Potrču 105.080 dinarjev, Francu Čehu 86.218 dinarjev ter Tereziji Benko 153.810 dinarjev.¹⁵⁶

Zanimivo je, kako je ptujsko Naše delo v poročanju o izbruhu tega požara opisalo vedenje vaščanov Ločiča. Po pisanju omenjenega časopisa je »velikanski plamen takoj opozoril prebivalce bližnje okolice na nesrečo, da bi pritekli in reševali, kar bi se rešiti dalo. Edino prebivalci Ločiča samega, v veliki večini kulaki, se ne zavedajo, da je vsaka škoda, povzročena na imetju privatnega, združnega ali državnega sektorja, tudi naša skupna škoda. Svoj nepravilen odnos do skupnosti so ponovno dokazali tudi tokrat. Namesto da bi pomagali pri reševanju, so stali križem rok in gledali v uničujoč plamen. Vse svinje državnega pitališča bi poginile v plamenih, da niso v zadnjem trenutku, ko je gorelo že tramovje, prihiteli iz Desternika trije člani Partije, tovariši Marinič Janko, Rebernak Vlado in Horvat Jožef, in jih rešili. A niti tedaj se jim ni zdelo potrebno zbeganih prašičev spraviti na varno, tako da so ti trije tovariši morali opraviti vse delo sami. Takšen odnos do skupnosti je vreden vse kritike, je izraz netovarištva in egoizma, skratka gospodarska sabotaža, ki je po zakonu kazniva.«¹⁵⁷

Na začetku 90-ih let je bila gmajna v postopku denacionalizacije vrnjena v skupno uporabo vaščanom. Ti so leta 1994 ustanovili Agrarno skupnost Ločič. Površina gmajne je bila tedaj razdeljena in izročena v uporabo 17-im članom Agrarne Skupnosti Ločič. Novi agrarni upravičenci so lahko postali le tisti

¹⁵³ Požigalka državnega pitališča v Ločiču pred sodiščem, *Naše delo*, 30. december 1948, leto I, številka 14, stran 1. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-Y30CHYDE/e68d60a5-6c92-47dd-9dc4-b4c00da41711> (9. 3. 2013).

¹⁵⁴ Prav tam.

¹⁵⁵ Prav tam.

¹⁵⁶ Prav tam.

¹⁵⁷ Požrtvovalnost treh partijcev, *Naše delo*, 4. november 1948, Leto I, štev. 10, str. 4. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-08I24NEU/e095db1e-907b-4311-9811-a94e16edd462> (9. 3. 2013).

vaščani Ločiča, ki so podedovali kmetijo oziroma so dobili delež ali t. i. gmajnsko pravico iz dela podedovane ali kupljene kmetije.¹⁵⁸

V občini Dornava sta prešli v splošno ljudsko premoženje posesti dveh agrarnih skupnosti, in sicer posest Agrarne skupnosti v Slomih in posest Agrarne skupnosti Polenci.

Najprej je, z odločbo izdano 31. avgusta 1948, na podlagi 1. člena Zakona o agrarnih skupnosti, prešlo v SLP sedem pašnikov in gozd v skupni izmeri 8 ha 53 a 31 m² Agrarne skupnosti Slomi. Na osnovi 4. čl. Zakona o agrarnih skupnostih je bila vsa posest in premoženje te skupnosti izročena v upravljanje KLO Brezovci.¹⁵⁹

Konec leta je bila Agrarna skupnost Polenci, ki je zajemala 8 pašnikov v skupni izmeri 2 ha 74 a 71 m², z odločbo, izdano 17. decembra 1948 na podlagi istih zakonskih osnov kot predhodna agrarna skupnost spremenjena v SLP in dana v upravljanje KLO Polenšak.¹⁶⁰

Z Zakonom o agrarnih skupnostih je bilo na območju občine Trnovska vas v državno last prelastninjenih skupno 44 ha 25 a 11 m² kmetijskih in gozdnih površin.

Z Zakonom o agrarnih skupnostih je bilo na območju občine Dornava v državno last prelastninjenih skupno 11 ha 28 a 02 m² kmetijskih zemljišč (pašnikov) in ena gozdna površina.

3.7 ODVZEM ZEMLJE NA PODLAGI ZAKONA O KMETIJSKEM SKLADU SPLOŠNEGA LJUDSKEGA PREMOŽENJA

Agrarna reforma, kakršno je neposredno po koncu 2. svetovne vojne uzakonila oblast, na čelu katere je bila komunistična stranka in je bila v veliki meri izvedena v dveh letih po koncu vojne, je v začetku petdesetih let doživela svoj pravi zaključek. Takrat je v drugačnih političnih razmerah – komunistična partija je bila trdno v sedlu in agrarne reforme kot »mobilizacijskega sredstva« ni več potrebovala – država ponovno posegla v zemljiško lastnino. Z Zakonom o kmetijskem skladu splošnega ljudskega premoženja in dodeljevanju zemlje kmetijskim organizacijam, sprejetim v zvezni ljudski skupščini maja 1953, je država radikalno posegla v lastninske odnose na agrarnem področju in spremenila posestno sestavo. S to tako imenovano drugo agrarno reformo – v resnici pa je bila nasprotje agrarne reforme iz let 1945–1948 in njenih osnovnih načel – je bila v določeni meri uresničena prvotna zamisel, kakršna je bila za agrarno reformo predlagana spomladi leta 1945. Takrat je bila predlagana nacionalizacija zemlje, ki jo bo zajela agrarna reforma. To se je z Zakonom o kmetijskem skladu splošnega ljudskega premoženja dejansko zgodilo. Uzakonjeno je bilo, da kmetijska obdelovalna zemlja kmetov, ki so imeli več kot 10 ha, preide v zemljiški sklad in postane splošno ljudsko premoženje. Zemlja nad tem zemljiškim maksimumom je bila proti odškodnini nacionalizirana. Kmetijskim organizacijam so to zemljo dodeljevali v trajno uporabo, njen lastnik pa je bila država.¹⁶¹

Na podlagi tega zakona je bilo premoženje odvzeto naslednjim družinam in posameznikom z območja današnje občine Trnovska vas:

¹⁵⁸ Arhiv Agrarne skupnosti Ločič, zapisnik zбора Agrarne skupnosti Ločič, 3. 7. 1994.

¹⁵⁹ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 2, Agrarna skupnost Slomi.

¹⁶⁰ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 2, Agrarna skupnost Polenci.

¹⁶¹ Čepič, Agrarna reforma, 255.

ALOJZ IN ANA BENKO, Ločič

Zakoncema Benko so bili z odločbo, izdano 3. novembra 1953, odvzeti travnik v Svetincih v izmeri 81 a 54 m² in njiva v izmeri 0,5442 ha ter travnik v izmeri 0,1967 ha v Ločiču.¹⁶²

KONRAD IN IVANA ČEH, Biš

Z odločbo, izdano 2. oktobra 1953, sta jima bila odvzeta njiva v izmeri 1.06,05 ha in travnik v izmeri 2.16,59 ha. Obe parceli sta ležali v Bišu.¹⁶³

JOŽEF IN MARIJA ČEH, Ločič

Z odločbo, izdano 2. oktobra 1953, so bili zakoncema Čeh odvzeti trije travniki v skupni izmeri 1 ha 61 a 83 m² v Ločiču.¹⁶⁴

FRANC IN MARIJA ČUČEK, Biš

Z odločbo, izdano 13. oktobra 1953, jima je bil odvzet travnik v izmeri 1.19,67 ha v Bišu.¹⁶⁵

JANEZ IN GERA (JERA) ČUČEK, Biš

Z odločbo, izdano 2. oktobra 1953, jima je bila odvzeta njiva v izmeri 0.36,04 ha v Bišu.¹⁶⁶

LUDVIK IN MARIJA ČUČEK, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 15. oktobra 1953, jima je bila odvzeta njiva v izmeri 0.71,30 ha v Trnovski vasi.¹⁶⁷

VINKO IN MARIJA DRUŽOVEC, Spodnja Senarska

Z odločbo, izdano 27. oktobra 1953, so jima bili odvzeti štirje travniki v Bišu v skupni izmeri 6.5656 ha.¹⁶⁸

MARIJA DRUZOVIČ, Drbetinci

Z odločbo z dne 29. oktobra 1953 so ji odvzeli dva travnika v Trnovski vasi v skupni izmeri 2 ha.¹⁶⁹

MATEVŽ IN MARIJA FRAS, Sovjak

Z odločbo z dne 20. oktobra 1953 jima je bil odvzet travnik v Bišu v izmeri 0.6658 ha.¹⁷⁰

¹⁶² SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3653.

¹⁶³ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3699.

¹⁶⁴ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3701.

¹⁶⁵ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3714.

¹⁶⁶ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3718.

¹⁶⁷ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3720.

¹⁶⁸ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3747.

¹⁶⁹ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3750.

KARL IN TEREZIJA IVANČIČ (JAKOB MOHORIČ), Trnovska vas

Z odločbo, izdano 21. decembra 1953, so jima bili odvzeti 2 njivi in 2 travnika v izmeri 1,4174 ha v Trnovski vasi. Z odločbo, izdano 29. marca 1955, pa jima je bil odvzet še travnik v izmeri 0,1698 ha prav tako v Trnovski vasi.¹⁷¹

ANTON IN MARIJA MOHORIČ, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 14. oktobra 1953, jima je bilo odvzeto 7 njiv, 3 travniki, 2 pašnika in 1 njiva pašnik v skupni izmeri 4 ha v Trnovski vasi.¹⁷²

MATIJA IN NEŽA KRAMBERGER, Ločič

Z odločbo, izdano decembra 1953, jima je bil odvzet travnik v izmeri 0,3744 ha v Ločiču.¹⁷³

FRANC IN MARIJA KOČMUT, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 3. novembra 1953, so jima bili odvzeti njiva in 2 travnika v skupni izmeri 2,4450 ha v Trnovski vasi.

Lastnika sta vložila pritožbo, kajti odvzet jima je bil tudi travnik, ki uradno ni bil v njuni lasti, temveč je bil last Pavle Kočmut iz Trnovske vasi. Sodišče je njuni pritožbi ugodilo in z odločbo, izdano 29. decembra 1955, iz odvzema izvzelo travnik v velikosti 0,3679 ha.¹⁷⁴

KONRAD IN MARIJA KOČMUT, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 10. oktobra 1953, so jima bili odvzeti 2 travnika in njiva v skupni izmeri 3 ha v Trnovski vasi.¹⁷⁵

VINKO IN IVANA KOČMUT, Ločič

Z odločbo, izdano 9. oktobra 1953, jima je bila odvzeta njiva v Svetincih v izmeri 0,1737 ha. Prav tako so jima bili z isto odločbo odvzeti 3 njive in travnik v Ločiču v skupni izmeri 2 ha.¹⁷⁶

PAVLA KOČMUT, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 12. novembra 1953, ji je bil odvzet travnik v Trnovski vasi v izmeri 0,3764 ha.¹⁷⁷

¹⁷⁰ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3763.

¹⁷¹ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3832.

¹⁷² SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3874.

¹⁷³ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3877.

¹⁷⁴ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3894.

¹⁷⁵ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3895.

¹⁷⁶ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3896.

¹⁷⁷ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3897.

FRANC KOS, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 28. oktobra 1953, so mu bili odvzeti travnik, 2 njivi in 2 vinograde v Trnovski vasi, nadalje 3 vrtovi, stavbišče in vinograd v Destrniku, vse v skupni izmeri 3,1317 ha.¹⁷⁸

JANEZ KUMER, Bišečki Vrh

Z odločbo, izdano 14. oktobra 1953, so mu bili odvzeti travnik in pašnik v Ločiču, njiva v Bišečkem Vrhju ter vinograd in vrt v Trnovskem Vrhju v skupni izmeri 2,8971 ha.¹⁷⁹

MARIJA LAH, Biš

Mariji so bili decembra 1953 odvzeti 2 travnika in njiva v Bišu v skupni izmeri 1,5 ha.¹⁸⁰

FRANC IN TEREZIJA MESAREC, Trnovski Vrh

Z odločbo, izdano 12. februarja 1954, sta jima bila odvzeta travnik v Trnovski vasi in njiva v Trnovskem Vrhju v skupni izmeri 0,5728 ha.¹⁸¹

FRANC IN Marija MAHORIČ, Ločič

Zakoncema Mahorič je bil z odločbo, izdano 7. novembra 1953, odvzet travnik, velikosti 0,2937 ha v Ločiču.¹⁸²

JERA RAJŠP in ANTONIJA MURŠEC, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 2. oktobra 1953, jima je bila odvzeta njiva v velikosti 1,45 ha v Trnovski vasi.¹⁸³

ANTONIJA MURŠEC, Biš

Z odločbo, izdano 11. februarja 1955, sta ji bila odvzeta njiva in travnik v skupni velikosti 2 ha v Bišu.¹⁸⁴

JANEZ IN Marija NEDELJKO, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 9. oktobra 1953, sta jima bila odvzeta travnik in njiva v skupni velikosti 0,4025 ha v Trnovski vasi.¹⁸⁵

¹⁷⁸ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3925.

¹⁷⁹ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3947.

¹⁸⁰ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3962.

¹⁸¹ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 4023.

¹⁸² SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 4032.

¹⁸³ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 4043.

¹⁸⁴ Prav tam.

¹⁸⁵ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4057.

MARIJA PALUC, Brengova

Konec leta so ji odvzeli parcelo v Bišu (površina ni znana).¹⁸⁶

FRANC IN ANA PIHLER, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 12. oktobra 1953, sta jima bila odvzeta travnik in njiva v skupni izmeri 1 ha.¹⁸⁷

JANEZ IN NEŽA PIHLER, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 21. oktobra 1953, jima je bilo odvzetih 6 ha kmetijskih zemljišč v Trnovski vasi.¹⁸⁸

ANTON IN MAGDALENA SIMONIČ, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 2. oktobra 1953, jima je bilo odvzetih več njiv v Trnovski vasi v skupni izmeri 2,9 ha.¹⁸⁹

FRANC IN MARIJA ŠALAMUN, Biš

Z odločbo, izdano 5. oktobra 1953, jima je bilo odvzetih 5,825 ha kmetijskih zemljišč v Bišu.¹⁹⁰

VINKO IN ELIZABETA ŠALAMUN, Biš

Z odločbo, izdano 2. novembra 1953, jima je bil odvzet 0,7355 ha velik travnik v Bišu.¹⁹¹

ŠTEFANIJA ŠKETA, Biš

Z odločbo, izdano 7. oktobra 1953, ji je bil odvzet del travnika v Bišu v velikosti 0,3751 ha.¹⁹²

FRANC IN MATILDA ŠUEN, Biš

Z odločbo, izdano 26. februarja 1959, jima je bil odvzet travnik v Bišu v velikosti 1,1045 ha.¹⁹³

FRANC IN MARIJA TAŠNER, Ločič

Z odločbo, izdano 26. oktobra 1953, jima je bilo odvzeto 0,5119 ha travnika v Ločiču.¹⁹⁴

¹⁸⁶ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4074.

¹⁸⁷ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4122.

¹⁸⁸ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4127.

¹⁸⁹ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4205.

¹⁹⁰ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4220.

¹⁹¹ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4223.

¹⁹² SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4236.

¹⁹³ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4252.

MATIJA IN MARIJA VRAČIČ, Biš

Z odločbo, izdano 19. oktobra 1954, jima je bilo odvzet 1 ha velik travnik v Bišu.¹⁹⁵

FRANC IN MARIJA VRŠIČ, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 16. decembra 1953, so jima bili odvzeti travniki in njive v Trnovski vasi v izmeri 3,8 ha. Prav tako so jima bili z isto odločbo v Trnovskem Vrhu odvzeti stavbišče s stavbami, travnik, pašnik, 4 vinogradi in 2 vrtova v skupni izmeri 1,03 ha.¹⁹⁶

Na podlagi tega zakona je bilo premoženje odvzeto naslednjim družinam in posameznikom z območja današnje občine Dornava:

FRANC IN MARIJA FIRBAS, Dornava

Z odločbo, izdano 9. oktobra 1953, sta jima bila odvzeta njiva in travnik v skupni izmeri 1,1085 ha v Dornavi.¹⁹⁷

ALOJZ IN IVANA FRANKOVIČ, Dornava

Zakoncema Frankovič so bili z odločbo, izdano 12. oktobra 1953, odvzeti 4 travniki in njiva v skupni izmeri 2,2238 ha v Mostjih in v Dornavi.¹⁹⁸

FRANC IN JOŽEFA FLORJANČIČ, Brezovci

Zakoncema Florjančič je bila z odločbo, izdano 24. oktobra 1953, odvzeta njiva v izmeri 0,7500 ha v Slomih.¹⁹⁹

FRANC IN ELIZABETA GLAZAR, Mezgovci

Zakoncema Glazar so bile z odločbo, izdano 6. oktobra 1953, odvzete 3 njive in travnik v skupni izmeri 2,0191 ha na območju k.o. Slomi, Mezgovci in Hrastovec.²⁰⁰

IGNAC GOLOB, Mezgovci

Z odločbo, izdano 19. oktobra 1953, sta bili gospodu Ignacu odvzeti 2 njivi in travnik v skupni izmeri 3,4261 v Mezgovcih.²⁰¹

¹⁹⁴ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4258.

¹⁹⁵ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4304.

¹⁹⁶ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4326.

¹⁹⁷ SI_ZAP/0221 Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje - listine, škatla 8, spis 3767.

¹⁹⁸ SI_ZAP/0221 Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje - listine, škatla 8, spis 3761.

¹⁹⁹ SI_ZAP/0221 Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje - listine, škatla 8, spis 3772.

²⁰⁰ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 1, spis 371.

²⁰¹ SI_ZAP/0221 Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje - listine, škatla 8, spis 3790.

IVANA HOJNIK, Lasigovci

Z odločbo, izdano 16. oktobra 1953, so gospe Ivani odvzeli travnik v izmeri 0,4630 ha v Polencih.²⁰²

JOŽEF IN VERONIKA HRGA, Mezgovci

Z odločbo, izdano 6. marca 1954, so bili zakoncema Hrga odvzeti 3 travniki in njiva v skupni izmeri 2,8678 ha v Mezgovcih in Slomih.²⁰³

FRANC IN MARIJA KOKOL, Bratislavci

Zakoncema Kokol sta bili najprej z odločbo, izdano 16. oktobra 1953, odvzeti 2 njivi in 2 travnika v skupni izmeri 1,9911 ha. Z odločbo, izdano 26. decembra 1960, pa jima je bilo odvzeto še 5 njiv in travnik v skupni izmeri 1,8035 ha v Bratislavcih ter 3 travniki v skupni izmeri 0,8196 ha na Polenšaku.²⁰⁴

TEREZIJA NEMEC, Mezgovci

Gospe Nemeč so bili z odločbo, izdano 2. novembra 1953 odvzeti stavbišče, pašnik in vrt v skupni izmeri 0,0634 ha v Mezgovcih.

Gospe Nemeč so hoteli vzeti tudi več travnikov, pašnikov, sadovnjakov in vinogradov v skupni izmeri 2,8737 ha v Gradišču, vendar je po pritožbi komisija za kmetijski zemljiški sklad njeno pritožbo upoštevala in zaplembo razveljavila. Dokončna odločba o zadevi Terezije Nemeč je bila izdana 2. novembra 1955.²⁰⁵

IVAN IN MARIJA TOPLAK, Dornava

Zakoncema Toplak so z odločbo, izdano 6. januarja 1954, odvzeli njivo v izmeri 2,1990 ha v Mezgovcih.²⁰⁶

ALOJZ IN ROZALINA VALENKO, Dornava

Po dokončni odločbi, ki je bila izdana 6. maja 1954, so zakoncema Valenko odvzeli njivo v izmeri 0,2877 ha.²⁰⁷

²⁰² SI_ZAP/0221 Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje - listine, škatla 8, spis 3812.

²⁰³ SI_ZAP/0221 Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje - listine, škatla 8, spis 3806.

²⁰⁴ SI_ZAP/0221 Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje - listine, škatla 8, spis 3902.

²⁰⁵ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4058.

²⁰⁶ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4272.

²⁰⁷ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4294.

FRANC IN IVANA VALIČ, Dornava

Zakoncema Valič so z odločbo, izdano 5. januarja 1954, odvzeli 2 pašnika in 2 njivi v skupni izmeri 1,8889 ha v Mezgovcih in Dornavi.²⁰⁸

FRANC ZAGORŠEK, Dornava,

Z odločbo, izdano 15. oktobra 1953, mu je bila odvzeta njiva v velikosti 9,1284 ha obdelovalne površine v Dornavi.²⁰⁹

Z Zakonom o kmetijskem skladu splošnega ljudskega premoženja je bilo na območju občine Trnovska vas posameznikom ali družinam odvzetih skupno 68 ha 38 a 90 m² kmetijskih in gozdnih površin. Večina teh zemljišč je bila dodeljena v obdelavo Kmetijski zadrugi v Trnovski vasi.

Z Zakonom o kmetijskem skladu splošnega ljudskega premoženja je bilo na območju občine Dornava 13-im posameznikom ali družinam odvzetih skupno 31 ha 03 a 99 m² kmetijskih in gozdnih površin. Večina teh zemljišč je bila dodeljena KG Dornava.

3.8 ODVZEM PREMOŽENJA NA PODLAGI ZAKONA O ODPRAVI VINIČARSKIH IN PODOBNIH RAZMERIJ

Leta 1953 je bila v zvezi z »drugo« agrarno reformo razrešena tudi viničarska problematika, ki so jo začeli reševati v okviru agrarne reforme v Sloveniji že leta 1945 z Zakonom o razlastitvi posestev, ki jih obdelujejo koloni in viničarji. Sprejet je bil zakon o odpravi viničarskih in podobnih razmerij, s katerim so bila ta razmerja (hubarska, ofarska, majerska, kolonatska) na ozemlju LR Slovenije odpravljena. Zemlja tistih, ki so jim jo obdelovali delavci v deputatnih odnosih, je bila razlaščen v korist kmetijskega zemljiškega sklada splošnega ljudskega premoženja, to je države.²¹⁰

Je pa potrebno navesti tudi dejstvo, da so bili viničarji zavedeni, ko jih je oblast prepričala, da morajo podpisati, da so delali pri kmetih za stanovanje. Lastnikom so bile hiše odvzete, viničarji pa so ostali praznih rok. Tisti viničarji, ki pa so izjavili, da so za stanovanje plačevali z denarjem, so pomagali kmetom, da so jim viničarije ostale, nekdanji viničarji pa so lahko ostali v hišah.²¹¹

Po tem zakonu je bilo na območju občine Trnovska vas odvzeto premoženje naslednjih družinam oziroma osebam:

ALOJZ IN ANA BENKO, Ločič

Z odločbo, izdano 12. decembra 1953, je bilo zakoncema Benko odvzeto posestvo v Ločkem Vrhu v izmeri 1,4805 ha²¹², z odločbo, izdano 19. decembra 1953, pa sta jima bila odvzeta še vinograd in sadovnjak v Janežovskem Vrhu.²¹³

²⁰⁸ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4295.

²⁰⁹ SI_ZAP 225, Okrajno sodišče Ptuj 1932–1959, Zaplembe, škatla 9, spis Franc Zagoršek in SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4335.

²¹⁰ Čepič, Agrarna reforma, 255.

²¹¹ Pogovor z Lovrencem in Frančiško Šalamun, Biš, 22. 11. 2012, 14.30.

²¹² SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3652.

FRANC BENKO, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 15. marca 1954, mu je bilo zaplenjeno posestvo v Trnovski vasi v izmeri 1,0417 ha. Zaplenjeno posestvo je bilo sestavljeno iz stavbišča, vrta in pašnika.²¹⁴

FRANC IN MAGDALENA BENKO, Trnovska vas

Z odločbama, prva je bila izdana 10. decembra 1953, druga pa 27. februarja 1954, je bilo zakoncema Benko zaplenjeno posestvo v Trnovski vasi. Sestavljali so ga stavbišče s poslopjem, sadovnjak, vinograd, njiva in pašnik v vrednosti 131.054 dinarjev.²¹⁵

GERA ČUČEK, Biš

Z odločbo, izdano 13. januarja 1954, so ji odvzeli stavbno parcelo, sadovnjak, vinograd in pašnik v skupni izmeri 0.4248 ha.

Na njeno posredovanje so ji 16. maja 1955 vrnili leta 1954 odvzeti vinograd v izmeri 0.2510 ha.²¹⁶

LUDVIK IN MARIJA ČUČEK, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 11. novembra 1953, sta jima bila odvzeta stavbno zemljišče in na njem stoječa zgradba v vinogradu v Ločkem Vrhju v izmeri 0,0126 ha.²¹⁷

TEREZIJA ČUČEK, Biš

Z odločbo, izdano 21. decembra 1953, sta ji bila odvzeta stavbno zemljišče in sadovnjak v Bišečkem Vrhju v izmeri 0,09.60 ha.²¹⁸

MAKS DRUZOVIČ, Trnovska vas

Po Zakonu o odpravi viničarskih in podobnih razmerij so mu z odločbo neznanega datuma odvzeli stavbišče s stavbo, njivo in pašnik v skupni izmeri 1 ha.²¹⁹

MARTIN IN MARIJA GOMILŠEK, Ločič

Z odločbo, izdano 25. novembra 1953, so jima bili odvzeti njiva, stavbno zemljišče, vrt in vinograd v Trnovskem Vrhju v skupni izmeri 0,9056 ha.²²⁰

²¹³ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3653.

²¹⁴ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3654.

²¹⁵ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3655.

²¹⁶ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3716.

²¹⁷ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3720.

²¹⁸ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3721.

²¹⁹ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3749.

²²⁰ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3794.

ROZALIJA HORVAT, Zgornje Verjane

Z odločbo, izdano 9. januarja 1954, so ji bili odvzeti vinograd, stavbno zemljišče, pašnik, vrt in njiva v Trnovskem Vrhu v skupni izmeri 1,1471 ha.²²¹

ANTON IN ANA JAKOPEC, Spodnja Senarska

Z odločbo, izdano 6. novembra 1953, so jima odvzeli stavbišče in del sadovnjaka v Bišečkem Vrhu v izmeri 0,1593 ha.²²²

ANTONIJA KRAMBERGER, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 7. junija 1954, ji je bilo odvzeto 111 m² veliko stavbišče z zgradbo v Ločkem Vrhu.²²³

VINKO IN IVANA KOČMUT, Ločič

Z odločbo, izdano 11. novembra 1953, so jima odvzeli pašnik, vrt, vinograd in stavbišče v Destrniku v skupni izmeri 0,5978 ha.²²⁴

ALOJZ KOROŠEC, Bišečki Vrh

Z odločbo, izdano 19. decembra 1953, sta mu bila odvzeta stavbišče in njiva v Bišečkem Vrhu v skupni izmeri 0,1547 ha.²²⁵

KAMILO KRANVOGEL, Črmlja

Z odločbo iz leta 1953 (neznani datum) so mu bili odvzeti stavbišče, njiva in sadovnjak v Bišečkem Vrhu v izmeri 0,1392 ha.²²⁶

MARIJA LAH, Biš

Z odločbo, izdano 18. decembra 1954, so ji bili odvzeti 2 njivi, vinograd in stavbišče v Bišečkem Vrhu v skupni izmeri 0,6765 ha.²²⁷

ELIZABETA LAZBAHER, Spodnja Senarska

Z odločbo, izdano 27. oktobra 1953, ji je bil odvzet travnik v Bišu v velikosti 0,9894 ha.²²⁸

²²¹ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3828.

²²² SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3833.

²²³ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3874.

²²⁴ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3896.

²²⁵ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3919.

²²⁶ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3941.

²²⁷ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3962.

²²⁸ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3966.

FRANC IN ALOJZIJA LETNIK, Ločič

Z odločbo, izdano dne 18. decembra 1953, jima je bilo odvzeto posestvo v Ločkem Vrhu, sestavljeno iz stavbne parcele s poslopjem, travnika in 4 njiv v skupni izmeri 0,7682 ha.²²⁹

IVAN IN ANA LETNIK, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 25. novembra 1953, jima je bilo odvzeto posestvo v Ločkem Vrhu, sestavljeno iz vinograda, njive, pašnika, sadovnjaka in stavbne parcele s hišo v skupni izmeri 0,7406 ha.²³⁰

FRANČIŠKA MURŠEC, Biš

Z odločbo, izdano 19. decembra 1953, sta ji bila odvzeta stavbišče in sadovnjak v Bišečkem Vrhu v izmeri 0,32 ha.²³¹

JANEZ IN MARIJA MURŠEC, Biš

Z odločbo, izdano 9. novembra 1953, jima je bilo odvzeto stavbišče s stavbo v Bišu v izmeri 0,0313 ha.²³²

JANEZ MURŠEC, Ločki Vrh

Z odločbo, izdano 1. julija 1954, so mu bili v Bišečkem Vrhu odvzeti stavbišče z zgradbo, vinograd in njiva v skupni izmeri 0,42 ha.²³³

JANEZ IN MARIJA NEDELJKO, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 17. decembra 1953, so jima bili odvzeti stavbišče, vinograd in vrt v Trnovskem Vrhu v skupni izmeri 0,4745 ha.²³⁴

MARIJA ORNIK, Trnovski Vrh

Ornikovi so bili odvzeti stavbišče s stavbo, vinograd, pašnik in njiva v Trnovskem Vrhu v skupni izmeri 0,6016 ha.²³⁵

FRANČIŠKA IN IGNAC POTRČ, Ločič

Z odločbo, izdano 21. decembra 1953, so jima bili odvzeti stavbišče, vinograd, sadovnjak in njiva v velikosti 0,6186 ha.²³⁶

²²⁹ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3975.

²³⁰ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 3976.

²³¹ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 4044.

²³² SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 4045.

²³³ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 8, spis 4046.

²³⁴ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4057.

²³⁵ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4066.

²³⁶ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4153.

JANEZ IN MARIJA POŽEGAR, Trnovska vas

Zakoncema Požegar je bilo odvzeta posest v Bišu, sestavljena iz stavbišča s poslopjem, travnika in njive.²³⁷

FELIKS IN ROZALIJA PUKŠIČ, Biš

Z odločbo, izdano 10. decembra 1953, sta jima bila odvzeta stavbišče in vinograd v Janežovskem Vrhu.²³⁸

JANEZ IN ANTONIJA RAJŠP, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 31. maja 1954, jima je bilo odvzeto 0,80 ha veliko zemljišče s stavbo v Drbetincih.²³⁹

FRANC IN LIZA ŠKETA, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 17. avgusta 1954, sta jima bila odvzeta stavbišče s stavbo in njiva v Trnovskem Vrhu, v skupni izmeri 0,16 ha.²⁴⁰

FRANC IN MARIJA TAŠNER, Ločič

Z odločbo, izdano 20. novembra 1953, jima je bilo odvzeto premoženje v Bišečkem Vrhu, sestavljeno iz vinograda, 2 njiv, vrta, travnika in stavbišča s stavbo v skupni izmeri 1,0475 ha.²⁴¹

ADA VIDIC, Črmlja

Z odločbo, izdano 2. marca 1954, sta ji bila odvzeta stavbišče s stavbo in vrt v Bišečkem Vrhu v izmeri 0,550 ha.²⁴²

FRANC IN MARIJA VRŠIČ, Trnovska vas

Z odločbo, izdano 12. marca 1956, jima je bilo odvzeto stavbišče s stavbo v Trnovskem Vrhu v izmeri 0,0042 ha.²⁴³

Po tem zakonu je bilo na območju občine Dornava odvzeto premoženje naslednjim družinam oziroma osebam:

VIDA BELŠAK in NIKO ROZINA, Količevo (Domžale)

Z odločbo, izdano 10. novembra 1953, so jima bili odvzeti 2 pašnika, 2 vinograda, 2 travnika in 2

²³⁷ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4154.

²³⁸ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4161.

²³⁹ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4164.

²⁴⁰ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4235.

²⁴¹ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4258.

²⁴² SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4314.

²⁴³ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje – listine, škatla 9, spis 4326.

stavbni zemljišči v skupni izmeri 0,6301 ha v Preradu²⁴⁴

FRANC IN JOŽEFA FLORJANČIČ, Brezovci

Z odločbo, izdano 12. decembra 1953, je bilo zakoncema odvzeto stavbišče in del njive v Polencih ter 2 njivi v Slomih v skupni izmeri 1,5991 ha.²⁴⁵

ALOJZ IN IVANA FRANKOVIČ, Dornava

Zakoncema Frankovič sta bila z odločbo, izdano 15. decembra 1953, odvzeta stavbišče s poslopjem in njiva v skupni izmeri 0,2460 ha v Dornavi.²⁴⁶

MARIJA HORVAT, Dornava

Z odločbo, izdano 8. januarja 1954, je bilo gospe Horvat odvzeto stavbišče, sadovnjak, vinograd in travnik v skupni izmeri 0,2718 ha v Preradu.²⁴⁷

JANEZ IN MARIJA MUNDA, Sobotinci

Zakoncema Munda so bili z odločbo neznanega datuma odvzeti stavbišče, 2 vrta, 2 vinograda, 2 pašnika in 2 travnika v skupni izmeri 1,1544 ha v Preradu.²⁴⁸

JOŽEF IN MARIJA ŠEGULA, Polenšak

Zakoncema Šegula so bili z odločbo, izdano 8. decembra 1953, odvzeti stavbišče, pašnik in 2 vinograda v skupni izmeri 0,4169 ha na Polenšaku.²⁴⁹

FRANC IN IVANA VALIČ, Dornava

Z odločbo, izdano 10. decembra 1953, so zakoncema Valič odvzeli vinograd, stavbišče ter sadovnjak v skupni izmeri 0,8766 ha.²⁵⁰

Nekaterim posameznikom oziroma družinam so bile odvzete posesti oziroma kmetijske površine tudi na območjih današnjih drugih občin, predvsem na območju Haloz, in sicer v Hrastovcu, Velikem Vrhu, Belskem Vrhu ter na območju Rotmana v današnji občini Juršinci.

²⁴⁴ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje - listine, škatla 8, spis 3561.

²⁴⁵ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje - listine, škatla 8, spis 3772.

²⁴⁶ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje - listine, škatla 8, spis 3761.

²⁴⁷ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje - listine, škatla 8, spis 3826.

²⁴⁸ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje - listine, škatla 8, spis 4039.

²⁴⁹ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje - listine, škatla 9, spis 4228.

²⁵⁰ SI_ZAP/0221, Geodetska uprava Ptuj, Splošno ljudsko premoženje - listine, škatla 9, spis 4295.

Z Zakonom o odpravi viničarskih in podobnih razmerij je bilo na območju občine Trnovska vas posameznikom ali družinam odvzetih 14 ha 57 a 21 m² kmetijskih površin in gozda ter ena posest v vrednosti 131,054 takratnih dinarjev. Nekaj teh površin je bilo dodeljenih nekdanjim viničarjem, nekaj pa jih je prešlo v državno last oziroma so bile dodeljene Kmetijski zadrugi Trnovska vas in Gozdnemu gospodarstvu Maribor.

Z Zakonom o odpravi viničarskih in podobnih razmerij je bilo na območju občine Dornava posameznikom ali družinam odvzetih 5 ha 19 a 49 m² kmetijskih površin in gozda. Zelo malo teh površin je bilo dodeljenih nekdanjim viničarjem (tri družine iz Polenšaka), nekaj pa jih je prešlo v državno last oziroma so bile dodeljene KG Dornava.

4 REZULTATI IN RAZPRAVA

Proces agrarne reforme, ki je v različnih fazah in na podlagi različnih zakonskih podlag potekal od konca leta 1945 pa vse do sredine 50. let prejšnjega stoletja, je globoko zarezal v lastniško in posebno strukturo prebivalstva občin Trnovska vas in Dornava.

V procesu agrarne reforme je bilo na območju občine Trnovska vas skupno odvzetih, zaplenjenih ali prelastninjenih v državno last 288 ha 28 a 16 m² kmetijskih in gozdnih površin. Na območju današnje občine Dornava pa je bilo skupno odvzetih, zaplenjenih ali prelastninjenih v državno last 371 ha 53 a 47 m² kmetijskih in gozdnih površin.

Kot kažejo rezultati, je bilo na območju občine Dornava za agrarno reformo odvzetih, zaplenjenih ali prelastninjenih za 83 ha 25 a 31 m² več površin kot na območju občine Trnovska vas. Toda pri tej končni številki moramo upoštevati, da pa so pri posameznih zakonskih podlagah agrarne reforme razlike in da je bilo v večini teh več površin, ki so zapadle pod agrarno reformo v občini Trnovska vas. Pa si oglejmo, kakšne so razlike pri posameznih zakonskih podlagah.

Z Zakonom o agrarni reformi in kolonizaciji v letu 1946 so v občini Trnovska vas enajstim posameznikom ali družinam odvzeli skupno 109 ha 78 a 69 m² kmetijskih in gozdnih površin. V občini Dornava so z istim zakonom sedmim osebam odvzeli 84 ha 36 a 27 m² kmetijskih in gozdnih površin. Razliko si lahko razložimo z lastniško strukturo pred izvedbo agrarne reforme. V občini Trnovska vas je bilo več velikih kmetij, ki so presegle določen maksimum predviden z agrarno reformo, in zato je bilo več ljudem odvzeto več obdelovalnih površin kot ljudem v Dornavi, kjer je bilo pred agrarno reformo malo velikih kmetij, ki bi presegle agrarni maksimum oziroma bilo je malo t. i. velikih kmetov.

Izredno velika razlika med skupno površino obdelovalnih zemljišč pa nastane pri zaplembah, ki so bile posledica sojenj posameznikom ali družinam, ker naj bi prekršili različne zakone ter tako delovali proti državi. Na tak način je država na območju občine Trnovska vas pridobila 51 ha 28 a 25 m² kmetijskih in gozdnih površin ter dve posesti v vrednosti 87,600 takratnih dinarjev, ki jih je zaplenila desetim posameznikom ali družinam. Na območju občine Dornava pa je država z različnimi zaplembami pridobila kar 239 ha 65 a 70 m² različnih vrst kmetijskih in gozdnih površin ter posest v skupni vrednosti 24,237 takratnih dinarjev.

Od kod takšna velika razlika? Razlika spet izvira v lastništvu pred izvajanjem agrarne reforme. Na območju občine Dornava je imel veliko večino obdelovalnih površin v lasti graščak Guido Pongratz, ki so mu zaradi nemške narodnosti po vojni zaplenilo celotno posest. Drugi veliki posestnik na območju občine Dornava je bil Janez Petek iz Strejacev, ki so mu takoj po vojni zaplenili preko 100 ha veliko posest. Z izjemo teh dveh posestnikov pa je večina prebivalstva iz občine Dornava imela malo zemlje. Pri ostalih zaplembah so površine zaplenjenih površin občutno manjše. V občini Trnovska vas pa bilo posameznika, ki bi imel v lasti tako velikih posesti, ki bi mu bile zaplenjene. V tej kategoriji so v občini Trnovska vas prevladovali srednje veliki kmetje.

Zaradi takšne lastniške strukture izhajajo tudi razlike pri ostalih zakonskih podlagah agrarne reforme. Po Zakonu o zemljiškem skladu splošnega ljudskega premoženja so v občini Trnovska vas v letih 1953–1955 odvzeli skupno 68 ha 38 a 90 m² kmetijskih in gozdnih površin. Na podlagi tega zakona je bilo premoženje odvzeto največjemu številu lastnikov in sicer štiridesetim posameznikom ali družinam. Na območju občine Dornava pa so s to zakonsko podlago trinajstim osebam odvzeli nekaj malo več kot 31 ha kmetijskih in gozdnih površin.

To razliko lahko ponovno razložimo z lastniško strukturo pred reformo. V Dornavi je, kot smo omenili, bila večina površin v rokah dveh lastnikov, ostali pa so imeli lasti malo kmetijskih površin, večinoma pod 10 ha, tako da je bilo malo posameznikom ali družinam odvzeto le malo površin, ki so prekoračile določen maksimum 10 ha. V občini Trnovska vas pa ni bilo posameznikov, ki bi imeli v lasti večino zemljišč ampak so prevladovali srednje veliki kmetje, katerih posesti so v veliko primerih presegle kar precej nad maksimumom 10 ha.

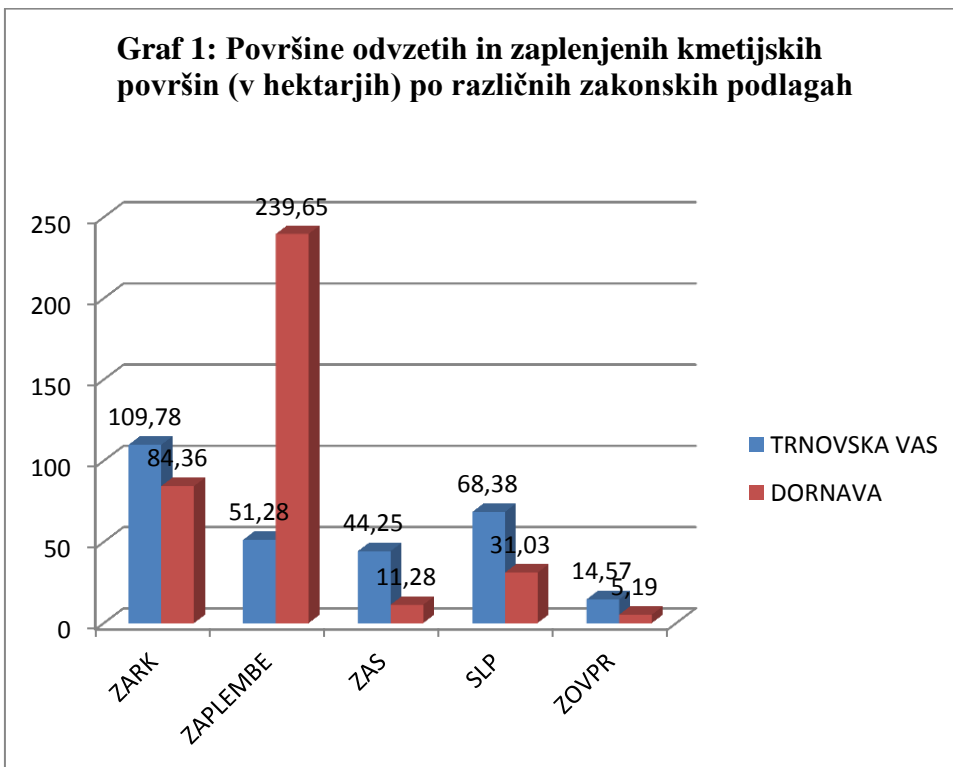
Z enakimi dejstvi lahko argumentiramo tudi razliko, ki je nastala pri zadnjem udaru na lastništvo prebivalcev, in sicer se je ta zgodil z Zakonom o odpravi viničarskih in podobnih razmerij, ko je država na območju Trnovske vasi sedemindvajsetim posameznikom ali družinam odvzela in spremenila v svojo last 14 ha 57 a 21 m² kmetijskih (predvsem vinogradniških) in gozdnih površin. Na območju občine Dornava pa je to doletelo sedem družin ali posameznikov, katerim so skupno odvzeli 5 ha 19 a površin.

S to fazo se je zaključilo tudi poseganje v lastnino občanov, vsaj kar se tiče procesa agrarne reforme.

Razlika med obema občinama je nastala tudi, ko si je država z Zakonom o agrarnih skupnostih v občini Trnovska vas prilastila tudi t. i. Ločko gmajno, in tako pridobila 44 ha 25 a 11 m² travniških in gozdnih površin, na območju občine Dornava pa si je s tem zakonom pridobila sicer 2 agrarni skupnosti, ki pa sta bili skupaj manjši od Ločke gmajne in sicer je država tako pridobila dobrih 11 ha travniških in gozdnih površin. Kar je za skoraj štirikrat manjša površina kot v primeru Trnovske vasi.

Poleg razlik pri skupni površini odvzetih, zaplenjenih in prelastninjenih kmetijskih zemljišč med obema občinama so nastale razlike tudi pri drugih segmentih procesa agrarne reforme. V Dornavi je namreč iz večine zemljišč agrarnega sklada nastalo Državno posestvo Dornava, katere lastnik je bila država in katerega površine so obdelovali zaposleni delavci. Takega primera v občini Trnovska vas ni bilo.

Kar se tiče časovnega izvajanja agrarne reforme v obeh občinah lahko rečemo, da je potekalo istočasno in je tudi sledilo trendom in tempu izvajanja po drugih delih Slovenije in tudi Jugoslavije. To nam kažejo podatki, da so se zbori agrarnih interesentov v obeh občinah zbrali že januarja 1946, v istem mesecu pa so že izvrševali odločbe o odvzemu premoženja. Občane obeh občin so doletele tudi zaplembe premoženja zaradi obsodb, da so posamezniki ali celo cele družine s svojim delovanjem delovale proti državi in tako hotele rušiti novo oblast. Na podlagi obsodb so bili nekateri občani razen na zaplembo premoženja obsojeni na smrt. S procesi, ki so potekali pod okriljem agrarne reforme, je bilo občanom obeh občin odvzeto tudi skupno premoženje, ki so ga uporabljali že od časov Marije Terezije. Občani so nove odvzeme premoženja doživeli na začetku petdesetih let, ko je država lastnikom odvzela vse posesti, ki so presegale zakonsko določen zemljiški maksimum 10 ha, in ko so z zakonom urejali odpravo viničarskih in ostalih odnosov, ki so se v zgodovini oblikovali med lastniki ter oskrbniki vinogradov.

LEGENDA:

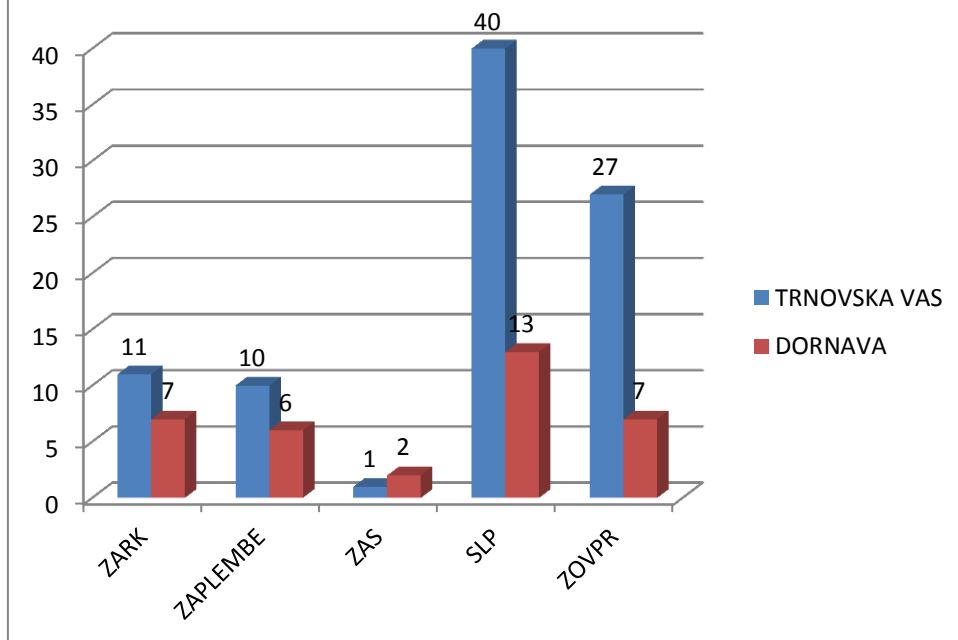
ZARK: Zakon o agrarni reformi in kolonizaciji

ZAS: Zakon o agrarnih skupnostih

SLP: Zakon o zemljiškem skladu splošnega ljudskega premoženja

ZOVPR: Zakon o odpravi viničarskih in podobnih razmerij

Graf 2: Število posameznikov in družin, ki jim je bilo odvzeto premoženje ali kmetijske površine po različnih zakonskih podlagah

Isti časovni trend lahko v obeh občinah zasledimo pri ustanavljanju zadruga in pri gradnji zadružnega doma. Prav tako lahko rečemo, da so imeli pri uresničevanju teh dveh ciljev enake težave in prepreke v obeh občinah.

Agrarna reforma je na lastniško strukturo vplivala tudi neposredno. Lastniki so iz strahu pred novimi odvzemi zemljo, ki jim je še ostala, razdelili med dediče in jo s tem še bolj razdrobili. Še bolj pa je na ljudi vplival strah pred obsodbami in hudimi kaznimi, ki so bile izrečene v sodnih procesih proti nekaterim občanom. Ta dejanja so bolj značilna za občino Trnovska vas.

Po osamosvojitvi Slovenije in z Zakonom o denacionalizaciji nekdanjim lastnikom niso vrnili vse odvzete zemlje. Nekaj je je ostalo v lasti nekdanjih agrarnih interesentov, nekaj pa je še vedno v lasti države. Tudi odškodnina ni bila poplačana v celoti, na kar kažejo primeri v obeh občinah.

V naši nalogi smo uspeli prikazati večji del ciljev, ki so bili cilj našega raziskovanja. Ugotovili smo namreč potek agrarne reforme v občini Trnovska vas in občini Dornava, navedli smo glavne procese in akterje, ki so sodelovali ter vplivali na izvajanje agrarne reforme v obeh občinah. Za obe občini smo uspeli opredeliti in razčleniti vse odvzeme in zaplembe ter jih kategorizirali glede na zakone oziroma pravne podlage, ki so jih uporabili za izvršitev odvzema ali zaplembe premoženja. Pri vsaki kategoriji nam je uspelo poiskati posameznike ali družine iz obeh občin, ki jim je bilo odvzeto ali zaplenjeno premoženje. Za obe občini smo ugotovili in prikazali, kakšna je bila velikost odvzetega ali zaplenjenega premoženja, če ni bila navedena površina le-tega, pa smo poiskali podatke o vrednosti, izražene v takratnih dinarjih. Prikazali smo tudi podobnosti in razlike med posameznimi segmenti procesa agrarne reforme, ki so se pojavili med občinama. Kar je najpomembneje, uspelo nam je pojasniti in argumentirati razlike, ki so se pojavile med občinama. Ni pa nam uspelo ugotoviti natančnega števila agrarnih interesentov iz občine Trnovska vas.

Trdimo lahko, da so bile naše metode, postopki in tudi izbor virov ter literature primerni, da nam je uspelo ustvariti raziskovalno nalogo, ki podaja odgovore na vse zastavljene cilje.

Se pa je s to nalogo odprlo še več področij, ki bi jih lahko raziskali. Tako bi lahko v nadaljnjem raziskovanju prikazali strukturo posameznih zaplenjenih ali odvzetih posesti (njiva, travnik, pašnik, vinograd ...), prikazali deleže posameznih zemljiških kategorij v procesu agrarne reforme, lahko bi

raziskali tudi, kaj se je zgodilo s posameznimi deli premoženja, ki so jih dodelili agrarnim interesentom.

Ta naloga lahko služi tudi kot osnova za nadaljnje raziskovanje procesa arondacij, ki so zajele Pesniško dolino v 60. letih prejšnjega stoletja. Lahko pa je temelj bodočega skupnega projekta več šol, da bi na takšen način prikazali potek agrarne reforme na celotnem območju upravne enote Ptuj.

5 ZAKLJUČEK

Proces agrarne reforme je od leta 1946 pa do 1955 močno zarezal v prostor in življenje občin Trnovska vas in Dornava. S skoraj 300 ha v občini Trnovska vas in skoraj 372 ha v občini Dornava odvzetih, zaplenjenih in podržavljenih kmetijskih in gozdnih površin je za vedno spremenil lastniško ter družbeno strukturo obeh občin, katere posledice so vidne še danes.

Potek tega procesa agrarne reforme se med občinama ni bistveno razlikoval, sledil pa je tudi časovnici poteka v ostalih delih tedanje LR Slovenije. Občini sta šli skozi vse faze izvajanja agrarne reforme.

Na začetku izvajanja agrarne reforme je tok novega časa prevzel, prostovoljno ali pa tudi ne, vse prebivalce obeh občin. V te tokove novega časa so bili aktivno vpeti tudi osnovnošolci, ki so jih takratni tovariši in tovarišice opremili s parolami in jih vodili na prizorišča odvzemov premoženja.

Kmalu po prvih odvzemih na podlagi zakona so prišle na vrsto zaplembe premoženja zaradi obsodb na različnih sodnih procesih. Obtoženim so bila očitana kazniva dejanja s ciljem rušenja takratne oblasti in novega družbenega reda. Poleg zaplemb so bile še bolj boleče zaporne kazni s prisilnim delom in celo smrtnimi obsodbami.

Kmalu po prvi fazi agrarne reforme, v letih 1947 do 1949, se je v obeh občinah oblikovala kmetijska zadruga, ki je združevala zadruženike iz občine. Zelo entuzijastično so se lotili tudi izgradnje zadružnega doma, ki je predstavljal simbol novega časa in družbene ureditve na vasi.

Do konca t. i. druge faze agrarne reforme je država v obeh občinah še trikrat posegla v lastništvo posameznikov ali družin. Najprej je odvzela skupna območja t. i. agrarne skupnosti, nato pa je z dvema zakonoma (Zakon o zemljiškem skladu splošnega ljudskega premoženja in Zakon o odpravi viničarskih in podobnih razmerij), ki sta bila sprejeta v 50. letih, odvzela kmetijske površine ter jih spremenila v državno last.

Razlike med občinama so nastale pri številu posameznikov ali družin, ki jim je bilo premoženje odvzeto, zaplenjeno ali prelastninjeno. Nastale so tudi razlike v skupni površini odvzetih, zaplenjenih ali prelastninjenih kmetijskih površinah. To razliko lahko razložimo v drugačni lastniški strukturi pred izvedbo agrarne reforme. Na območju občine Dornava sta imela lastništvo nad večino površin dva lastnika, večina prebivalcev pa je imela v lasti majhne oziroma srednje velike površine. V občini Trnovska vas pa ni bilo posameznika, ki bi imel v lasti večino površin ampak je več kmetov imelo v lasti večinoma srednje velike in tudi velike površine zemljišč.

V procesu agrarne reforme je bilo odvzeto ali zaplenjeno premoženje 89 posameznikom ali družinam iz občine Trnovska vas ali pa iz današnjih sosednjih občin (Destrnik, Sveti Andraž v Slovenskih goricah, Sveta Trojica, Lenart in Ptuj), vendar je bilo teh izredno malo. Na območju občine Dornava je bilo v procesu agrarne reforme odvzeto ali zaplenjeno premoženje petintridesetim posameznikom ali družinam iz občine Dornava ali pa iz današnjih sosednjih oziroma drugih bližnjih občin (Gorišnica, Juršinci, Ptuj, Markovci, Ormož), vendar je bilo teh, tako kot v občini Trnovska vas, izredno malo.

Med delom smo dobili občutek, da so ljudje sicer pripravljeni govoriti o tistem času, vendar samo o splošnih stvareh. Ko pa je beseda nanesla na konkretna vprašanja o doživljanju in občutkih oseb, ki so doživele odvzeme večjih površin ali so jih celo preganjali in zaprli, so samo tiho komentirali, da je tako bilo in nisi mogel nič.

Velik pečat je pustilo tudi namerno drobljenje posesti, kajti lastniki, ki jim je bilo premoženje odvzeto, so v strahu pred novimi odvzemi svoje posesti razdelili med številne dediče in s tem poslabšali učinkovitost kmetovanja in ga naredili vsaj težjega. Po koncu agrarne reforme tudi ni bilo konec posegov v zemljiško lastnino občanov. Z regulacijo in melioracijo Pesniške doline je prišlo do arondacij in drugih posegov ali poskusov posegov, ki bi zaokrožili posamezne zemljiške posesti. Ta del je bil izven meja našega raziskovalnega dela. Je pa to tema, ki bi jo veljalo v prihodnje natančneje obdelati.

Tudi po osamosvojitvi oškodovancem niso vrnilo vsega premoženja. Del je ostal v rokah nekdanjih agrarnih interesentov, del je še vedno v lasti države, del pa jim je bil poplačan v obliki državnih obveznic.

Agrarna reforma je večplasten proces, ki je pustil sledi na številnih ravneh. Z njo je prišlo veselje tistih, ki so zemljo dobili, in žalost ter razočaranje tistih, ki jim je bilo premoženje za vedno odvzeto. Doživljali so tudi strah pred obsodbami, sramotnimi obtožbami, nasilnim jemanjem in nenazadnje tudi strah pred smrtjo. Zaradi doseganja novega podeželja so pretekle številne solze, otroci so del otroštva preživeli brez staršev, številne je zajela jeza, nekatere apatija, nekatere pa veselje in strinjanje s takratno politiko. Da, vse to je agrarna reforma. Ni zgolj politični proces, je ogledalo nekega časa na nekem območju, ki se je zavlekel daleč v desetletje po sprejemu prvega zakona o izvajanju agrarne reforme.

In tako – kot ogledalo časa – naj bo razumljena naša naloga, ki je poskušala zajeti čim širši spekter procesa agrarne reforme.

Med raziskavo smo (na podlagi začetnih hipotez oz. predpostavk) ugotovili:

Hipotezo, da je **proces agrarne reforme v obeh občinah časovno potekal enako**, lahko potrdimo, ker so se vsi posegi in dejanja, povezani s tem procesom izvajali v istem časovnem obdobju, kar je seveda tudi posledica, da je bil ta proces voden s strani republiških in državnih oblasti.

Hipotezo, **da so zaradi različne lastniške strukture nastale razlike pri številu zplemb oziroma odvzemov posesti, površini zaplenjenih oziroma odvzetih površin ter uporabi in namembnosti odvzetih oziroma zaplenjenih površin**, lahko prav tako potrdimo in utemeljimo s podatki o skupni površini posesti, ki so z različnimi zakoni zapadle pod agrarno reformo, in s številom posameznikov ali družin, ki jim je bil izvršen poseg v lastništvo. Razlika izhaja iz tega, da sta v občini Dornava pred izvedbo agrarne reforme imela večino zemljišč v lasti dva posameznika, ostali pa so bili lastniki majhnih površin, v občini Trnovska vas pa ni bilo posameznika, ki bi imel v lasti veliko večino površin, ampak so prevladovali srednje velike in velike kmetije, ki so zapadle pod agrarno reformo.

Potrdimo lahko tudi hipotezo, **da imajo posledice procesa agrarne reforme enak učinek v obeh občinah**, kar nakazuje razdrobljena posest v obeh občinah, ostanki nekdanje državne zemlje, ki so sedaj v lasti Perutnine Ptuj, spremenjeno lastništvo zemljišč, nerešeni denacionalizacijski procesi ...

6 VIRI IN LITERATURA

VIRI:

Zgodovinski arhiv Ptuj

Fondi:

- GEODETSKA UPRAVA PTUJ, SPLOŠNO LJUDSKO PREMOŽENJE,
- KLO BREZOVCI,
- KLO TRNOVSKA VAS,
- KLO DORNAVA,
- KLO MEZGOVCI,
- OKRAJNI LJUDSKI ODBOR PTUJ,
- OKRAJNO SODIŠČE PTUJ.

Ustni viri:

- Alojz Benko, Ločič, 7. 3. 2013,
- Franc Ciglar, Dornava, 18. 2. 2014, 14.10,
- Ivan Korent, Črmlja, 8. 11. 2012,
- Kamilo Kranvogel ml., Črmlja, 22. 11. 2012,
- Ivan Lovrenčič, Biš, februar 2011,
- Janko Muršec, Bišečki Vrh, 8. 11. 2012,
- Jožef Petek, Mezgovci ob Pesnici, 7. 1. 2014, 16.00,
- Lovrenc Šalamun, Biš, 22. 11. 2012,
- Frančiška Šalamun, Biš, 22. 11. 2012.

LITERATURA:

Monografske publikacije:

- Borak, N. ... [etal.]. *Slovenska novejša zgodovina: Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992*, Ljubljana: Mladinska knjiga in Inštitut za novejšo zgodovino, 2006.
- Čepič, Z. *Agrarna reforma in kolonizacija v Sloveniji: 1945–1948*, Maribor: Založba Obzorja, 1995.
- Ferš, A. *Spomini Antona Ferša*, Ptuj, Sovjak, samozaložba družine Krajnc, 2000.

Članki v periodični publikaciji ali reviji:

- Čepič, Z. Agrarna reforma po drugi svetovni vojni – značaj, učinki, posledice. *Prispevki za novejšo zgodovino*, 1992, letnik XXXII, številka 1–2, str. 173–190.
- Lovrenčič, I. Agrarna reforma 1945, *Ptujski zbornik*, 1985, letnik V, številka 1, str. 225–228.
- Mikula, M. Zaplembe premoženja v Sloveniji v letih 1945–1946. *Prispevki za novejšo zgodovino*, 1992, letnik XXXII, številka 1–2, str. 155–172.

- Oblak, B. Povojne zaplembe premoženja v Ptujem okraju. *Ptujski zbornik*, 1996, letnik VI, številka 1, str. 679–693.
- Polanec, A. Agrarna reforma v okraju Ptuj leta 1945–1946. *Zgodovina v šoli*, 2005, 14. letnik, številka 3–4, str. 23–27.

Članki s spleta:

- Razprava proti članom in organizatorjem oborožene tolpe iz Slovenskih goric, *Naše delo*, 17. julij 1948, leto I, številka 1, stran 4. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-7HNXTRHB/a4b72d42-4fac-4aac-8f54-b972f4f382e5> (22. 2. 2013).
- Po naših gradiliščih zadružnih domov, Na zadružnem gradilišču Bolfenk se ob jami za apno nemoteno sončijo žabe, *Naše delo*, 12. avgust 1948, Leto I, številka 3, str. 2. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-AT9ULG6L/173fa94b-d3d5-4d08-9719-e99b22aff4eb> (11. 3. 2013).
- Po naših gradiliščih Zadružnih domov; V Dornavi je led prebit, *Naše delo*, 26. avgust 1948, leto I., številka 4, str. 2. Dostop: [http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC8V0PJM2/?query=%27source%3dčasopisje%40AND%40srel%3dNaše+delo+\(Ptuj\)%27&brrowse=časopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1948&sortDir=ASC&sort=date&page=2](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC8V0PJM2/?query=%27source%3dčasopisje%40AND%40srel%3dNaše+delo+(Ptuj)%27&brrowse=časopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1948&sortDir=ASC&sort=date&page=2) (4. 3. 2014).
- Po naših gradiliščih zadružnih domov, Pri nas v Bolfenku, žabam ne damo več miru, *Naše delo*, 9. september 1948, Leto I, številka 6, str. 2. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-QW79MH2Q/b9990e44-1bbe-48fa-9b3a-4c1fb7ada049> (11. 3. 2013).
- Odkup krompirja je bil organizacijsko slabo pripravljen, *Naše delo*, 9. september 1948, leti I., številka 6, str. 2. Dostop: [http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCQW79MH2Q/?query=%27source%3dčasopisje%40AND%40srel%3dNaše+delo+\(Ptuj\)%27&browse=časopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1948&sortDir=ASC&sort=date&page=5](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCQW79MH2Q/?query=%27source%3dčasopisje%40AND%40srel%3dNaše+delo+(Ptuj)%27&browse=časopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1948&sortDir=ASC&sort=date&page=5) (4. 3. 2014).
- Po naših gradiliščih zadružnih domov, Priprave za gradnjo zadružnih domov v letu 1949, *Naše delo*, 23. september 1948, Leto I, številka 7, str. 2. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-DKS1QZYS/023b27f5-99bd-4cfc-a321-0d90e3773180> (11. 3. 2013).
- Po naših gradiliščih zadružnih domov, Bolfenk v Slov. goricah, *Naše delo*, 7. oktober 1948, Leto I, številka 8, str. 2. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-E3GWNZXO/81054514-9789-4967-84af-fd9344b08278> (11. 3. 2013).
- Delo davčnih komisij pri odmeri dohodnine, *Naše delo*, 7. oktober 1948, leto I., številka 8, str. 2. Dostop: [http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCE3GWNZXO/?query=%27source%3dčasopisje%40AND%40srel%3dNaše+delo+\(Ptuj\)%27&browse=časopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1948&sortDir=ASC&sort=date&page=7](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCE3GWNZXO/?query=%27source%3dčasopisje%40AND%40srel%3dNaše+delo+(Ptuj)%27&browse=časopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1948&sortDir=ASC&sort=date&page=7) (4. 3. 2014).
- Požrtvovalnost treh partijcev, *Naše delo*, 4. november 1948, Leto I, številka 10, str. 4. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-08I24NEU/e095db1e-907b-4311-9811-a94e16edd462> (9. 3. 2013).
- Požigalka državnega pitališča v Ločiču pred sodiščem, *Naše delo*, 30. december 1948, leto I., številka 14, stran 1. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-Y30CHYDE/e68d60a5-6c92-47dd-9dc4-b4c00da41711> (9. 3. 2013).
- Pri Bolfenku v Slovenskih goricah je bil 10. aprila 1949 svečano otvorjen zadružni dom, *Naše delo*, 21. april 1949, Leto II, številka 8, str. 2. Dostop:

<http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-WRGOXZVT/7d8e0152-a1fd-4652-902f-827d585a28ab> (11. 3. 2013).

- Poljski delavci na drž. posestvu v Dornavi so zvesti in neumorni graditelji socializma, *Naše delo*, 2. junij 1949, leto II., številka 11, str. 4. Dostop: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCMVS95MX/?query=%27source%3d%C4%8Dasopisje%40AND%40srel%3dNa%C5%A1e+delo+%28Ptuj%29%27&browse=%C4%8Dasopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1949&sortDir=ASC&sort=date&page=12> (4. 3. 2014).
- Tekmovanje koscev na Turnišču pri Ptuj, *Naše delo*, 1. julij 1949, leto II., številka 13, str. 2. Dostop: [http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC0LCUHSTU/?frelation=Na%C5%A1e+delo+\(Ptuj\)&pageSize=25&query=%27rele%253dNa%25c5%25a1e%2bdelo%2b\(Ptuj\)%27&fyear=1949&sortDir=ASC&sort=date&page=14](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC0LCUHSTU/?frelation=Na%C5%A1e+delo+(Ptuj)&pageSize=25&query=%27rele%253dNa%25c5%25a1e%2bdelo%2b(Ptuj)%27&fyear=1949&sortDir=ASC&sort=date&page=14) (4. 3. 2014).
- Nedovršenih združnih domov v okraju ne bomo prepustili odgovornosti nedelovnih uprav, *Naše delo*, 29. julij 1949, leto II., številka 17, str. 1. Dostop: [http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC72UZ0IBN/?frelation=Na%C5%A1e+delo+\(Ptuj\)&pageSize=25&query=%27rele%253dNa%25c5%25a1e%2bdelo%2b\(Ptuj\)%27&fyear=1949&sortDir=ASC&sort=date&page=19](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC72UZ0IBN/?frelation=Na%C5%A1e+delo+(Ptuj)&pageSize=25&query=%27rele%253dNa%25c5%25a1e%2bdelo%2b(Ptuj)%27&fyear=1949&sortDir=ASC&sort=date&page=19) (4. 3. 2014).
- Ptujška gospodarska razstava je odraz razumevanja delovnega ljudstva iz vsega okraja za graditev socializma v Jugoslaviji, *Naše delo*, 21. oktober 1949, Leto II., številka 29, str. 1. Dostop: [http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCLEJN7BA2/?frelation=Na%C5%A1e+delo+\(Ptuj\)&pageSize=25&query=%27rele%253dNa%25c5%25a1e%2bdelo%2b\(Ptuj\)%27&fyear=1949&sortDir=ASC&sort=date&page=30](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCLEJN7BA2/?frelation=Na%C5%A1e+delo+(Ptuj)&pageSize=25&query=%27rele%253dNa%25c5%25a1e%2bdelo%2b(Ptuj)%27&fyear=1949&sortDir=ASC&sort=date&page=30) (4. 3. 2014).
- Delovni kolektiv državnega posestva v Dornavi ima 7 udarnikov, *Naše delo*, 9. december 1949, leto II., številka 36, str. 2. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-LA6KSN9Z/b1eb8779-7b18-4b7a-a6d7-e122cba6f6fc> (4. 3. 2014).
- Dosedanji vzgledni predsedniki, tajniki in odborniki ljudskih odborov so bili nagrajeni, *Naše delo*, 9. december 1949, leto II., številka 36, str. 1. Dostop: [http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCMWC290NP/?frelation=Na%C5%A1e+delo+\(Ptuj\)&pageSize=25&query=%27rele%253dNa%25c5%25a1e%2bdelo%2b\(Ptuj\)%27&fyear=1949&sortDir=ASC&sort=date&page=33](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCMWC290NP/?frelation=Na%C5%A1e+delo+(Ptuj)&pageSize=25&query=%27rele%253dNa%25c5%25a1e%2bdelo%2b(Ptuj)%27&fyear=1949&sortDir=ASC&sort=date&page=33) (4. 3. 2014).
- Na množičnem sestanku OF v Dornavi je bil sprejet plan za 1950. leto, *Naše delo*, 13. januar 1950, leto III., številka 2, str. 1. Dostop: [http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCIJHNEGG7R/?query=%27source%3d%C4%8Dasopisje%40AND%40srel%3dNa%C5%A1e+delo+\(Ptuj\)%27&browse=%C4%8Dasopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1950&sortDir=ASC&sort=date&page=2](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCIJHNEGG7R/?query=%27source%3d%C4%8Dasopisje%40AND%40srel%3dNa%C5%A1e+delo+(Ptuj)%27&browse=%C4%8Dasopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1950&sortDir=ASC&sort=date&page=2) (4. 3. 2014).
- Nagrajeni so bili najboljši kulturnoprosvetni referenti sindikalnih podružnic, *Naše delo*, 5. maj 1950, leto III., številka 18, str. 1. Dostop: [http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCIJ4W84Z5P/?query=%27source%3d%C4%8Dasopisje%40AND%40srel%3dNa%C5%A1e+delo+\(Ptuj\)%27&browse=%C4%8Dasopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1950&sortDir=ASC&sort=date&page=20](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCIJ4W84Z5P/?query=%27source%3d%C4%8Dasopisje%40AND%40srel%3dNa%C5%A1e+delo+(Ptuj)%27&browse=%C4%8Dasopisje&node=besedila%2f1&pageSize=25&fyear=1950&sortDir=ASC&sort=date&page=20) (4. 3. 2014).
- V Trnovski vasi se pripravljajo na občni zbor KDZ, *Ptujski tednik*, 26. januar 1951, Letnik IV, št. 1, str. 1. Dostop: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-AHBUJ780/c57fb43e-97f9-4520-8cc8-d2e5a0046de1> (11. 3. 2013).